ଡକ୍ଟର ପରିଜା
ସଂସ୍ମରଣ
ଉତ୍କଳ ପ୍ରସଙ୍ଗ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୧୯୭୮

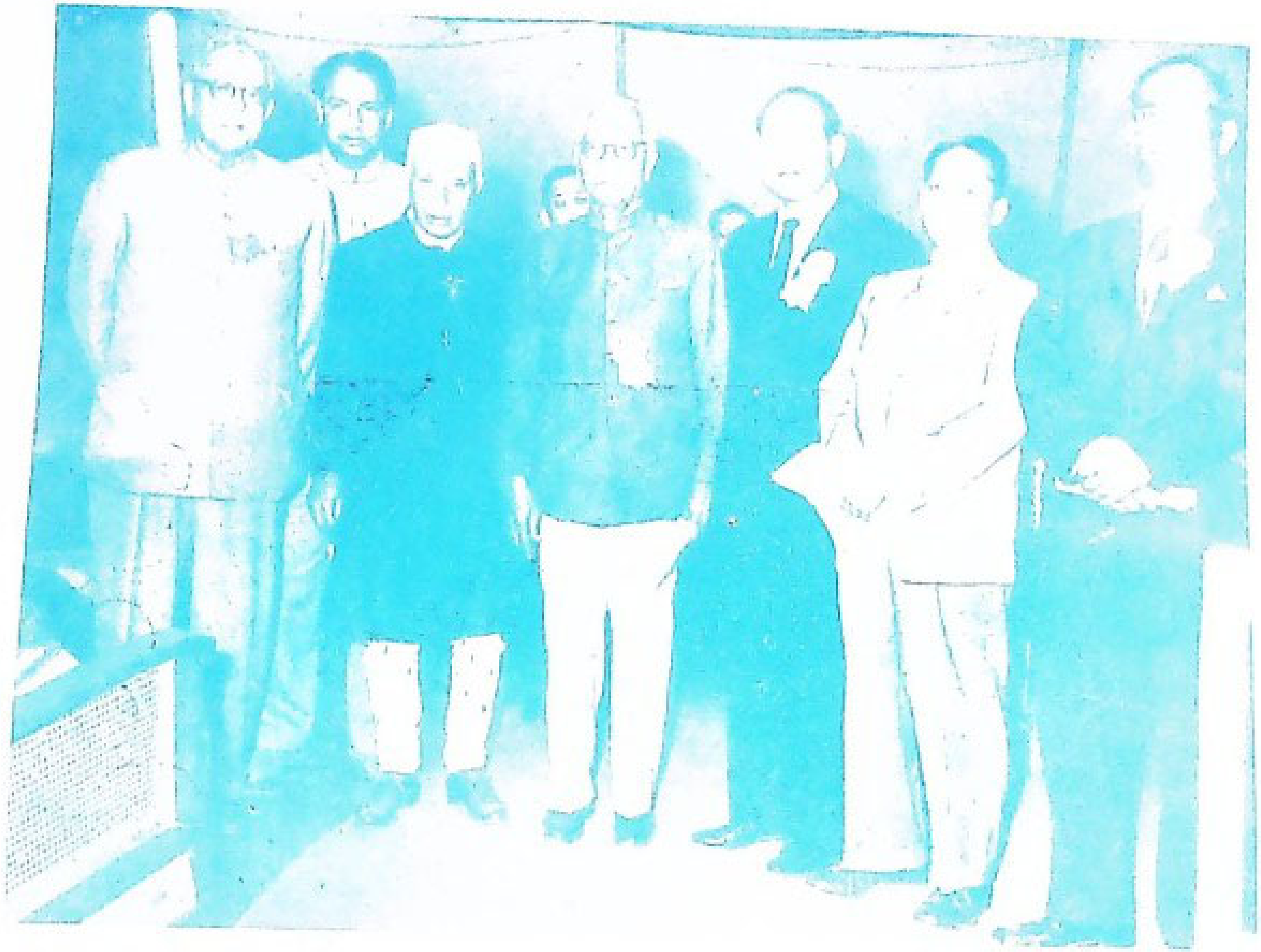

୧୯୬୨ରେ କଟକରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ୪୯ତମ ଭାରତୀୟ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନରେ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ନେହରୁଙ୍କ ସହ ଡକଟର ପରିଜା

ଆବିର୍ଭାବ ୧-୪-୧୮୯୧ ତିରୋଧାନ ୨-୬-୧୯୭୮

6369
22/1/73

ଉତ୍କଳ ପ୍ରସଙ୍ଗ

ଜୁନ ୧୯୭୮ : ଆଷାଢ
୧୯୦୦ ଶକାବ୍ଦ
୩୪ ଭାଗ: ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସଂଖ୍ୟା

ଡକ୍ଟର ପରିଜା—ସଂସ୍ମରଣ ବିଶେଷାଙ୍କ

ଶ୍ରୀ ବିବେକାନନ୍ଦ ପଟ୍ଟନାୟକ
ମୁଖ୍ୟ ସମ୍ପାଦକ

ମହାପାତ୍ର ନୀଳମଣି ସାହୁ
ସମ୍ପାଦକ

ପ୍ରହରାଜ ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ନନ୍ଦ
ସହକାରୀ ସମ୍ପାଦକ

ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ
ଶ୍ରୀ କିଶୋର ଚନ୍ଦ୍ର ବେହେରା
ସହଯୋଗୀ ସଂପାଦକ

ଶ୍ରୀ ଅସିତ୍ ମୁଖାର୍ଜୀ
ପ୍ରଚ୍ଛଦ ଶିଳ୍ପୀ

ଓଡ଼ିଶା ସରକାରୀ ମୁଦ୍ରଣାଳୟ, କଟକ
ମୁଦ୍ରଣ

ମୂଲ୍ୟ—ଟ ୧.୦୦

* * *

ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟ, ସରକାରୀ ଘୋଷଣା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦରକାରୀ ତଥ୍ୟର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିବରଣ "ଉତ୍କଳ ପ୍ରସଙ୍ଗ"ରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଅନେକ ବିଷୟ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଆକାରରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇଥାଏ । ସେଗୁଡ଼ି ବିଷୟକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଅନୁମୋଦିତ ମତ ପାଠ ବୋଲି ଧରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।

'ଉତ୍କଳ ପ୍ରସଙ୍ଗ' ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ସ୍ୱରାଷ୍ଟ୍ର (ଲୋକ ସଂପର୍କ) ବିଭାଗ ତରଫରୁ ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏହି ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ ମତାମତ ଓ ଚିନ୍ତାଧାରା ସବୁକ୍ଷେତ୍ରରେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କର ବୋଲି ବୁଝିବାକୁ ହେବନାହିଁ ।

ସୂଚୀପତ୍ର

ଡକ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ୧
ଅକିଞ୍ଚନର ଜୀବନ ସ୍ମୃତି ୪
ବୈଜ୍ଞାନିକ ଡକ୍ଟର ପରିଜା ୧୪
ଏକ ଯୁଗର ଅବସାନ ୧୬
ଓଡ଼ିଆ ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରତିନିଧି ୧୮
ଡକ୍ଟର ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜା ୨୦
ସଂଯମ ଓ ଶୃଙ୍ଖଳା ୨୨
ସାହିତ୍ୟିକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପରିଜା ୩୧
ଫୁଲ ଆଞ୍ଜୁଳିଏ ୩୩
ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ସଭାପତି ୩୮
ସେ ଏକ ବିରାଟ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ୪୧
ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସଂପର୍କ ୪୩
ଡକ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କ ଅନ୍ତିମ କାମନା ୪୫
ମହାପ୍ରୟାଣ ପଥେ ୪୬

State Government's homage ... 1
Dr. Parija as I know him .. 3
Reminiscence of Dr. Parija .. 5
Dr. Parija as Scientist ... 7
His image .. 9
Jeje .. 11
Student Unrest .. 13
Life and Death .. 17
Protection against anti-Social elements and the need for Public Cooperation. 21
Dr. Prana Krishna Parija .. 24

ସ୍ୱର୍ଗତ ଡକ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ

ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି

ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟତମ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ଓ ବିଶ୍ୱବିଖ୍ୟାତ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଡ଼ଃ ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜା ୧୮୯୧ ମସିହା ଅପ୍ରେଲ ପହିଲା ତାରିଖ ଦିନ କଟକ ସହରଠାରୁ ୫୦ କିଲୋମିଟର ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ବାଲିକୁଦା ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଇଛାପୁର ନାମକ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଗ୍ରାମରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ସେ ଜଣେ ମେଧାବୀ ଛାତ୍ର ଥିଲେ । ୧୯୧୩ ମସିହାରେ ସେ କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଗଣିତ ଅନର୍ସ ନେଇ ବି. ଏସ୍. ସି. ପାଶ୍ କରିଥିଲେ । ତା' ପରେ ପ୍ରାଦେଶିକ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମନୋନୀତ ହୋଇ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ୧୯୧୪ ମସିହାରେ ସେ ବିଲାତ ଯାତ୍ରା କରିଥିଲେ । ସେଠାରେ କେମ୍ବ୍ରିଜ୍ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅଧୀନସ୍ଥ କ୍ରାଏଷ୍ଟ କଲେଜ୍‌ରେ ପ୍ରଫେସର ସିୱାର୍ଡ ଏବଂ ପ୍ରଫେସର ବ୍ଲାକ୍‌ମ୍ୟାନଙ୍କ ପାଖରେ ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନ ଅଧ୍ୟୟନ କଲେ । ୧୯୧୮ ମସିହାରେ ଯେଉଁ ଶେଷ ପରୀକ୍ଷା ହେଲା, ସେଥିରେ ଡ଼ଃ ପରିଜା ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କଲେ । ତା' ଫଳରେ ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନରେ ଅଧିକ ଗବେଷଣା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଫ୍ରାଙ୍କ୍ ସ୍ମାର୍ଟ ପୁରସ୍କାର ଓ ଛାତ୍ର ବୃତ୍ତି ମିଳିଥିଲା । ପ୍ରଫେସର ବ୍ଲାକ୍‌ମ୍ୟାନଙ୍କ ସାନ୍ନିଧ୍ୟରେ ଆସି ତାଙ୍କର ସହଯୋଗିତାରେ ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ଉଚ୍ଚ ଧରଣର ଗବେଷଣା ଚଳାଇଲେ । ଦୁଇବର୍ଷ ପରେ ବିଲାତ ସରକାର ତାଙ୍କୁ ସେଓ ଫଳକୁ ସୁରକ୍ଷିତ କରିବାର ସର୍ବୋତ୍ତମ ଉପାୟ ଆବିଷ୍କାର କରିବା ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ କଲେ । କେମ୍ବ୍ରିଜ୍‌ର କ୍ରାଏଷ୍ଟ କଲେଜରେ ୭ ବର୍ଷ ରହିବା ଭିତରେ ସେ ସେଠାକାର ଭାରତୀୟ ଛାତ୍ର ମଜଲିସ୍‌ର ପ୍ରଥମ ସଂପାଦକ ଏବଂ ସଭାପତିର ଆସନ ଅଳଂକୃତ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ କେମ୍ବ୍ରିଜ୍‌ରେ ତାଙ୍କର ସମକାଳୀନ ବନ୍ଧୁ ରୂପେ ଥିଲେ ବୀରବର ସାହାଣୀ, ଚିନ୍ତାମନ ଦ୍ୱାରକାନାଥ ଦେଶମୁଖ, ଆଫ୍‌ଜଲ୍ ହୋସେନ୍, ହନୁମନ୍ତ ରାୟ, ରାମାନୁଜନ୍, ଜନ ମାଥାଇ ଏବଂ ଅନ୍ୟ କେତେଜଣ । ୧୯୨୧ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟରେ ସେ ଯେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଫେରିଲେ ସେତେବେଳେ ସେ ଭାରତୀୟ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗରେ ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନରେ ପ୍ରଫେସର ହିସାବରେ ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜରେ ଯୋଗ ଦେଲେ । ସର୍ବସାଧାରଣରେ ସେ ପରିଜା ସାହେବ ନାମରେ ଲୋକପ୍ରିୟ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଗଭୀର ଜ୍ଞାନ ଓ ଅଧ୍ୟୟନ ପ୍ରବଣତା ଯୋଗୁଁ ସେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧା, ଭକ୍ତି ଓ ଆସ୍ଥାଭାଜନ ହୋଇପାରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଫଳରେ ୧୯୩୦ ମସିହାରେ ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜରେ ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନରେ ଅନର୍ସ ପାଠ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ସମଗ୍ର ଦେଶରେ ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନର ଏକ ବିଶେଷ ଶିକ୍ଷା ଓ ଗବେଷଣା କେନ୍ଦ୍ର ରୂପେ ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜ ସୁନାମ ଅର୍ଜନ କରିଥିଲା । ଜଳାଶୟରେ ଜାତ ବିଭିନ୍ନ ଦଳ ଉପରେ ସେ ଅନେକ ତଥ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ବନ୍ୟା ପ୍ରଭାବରୁ, ମରୁଡ଼ି ପ୍ରଭାବରୁ ଏବଂ ଲୁଣି ପ୍ରଭାବରୁ ଧାନକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ସେ ଯେଉଁସବୁ ଗବେଷଣା କରିଥିଲେ ସେଗୁଡ଼ିକ ତାଙ୍କର ମହନୀୟ କୀର୍ତ୍ତି ରୂପେ ଚିରଦିନ ଘୋଷିତ ହେଉଥିବ । ୧୯୩୮ ମସିହା ଫେବୃଆରୀଠାରୁ ୧୯୪୫ ମସିହା ଅପ୍ରେଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଥିଲେ । ଏହି ଦୀର୍ଘକାଳ ଭିତରେ ସେହି କଲେଜରେ ସେ ଅନେକ ଶିକ୍ଷାଗତ ସଂସ୍କାର ଆଣିବାରେ

ଅଗ୍ରଣୀ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କରି ସମୟରେ ଛାତ୍ରାବାସରେ ସାଧାରଣ ମେସ୍ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ଟ୍ୟୁଟୋରିଆଲ ପଦ୍ଧତି ପ୍ରଚଳିତ ହେଲା ଏବଂ କଲେଜ ୟୁନିୟନ ପାଇଁ ଛାତ୍ର ସଭାପତି ନିର୍ବାଚନ ପଦ୍ଧତି ପ୍ରଚଳିତ ହେଲା । ଏହାଦ୍ୱାରା ଛାତ୍ରମାନେ ନିଜ ଉପରକୁ ଦାୟିତ୍ୱ ନେବା ପାଇଁ ଆଗ୍ରହାନ୍ୱିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେ କଲେଜରେ ବାହାରର ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ବକ୍ତୃତାମାଳା ଦେବା ଲାଗି ଆୟୋଜନ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଛାତ୍ର ଶ୍ରମ ଶିବିର ଖୋଲିଥିଲେ, ଯାହା ଫଳରେ କି ଛାତ୍ରମାନେ ଦୈହିକ ଶ୍ରମର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବୁଝିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନିଜ ପାଇଁ କିଛି ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜନ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହେଉଥିଲେ । ଏ ଶତାବ୍ଦୀର ବହୁ ମେଧାବୀ ବ୍ୟକ୍ତି, ବୈଜ୍ଞାନିକ, ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ଜୀବନର ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଶେଷ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଅର୍ଜନ କରିଛନ୍ତି ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଏହି ମହାନ୍ ଶିକ୍ଷାବିତଙ୍କର ଜୀବନ୍ତ କୀର୍ତ୍ତିରୂପେ ପରିଗଣିତ ହେବେ ।

ପ୍ରଫେସର ପରିଜା ୧୯୪୩ ରୁ ୧୯୪୮ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରଥମ କୁଳପତି ଆସନ ଅଳଙ୍କୃତ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଏହି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟଟି ଶୈଶବ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିଲା । ଡ଼କ୍ଟର ପରିଜାହିଁ ଏହାକୁ ପାଳନ କରି ଏହି ପରିଣତ ଅବସ୍ଥାକୁ ଆଣିବା ଦିଗରେ ପ୍ରଗାଢ଼ ଅଧ୍ୟବସାୟ କରିଥିଲେ । ୧୯୪୫ ରେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ନୂତନ ଭାବେ ସଂସ୍ଥାପିତ ଉନ୍ନୟନ ବିଭାଗରେ ତାଙ୍କୁ କୃଷି ଉପସଂସ୍ଥାର ପ୍ରଥମ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ଏବଂ ଏହି ସ୍ଥାନରେ ରହି ଓଡ଼ିଶାରେ କୃଷିର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ସେ ବହୁ କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ଦେଇଥିଲେ । ଏବଂ "ଅଧିକ ଖାଦ୍ୟ ଉପୁଜାଅ" ଅଭିଯାନକୁ ସେ ଗତିଶୀଳ କରାଇଥିଲେ । ୧୯୪୮ ମସିହାରେ ଶ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦ ମାଳବ୍ୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅନୁରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଡ଼ଃ ପରିଜା କାଶୀ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରୋ-ଭାଇସ୍‌ଚାନସଲର ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ଓ ୧୯୫୧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅତି ଦକ୍ଷତାର ସହିତ ସେ ସେହି ଦାୟିତ୍ୱକୁ ତୁଲାଇ ଥିଲେ । ୧୯୫୨ ମସିହାରେ ସେ ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନ ସଭାକୁ ସ୍ୱାଧୀନ ସଭ୍ୟ ଭାବେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇ ଆସିଲେ ଏବଂ କଟକ ଉନ୍ନୟନ ଟ୍ରଷ୍ଟ ପରିକଳ୍ପନାର ସେ ଥିଲେ ପ୍ରଥମ ସୂତ୍ରଧାର । ତାଙ୍କର ସେ-ଦିନର ସ୍ୱପ୍ନ ଦୁଇଟି ଦଶନ୍ଧି ପରେ ଆଜି ବାସ୍ତବ ହେବାକୁ ଯାଉଛି ।

୧୯୫୫ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସରେ ସେ ପୁନର୍ବାର ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କୁଳପତି ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ସେହି ପଦରେ ଦୀର୍ଘ ଦଶବର୍ଷ ରହି ଦକ୍ଷତାର ସହ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସଂପାଦନ କରିଥିଲେ । ଏହି ସମୟ ଭିତରେ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଗୋଟିଏ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଭବେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା ଏବଂ ଏହି କାଳ ଭିତରେ ବିଭିନ୍ନ ପାଠ୍ୟକ୍ରମରେ ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗ ମଧ୍ୟ ଖୋଲିଥିଲା । ବହୁ ବିଷୟରେ ଗବେଷଣା କେନ୍ଦ୍ରମାନ ଖୋଲିଥିଲା । ୧୯୫୮ ମସିହାରେ ଜାନୁଆରୀ ପହିଲାରେ ଭାରତର ତତ୍କାଳୀନ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ଡ଼କ୍ଟର ରାଜେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସାଦ ବାଣୀ ବିହାରଠାରେ ବର୍ତ୍ତମାନର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ହତା ଲାଗି ଭିତ୍ତି ପ୍ରସ୍ତର ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ୧୯୬୩ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ୨ ତାରିଖରେ ସ୍ୱର୍ଗତ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ଡ଼କ୍ଟର ଏସ୍. ରାଧାକ୍ରିଷ୍ଣନ ବିଶ୍ୱ ବିଦ୍ୟାଳୟର କ୍ୟାମ୍ପସ୍ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିଥିଲେ ।

୧୯୬୦ ଜାନୁଆରୀରେ ଭାରତୀୟ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସର ବମ୍ବେ ଅଧିବେଶନରେ ଡ଼କ୍ଟର ପରିଜା ସଭାପତିତ୍ୱ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସ ସଂସଦର ସାଧାରଣ ସଭାପତି ରୂପେ ସେ ନିର୍ବାଚିତ ହେବାପରେ ତାଙ୍କର ସୁଖ୍ୟାତି ଶୀର୍ଷକୁ ଉଠିଥିଲା । ଇତିପୂର୍ବରୁ ଏହି ଭାରତୀୟ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସର ସେ ୫ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଂପାଦକ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ୧୯୬୨-୬୩ ମସିହା ଭିତରେ ଭାରତ ଓ ଶ୍ରୀଲଙ୍କାର ଆନ୍ତର୍ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ବୋର୍ଡର ସ୍ଥାୟୀ କମିଟିରେ ସେ ଚେୟାରମ୍ୟାନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସମର୍ଥ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଭାରତୀୟ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସର ସାଧାରଣ ଅଧିବେଶନ ୧୯୬୨ ମସିହାରେ କଟକଠାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବି ସେହି ଅଧିବେଶନର ସ୍ମୃତି ଓଡ଼ିଶାବାସୀଙ୍କ ମନରେ ଜାଗ୍ରତ ରହିଛି । ୧୯୬୩ ମସିହାରେ ବିଶ୍ୱ ବିଦ୍ୟାଳୟ ମଞ୍ଜୁରୀ କମିଶନର ସାଧାରଣ ଶିକ୍ଷା କମିଟିର ସେ ଚେୟାରମ୍ୟାନ ଥିଲେ । ୧୯୬୬ ରୁ ୧୯୭୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଓଡ଼ିଶା କୃଷି ଓ ବୈଷୟିକ ବିଶ୍ୱ ବିଦ୍ୟାଳୟର ପରିଚାଳନା ବୋର୍ଡର ଜଣେ ସକ୍ରିୟ ସଭ୍ୟ ଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଉକ୍ତ ବିଶ୍ୱ ବିଦ୍ୟାଳୟ ୧୯୬୬ ଜାନୁଆରୀରୁ ତାଙ୍କୁ ଡ଼କ୍ଟର ଅଫ୍ ସାଇନ୍‌ସ୍ ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ କରି କୃତଜ୍ଞତା ଜ୍ଞାପନ କରିଥିଲେ ।

ଜଣେ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ମେଧାବୀ, ଜ୍ଞାନ ସାଧକ ହିସାବରେ, ଜଣେ ସଚ୍ଚୋଟ ଶୃଂଖଳା ରକ୍ଷକ ହିସାବରେ ଏବଂ ତା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଜଣେ ସ୍ନେହଶୀଳ ଶିକ୍ଷକ ହିସାବରେ ଡ଼କ୍ଟର ପରିଜ୍ଵା ଥିଲେ ଅତୁଳନୀୟ । ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ବିଶ୍ୱ ବିଖ୍ୟାତ ବୈଜ୍ଞାନିକ, ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ ଗବେଷକ, ସୁଦୃଢ଼ ପ୍ରଶାସକ, ପ୍ରଖ୍ୟାତ ଶିକ୍ଷ୍ୟାବିତ୍ ଓ ତତ୍ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଜଣେ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥପର ସମାଜ ସେବକ । ଡ଼କ୍ଟର ପରିଜ୍ଵାଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ବହୁ ବିଶେଷ ବିଶେଷ ଗୁଣରେ ସୁଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ସାରା ଜୀବନ ସେ କୁସଂସ୍କାର, ଅନ୍ଧ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଅଜ୍ଞାନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଜଣେ ଯଥାର୍ଥ ସୈନିକ ଭାବେ ସଂଗ୍ରାମ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଜୀବନ କାଳ ଭିତରେ ସେ ରାଜ୍ୟବାସୀଙ୍କ ମନରେ କିମ୍ବଦନ୍ତୀର ନାୟକ ହୋଇ ବଞ୍ଚି ଆସିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଦେଶର ବୌଦ୍ଧିକ ଓ ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏପରି ଏକ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ସୃଷ୍ଟି କଲା ଯାହାକି ପୂରଣ ହେବା ସହଜ ନୁହେଁ । ରାଜ୍ୟ ସରକାର ଓଡ଼ିଶାର ଏହି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ପ୍ରତିଭାବାନ ସନ୍ତାନଟିର ବିୟୋଗରେ ଯେଉଁ ଅପୂରଣୀୟ କ୍ଷତି ହେଲା ତାହା ପାଇଁ ଗଭୀର ଶୋକ ପ୍ରକାଶକୁ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଗେଜେଟରେ ଲିପିବଦ୍ଧ କରୁ ଅଛନ୍ତି ।

ଶ୍ରୀ ସୀତାକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର

ଶାସନ ସଚିବ
ସ୍ୱରାଷ୍ଟ୍ର ବିଭାଗ

(ଓଡ଼ିଶା ଗେଜେଟ୍ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୭୧୫ ନମ୍ବର, କଟକ ଶୁକ୍ରବାର, ଜୁନ୍ ୨ ତାରିଖ, ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ୧୨, ୧୯୦୦ ସ୍ୱରାଷ୍ଟ୍ର ବିଭାଗ ବିଜ୍ଞାପନ ତା ୨-୬-୭୮)

ଅକିଞ୍ଚନର ଜୀବନ-ସ୍ମୃତି

(ଆତ୍ମଜୀବନୀର କିୟଦଂଶ)

ଡକ୍‌ଟର ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜା

ଦୁଇଟି ମୌଳିକ ବସ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ—ମନୁଷ୍ୟର ବଂଶାନୁଗତ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଶକ୍ତି ଏବଂ ବାସ ସ୍ଥାନର ପ୍ରଭାବ । ବଂଶାନୁଗତ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଶକ୍ତି ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ ଲାଭ କରେ । ଯଦି ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥା ଭଲ ନଥାଏ, ତାହାହେଲେ, ମନୁଷ୍ୟର ବୁଦ୍ଧି ବା ଚତୁରତା ଅବାଞ୍ଛିତ ମାର୍ଗରେ ପରିଚାଳିତ ହୁଏ ।

ଦୁଇଟି ବିଷୟ ବାସସ୍ଥଳର ନିୟାମକ । ଗୋଟିଏ ହେଉଛି ବଂଶ ପରମ୍ପରା ଏବଂ ଅନ୍ୟଟି ହେଉଛି ତତ୍‌କାଳିକ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥା । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ନିଜର ଜୀବନର କାହାଣୀରେ ବଂଶ-ପରଂପରାର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ଅଛି । ତେଣୁ ସଂକ୍ଷେପରେ ମୁଁ ସେହି ବଂଶ-ପରଂପରାର ସାମାନ୍ୟ ପରିଚୟ ଦେଉଛି ।

ପୂର୍ବ ପୁରୁଷ ସାରଳା ଦାସ

ମଧ୍ୟ ଯୁଗର ଓଡ଼ିଆ କବି ସାରଳା ଦାସଙ୍କୁ ଆମର ପୂର୍ବ ପୁରୁଷ ବୋଲି ଦାବୀ କରାଯାଏ । ଆମ ବଂଶର ଆଦି ବାସ ଭୂମି କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ତେନ୍ତୁଳି ପଦାରେ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ କାଳକ୍ରମେ ଏହି ବଂଶରୁ କେହି କେହି ଜିଲ୍ଲାର ଅନ୍ୟ ଦୁଇଟି ସ୍ଥାନକୁ ଉଠିଯାଇଥିଲେ—ଗୋଟିଏ ଜଗତ୍‌ସିଂହପୁର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଖେରସ ଗ୍ରାମକୁ ଏବଂ ଅନ୍ୟଟି ବାଲିକୁଦା ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଖଣ୍ଡକୁଳ ଗ୍ରାମକୁ ; ଖେରସ ଗ୍ରାମକୁ ଯେଉଁମାନେ ଉଠିଯାଇଥିଲେ ସେମାନଙ୍କର ବଂଶଧର ହେଉଛନ୍ତି ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଗୋକୁଳାନନ୍ଦ ଚୌଧୁରୀ ଏବଂ ତାଙ୍କର ପୁତ୍ର ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ ଓ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ । ଏହି ତିନୋଟି ସ୍ଥାନରେ ଆମ ଜାତିର ଅଧିକାଂଶ ପରିବାର ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କୁ ଏମାନେ ବିସ୍ତାର ଲାଭ କରିଥିଲେ । ବିଭିନ୍ନ ପର୍ବ ପର୍ବାଣୀରେ ଏମାନେ ଏକାଠି ହେଉଥିଲେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ—ଲେଖନୀ—ପୂଜା । ଏହି ଉତ୍ସବରେ ଲେଖନୀ ଓ ତାଳ ପତ୍ର ପୋଥୀ ପୂଜାରେ ବସେ । ଏହି ସମୟରେ ବଂଶର ଠାକୁର ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଥାଆନ୍ତି ସେହି କେନ୍ଦ୍ର ସ୍ଥାନକୁ ସମସ୍ତେ ଘୁରିଆଡୁ ଆସି ଜମା ହୁଅନ୍ତି । ବଂଶଗତ ଏକତାର ଅନ୍ୟ ଏକ ଉଦାହରଣ ଦିଆଯାଇପାରେ—ଖଣ୍ଡକୁଳ ଶାଖାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ପରିବାରଗଣ ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତିଙ୍କ ଜନ୍ମଦିନ ପାଳନ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ବୋଧହୁଏ ଅତୀତରେ କେବେ କାହାରି ଜନ୍ମଦିନରେ କିଛି ଦୁର୍ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା ।

ଖଣ୍ଡକୁଳର ଏକ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅଳକା ନଦୀର ଅପର ପାର୍ଶ୍ୱରେ ବଡ଼ଗର ଗ୍ରାମକୁ ଆମର ପରିବାର ଉଠି ଆସିଥିଲେ । ଏହି ଗ୍ରାମକୁ ଲାଗି ଇଚ୍ଛାପୁର ଗ୍ରାମ । ଏହି ଦୁଇ ଗ୍ରାମର ଲୋକେ ଗ୍ରାମ ଯାତ୍ରାରେ ପର୍ବମାନଙ୍କରେ ସାଧାରଣତଃ ଏକତ୍ର ହୁଅନ୍ତି ।

କାଳିନ୍ଦୀ ପରିଜା

ଆମର ପୂର୍ବତନ ବଂଶ ବହୁ ଶାଖା ଓ ଉପ ଶାଖାରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇ ବହୁ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଉଠି ଯାଇଥିଲେ । ବଂଶର ପରଂପରା ଗୋଟିଏ ପୁରୁଷରୁ ଅନ୍ୟ ପୁରୁଷକୁ ଗଡ଼ି ଆସୁଥିଲା । ସାଙ୍ଗିଆ ପରିଜାରୁ ଦାସ, ଚୌଧୁରୀ ଓ ମହାପାତ୍ର ହେଉଥିଲା । ନିଜ ନିଜର ବୃତ୍ତି ଓ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମର

ପ୍ରଥା ଅନୁଯାୟୀ ଏହିପରି ସାଙ୍ଗିଆ ବଦଳୁଥିଲା, କିନ୍ତୁ ବଂଶଗତ ଏକତା ସମସ୍ତେ ଉପଲବ୍ଧି କରୁଥିଲେ ଏବଂ ନିଜ ଜାତିର ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ବିଶିଷ୍ଟ ଘଟଣା ଘଟିଲେ, ସମସ୍ତେ ସେଥିରେ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ । ଆମର ପିଲାଦିନେ ଆମେ ତେଲ୍ଙ୍ଗି ପଦାର ଜଣେ କାଳିନ୍ଦୀ ପରିଡ଼ାଙ୍କ କଥା ଶୁଣିଛୁ । ଏହି ବ୍ୟକ୍ତି ଜଣେ ଜମିଦାର ଥିଲେ ଏବଂ ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ତାଙ୍କର ଖୁବ୍ ପ୍ରଭାବ ଥିଲା । ବ୍ରିଟିଶ୍ ରାଜତ୍ୱର ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥାରେ ମରୁଡ଼ି ପଡ଼ିଲା । ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ଜମିରେ ପାଣି ମଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ଗୁଡ଼ ନଈରେ ଏକ ବନ୍ଧ ପକାଇଥିଲେ । ଗ୍ରାମ-ଏକ୍ଜିକ୍ୟୁଟିଭ୍ ଇଞ୍ଜିନିୟର ବନ୍ଧ କାଟିବା ପାଇଁ ଆସିଲେ, ମାତ୍ର କାଳିନ୍ଦୀ ପରିଡ଼ାଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ନିସ୍ତୁକ ମାଡ ଦେଲେ । କାଳିନ୍ଦୀ ପରିଡ଼ାଙ୍କୁ ଗିରଫ କରାଗଲା ଏବଂ ଟାଙ୍କର ବିଗ୍ଗର ହୋଇ ନ'ମାସ ଜେଲ ହେଲା । ଜେଲ ପରେ ସେ ଅସୁସ୍ଥ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ଓ ତା'ର କିଛି କାଳ ପରେ ତାଙ୍କର ପରଲୋକ ହୋଇଗଲା । ଏହା ଏପରି ଏକ ଜଣାଶୁଣା ବିଷୟ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା, ଯେ ମୁଁ କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପ୍ରଥମ ହୋଇଛି ବୋଲି ପ୍ରଚାର ହେବାରୁ (ପ୍ରକୃତରେ ମୁଁ କେବଳ ସଂସ୍କୃତରେ ପ୍ରଥମ ହୋଇଥିଲି) ଉତ୍କଳ ଗୌରବ ମଧୁସୂଦନ କଟକ "ବାର ଲାଇବ୍ରେରୀ"କୁ ମୋତେ ଡ଼କାଇ ପଠାଇ ପଚାରିଲେ, "କାଳିନ୍ଦୀ ପରିଡ଼ାଙ୍କର ତୁମେ କ'ଣ ହୁଅକି ? ତାଙ୍କର ଖରାପ ଗୁଣ ନା ଭଲ ଗୁଣ କେଉଁଟି ତୁମର ଅଛି ?" ମୁଁ କହିଲି, "ମୁଁ ସେହି ଏକା ବଂଶର ଲୋକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର କୌଣସି ନିକଟ ସଂପର୍କୀୟ ନୁହେଁ ।"

ବରଗଡ଼ ଇଚ୍ଛାପୁର ଗ୍ରାମରେ ଆମର ପରିବାର ଏକୁଟିଆ ରହୁଥିଲେ । ଏହି ପରିବାରକୁ ଏକ ସଂଭ୍ରାନ୍ତ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ପରିବାର ଆଖ୍ୟା ଦିଆଯାଇ ପାରେ । ଏହାର ପରଂପରା ଥିଲା ଶିକ୍ଷା, ସାହସିକତା ଏବଂ ସରଳ ଜୀବନ ଯାପନ । ମୋର ପ୍ରପିତାମହ ହରେକୃଷ୍ଣ ପରିଡ଼ାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦିଆଯାଇପାରେ । ହରେକୃଷ୍ଣ ପ୍ରଥମ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ବେଳେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଅଫିସର ଜଣେ ବଙ୍ଗାଳୀ ଥିଲେ ଏବଂ ସେ ତାଙ୍କର କାମରେ ଖୁବ୍ ଖୁସୀ ହୋଇ ତାଙ୍କ ନାମରେ ସ୍ଥାୟୀ ପ୍ରଜା ରୂପେ ୯ ଏକର ଜମି କରି ନେବା ପାଇଁ କହିଲେ ; କିନ୍ତୁ ହରେକୃଷ୍ଣ ମନା କରି ଦେଇ ତାଙ୍କର ସଂଗାତ ହରେକୃଷ୍ଣ ପରିଡ଼ାଙ୍କ ନାମରେ ଦେଇ ଦେଲେ । ସେ କଲମ ଘଷରେ ତାଙ୍କର ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରିବାଟାକୁ ପସନ୍ଦ କରୁ ନଥିଲେ । ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାରେ ମୋ ଜେଜେବାପା ଜଣେ ସ୍କୁଲ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସେ ସାହସକୁ ଚିନ୍ତା କରିବାର କଥା । ସେତେବେଳେ ରେଳ ରାସ୍ତା ନଥିଲା । କଟକର ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଏକ ଗ୍ରାମରୁ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାରେ ଯାଇ ଚାକିରୀ କରିବା କିଛି କମ୍ କଥା ନୁହେଁ । ପରେ ସେ ତାଙ୍କର ସାବତ ଭାଇ ରଘୁନାଥ ପରିଡ଼ାଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଯାଇଥିଲେ । ରଘୁନାଥ ଶିକ୍ଷା ଦାନ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ବେପାର କରି ବେଶ୍ କିଛି ଉପାର୍ଜନ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଗ୍ରାମକୁ ଆସି କିଛି ଜମି ଓ ମକଦମି ଖରିଦ କରି ପରିବାରର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥାରେ ବେଶ୍ ଉନ୍ନତି ଆଣି ପାରିଥିଲେ । ମୋର ଜେଜେ ବାପାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଜଣେ ସାବତ ଭାଇ ଗୋକୁଳାନନ୍ଦ ପରିଡ଼ା ସେପରି କିଛି ପଢ଼ାପଢ଼ି କରି ନଥିଲେ ; କିନ୍ତୁ ସେ ମୋଗଲ ସରାଇ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଷେପି ଯାଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ରେଳବାଇରେ ଚାକିରୀ କରିବା ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା

ତାଙ୍କ ପରେ ଯେଉଁମାନେ ଆସିଲେ, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ସାହସୀ ଥିଲେ । ମୋର ବାପାଙ୍କର କୌଣସି ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷା ନଥିଲା । ସେ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଯାଇ ସେଠାରେ ଜଙ୍ଗଲ ବିଭାଗରେ ଜଣେ ଫରେଷ୍ଟ ଗାର୍ଡ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଏହି ସମୟରୁ ବାଲିକୁଦାରେ ନୂଆ ହୋଇ ମାଇନର ସ୍କୁଲ ହେଲା । ମୋର ବାପାଙ୍କର କେତେକ ସଂପର୍କୀୟ ଭାଇ ଏହି ସ୍କୁଲରେ ନାମ ଲେଖାଇଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ମାଇନର ପାସ କରି କଟକରେ ଥିବା ସର୍ଭେ ସ୍କୁଲରୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ମୟୂରଭଞ୍ଜରେ ଓଭରସିୟର ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଥିଲେ । ଅବଶ୍ୟ ସେ ବେଶି ଦିନ ବଞ୍ଚି ନଥିଲେ ।

ସେତେବେଳର ଗ୍ରାମ୍ୟ ଜୀବନ

ସେତେବେଳେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଜୀବନ କିପରି ଥିଲା, ତାହାର ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଆଭାସ ଦେବା ଉଚିତ୍ ମନେ କରୁଛି । ତିନୋଟି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ମୌଜାକୁ ଘେନି ଆମର ଗ୍ରାମ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ହାଡ଼ିଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଆଉ ସବୁ ଜାତିର ଲୋକେ ଆମ ଗ୍ରାମରେ ଥିଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଖୁବ୍ ବନ୍ଧୁତା ଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ସେ ଯେଉଁ ଜାତିର ଲୋକ ହୋଇନା କାହିଁକି, ତାଙ୍କୁ ଭାଇ ବା ଦାଦି

ନାମରେ ଅନ୍ୟମାନେ ଡ଼ାକୁଥିଲେ । ଅବଶ୍ୟ ଛୁଆଁ ଅଛୁଆଁ ଭେଦାଭେଦ ଥିଲା । ଏକା ପଙ୍ଗତରେ କେହି ବସୁନଥିଲେ । ଅପରାହ୍ନରେ ଉଚ୍ଚ ଜାତି ବୋଲାଉ ଥିବା କରଣ, ମହାନାୟକ ଓ ଖଣ୍ଡାୟତମାନେ, ଅନ୍ୟଙ୍କର କଥା ଛାଡ଼, ଏପରିକି ତେଲିଙ୍କି ମଧ୍ୟ ଛୁଇଁ ନଥିଲେ । ଅବଶ୍ୟ ମୋର କୈଶୋର ଅବସ୍ଥାବେଳକୁ ଏ କୁସଂସ୍କାର ଆଉ ନଥିଲା ।

ରାହାସ ବିଶ୍ୱାଳ

ସାମାଜିକ ରୀତିନୀତିରେ ରକ୍ଷଣଶୀଳତା ସେତେବେଳେ ପ୍ରଧାନ ଥିଲେ ହେଁ, ରକ୍ଷଣଶୀଳତା ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହର ବହୁ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ମିଳୁଥିଲା । ବିଶ୍ୱାଳ—ସାଙ୍ଗିଆ ବିଶିଷ୍ଟ ଗୋଟିଏ ଖଣ୍ଡାଏତ ପରିବାର ଆମ ଗ୍ରାମରେ ଥିଲେ । ପରିବାରର ମୁଖିଆ ଥିଲେ ରାହାସ ବିଶ୍ୱାଳ । ଏବପରି ସେ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ବହୁଜାତିର ଲୋକେ ନଡ଼ିଆ ଗଛ ଲଗାଇବା ମନା ଥିଲା । କାରଣ ନଡ଼ିଆ ଗଛ ଲଗାଇଲେ କୁଆଡ଼େ ନିଜର ମୃତ୍ୟୁ ହୁଏ ଏବଂ ପରିବାରରେ କେହି ମରନ୍ତି । ଏ କୁସଂସ୍କାରର ମୂଳ ହେଲା କୌଣସି କୌଣସି ଜାତି ନଡ଼ିଆ ଗଛ ଲଗାଇବାକୁ ବାରଣ କରି ନିଜର ଏକଚାଟିଆ କାରବାରକୁ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଏହି ଧାରଣା ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ନଡ଼ିଆ ଗଛ ବଢ଼ାଉଥିଲେ । ଆମ ଗ୍ରାମରେ କେବଳ ଆମରି ପରିବାର ନଡ଼ିଆ ଗଛ ଲଗାଉଥିଲେ ।

ରାହାସ ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କର ସାହସକୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେବାର କଥା ଯେ ସେ ପ୍ରଚଳିତ କୁସଂସ୍କାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯାଇ ନଡ଼ିଆ ଗଛ ଲଗାଇଥିଲେ । ଅବଶ୍ୟ ନଡ଼ିଆ ଗଛରେ ଚଂଢ଼ଉ ପଡ଼ିଲା ବେଳକୁ ତାଙ୍କର ସାନଭାଇ ମରି ଗଲେ; କିନ୍ତୁ ଏହା ଏକ କାକତାଳୀୟ ନ୍ୟାୟ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ଏବେ ତାଙ୍କର ବଂଶଧରମାନେ ସେ ଲଗାଇ ଥିବା ନଡ଼ିଆ ଗଛର ଫଳ ଭୋଗ କରୁଛନ୍ତି ।

ସେହିପରି ପାନ ବରଜ ନ ଲଗାଇବା ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ କୁସଂସ୍କାର ଥିଲା । ମୋର ଜଣେ ଦାଦା ଏହି କୁସଂସ୍କାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯାଇ ନିଜର ଏକ ପାନ ବରଜ କରିଥିଲେ; କିନ୍ତୁ କିଛି ହେଲା ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବହୁ ଗ୍ରାମବାସୀ ପାନ ବରଜ କଲେଣି ଏବଂ ଚେଷ୍ଟିରୁ ବେଶ ଲାଭ ଉଠାଇଲେଣି ।

ସେକାଳରେ ଗ୍ରାମ ଦେବତୀଙ୍କ ବେଢ଼ାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣମୀ ଦିନ କିମ୍ବା ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଯିବାର ପ୍ରଥମ ଦିନ ସଂଧ୍ୟା ସମୟରେ ଲୋକେ ଏକାଠି ହେଉଥିଲେ । ଯିଏ ଯେଉଁ ଜାତିର ହୁଅନ୍ତୁ ନା କାହିଁକି ସମସ୍ତଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମିଶୁଥିଲେ ଏବଂ ଖାଇବାକୁ ଦେବାପାଇଁ ଭୋଗ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପାଳି ଜଣ ଜଣଙ୍କ ଭାଗରେ ପଡୁଥିଲା । ଏହି ବୈଠକରେ ପୁରାଣ ପଠିତ ହେଉଥିଲା ଏବଂ ଭ... ବୋଲା ହେଉଥିଲା । ଜାତି ଭେଦ ସତ୍ତ୍ୱେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଜୀବନରେ ଏକ ସଂହତି ଦେଖାଯାଉଥିଲା । କୌଣସି ପରିବାରର କେହି ମରିଗଲେ, ସେ ଯେଉଁ ଜାତିର ହେଉନା କାହିଁକି ମୁର୍ଦ୍ଦାର ଶ୍ମଶାନ ଭୂମିକୁ ନ ଯିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେହି ଖାଉ ନ ଥିଲେ ।

ବୈଷ୍ଣବ ହେଲେ ଜବୁ ଶାଳ୍ପ

ସନ୍ୟାସୀ ହୋଇଗଲେ ଜାତି ଭେଦ ଆଉ ରହୁ ନ ଥିଲା । ଜଣେ ଧୋବା ସନ୍ୟାସୀ ହେବା ପରେ ଆମ ଗ୍ରାମକୁ ଆସି ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ଭକ୍ତି ଓ ଜ୍ଞାନରେ ଖୁବ ପ୍ରଭାବିତ କରିପାରିଥିଲେ । ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ମଠ ତୋଳିଥିଲେ ଏବଂ ପ୍ରତିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଏହି ମଠ ଶାସ୍ତ୍ର ପାଠର ଏକ କେନ୍ଦ୍ର ଥିଲା । ମୁଁ କେବେ କେବେ ଏହି ସାନ୍ଧ୍ୟ ବୈଠକରେ ଯୋଗ ଦେଇଛି । ସନ୍ୟାସୀଙ୍କର କୌଣସି ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଶିଷ୍ୟ ନ ଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ବହୁଦିନଧରି ଏହି ମଠ ରହିଥିଲା । ପରେ ଅବଶ୍ୟ ଯତ୍ନର ଅଭାବରୁ ଏହା ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲା ।

ଏ ସବୁ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ଜାତି ଭେଦ ସତ୍ତ୍ୱେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଜୀବନ ସେତେବେଳେ କିପରି ସଂହତି ଓ ଐକ୍ୟ ଆଣି ପାରିଥିଲା । ଲୋକେ କେବଳ ଶାସ୍ତ୍ରାନୁମୋଦିତ ବୋଲି ଜାତି ଭେଦ ପ୍ରଥାକୁ ମାନୁଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଅର୍ଥନୈତିକ ସଂଗ୍ରାମ ଏବପରି ପ୍ରବଳ ନ ଥିଲା । ଏହି ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ପରିସ୍ଥିତି ମଧ୍ୟରେ ମୋର ବାଲ୍ୟକାଳ ଅତୀତ ହୋଇଥିଲା ।

ଏକାନ୍ନବର୍ତ୍ତୀ ପରିବାର

ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ ନିଜ ପରିବାର କଥା ଉଲ୍ଲେଖ କରୁଛି । ଆମର ଏକ ଏକାନ୍ନବର୍ତ୍ତୀ ପରିବାର ଥିଲା । ଏହି ପରିବାରକୁ ତିନୋଟି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇ ପାରେ । ପ୍ରଥମ ଭାଗଟି ମୋର ଜେଜେ ବାପାଙ୍କର । ସେଥିରେ ଥିଲେ ଜେଜେ ମା, ବାପା, ବୋଉ, ମୋର ଭଉଣୀ ଏବଂ ମୁଁ । ମୋର ଜନ୍ମ ପୂର୍ବରୁ ଜେଜେ ବାପା ଚାଲି ଯାଇଥିଲେ । ଏହି ଏକାନ୍ନବର୍ତ୍ତୀ ପରିବାରରେ ଆମ ଅଂଶଟି ଆର୍ଥିକ ପରିସ୍ଥିତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବଡ଼ ଦୁର୍ବଳ ଥିଲା । ମୋର ବାପା ମୟୂରଭଞ୍ଜରେ ଚାକିରି କରି ବିଶେଷ କିଛି ଦେଇ ପାରୁ ନ ଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ମୋର ଜେଜେ ମା ଓ ବୋଉଙ୍କର ପରିବାର ଭିତରେ ବେଶ ପ୍ରତିପତ୍ତି ଥିଲା । ଏକ ସମୟରେ ପରିବାରର ସମସ୍ତଙ୍କ ଭିତରେ ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ବିତରଣ ଯେପରି ସମାନ ଓ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଭାବରେ ହେବ, ସେଥିପାଇଁ ମୋର ବୋଉଙ୍କୁ ରୋଷାଇ ଘର ଦାୟିତ୍ୱରେ ରଖାଯାଇଥିଲା ।

ତା'ପରେ ହେଉଛି ମୋର ଜେଜେ ବାପାଙ୍କର ସାବତ ଭାଇଙ୍କ ପରିବାର । ସେ ପ୍ରାୟ ନିରକ୍ଷର ଥିଲେ ଏବଂ ଗ୍ରାମ ବାସ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଚାରୋଟି ପୁଅଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ପୋଷ୍ୟ ପୁତ୍ର ଓ ତାଙ୍କର ଦୁଇଟି ଝିଅ ଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ପୁଅମାନେ ବେଶ ଚାଲାକ ଚତୁର ଥିଲେ । ବଡ଼ ପୁଅ ମୟୂରଭଞ୍ଜରେ ଓଭରସିୟର ଥାଇ ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ମରିଗଲେ । ତାଙ୍କର ବିଧବା ପତ୍ନୀ ଓ ଗୋଟିଏ ପୁଅ ଥିଲେ । ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁତ୍ର ବନ୍ଦୋବସ୍ତରେ କାମ କରୁଥିଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ମରିଗଲେ ଓ ତାଙ୍କର ବିଧବା ପତ୍ନୀ ରହିଲେ । ତୃତୀୟ ପୁତ୍ର ବହୁକାଳ ବଂଚିଥିଲେ ।

ଏକାନ୍ନବର୍ତ୍ତୀ ପରିବାରର ତୃତୀୟ ଅଂଶ ବହୁ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଥିଲା । ଏହି ପରିବାରର ପିତା ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାରେ ବ୍ୟବସାୟ କରି ବେଶ୍ ଦୁଇପଇସା କରିଥିଲେ ଓ ଜମିବାଡ଼ି କିଣିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ତିନୋଟି ପୁଅ ଓ ଗୋଟିଏ ଝିଅ । ବଡ଼ ପୁଅକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଅନ୍ୟମାନେ ସେପରି ଚତୁର ନ ଥିଲେ । ଏଥିରେ ମୋର ଜେଜେ ବାପାଙ୍କର ସାବତ ଭାଇ ଏବଂ ସେ ସମୁଦାୟ ପରିବାରର ଅଭିଭାବକ । ଆମର ଗୋଟିଏ ଚୁଲି ଓ ସପଂତ୍ତି ବାଡ଼ି ଏକାଠି ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର କିଛି କିଛି ସ୍ୱାଧୀନତା ଥିଲା । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଆମ ପରିବାର ଗୋଟିଏ ଗାଈ ରଖିଥିଲେ ଏବଂ ଦୁଧ ଘିଅରୁ ପଇସା ବଞ୍ଚାଇ ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ଖର୍ଚ୍ଚ କରୁଥିଲେ ।

ଆମର ଘର, ଚାଳ ଘର—ସେଥିରେ ତିନୋଟି ସାହାଲ ଥିଲା । ଗୋଟିଏ ସାହାଲରେ ଗୋରୁ ରହୁଥିଲେ ଏବଂ ବାକି ଦୁଇଟି ସାହାଲରେ ପରିବାରର ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିଲା । ତତ୍‌କାଳୀନ ପ୍ରଥାନୁଯାୟୀ ଆମ ଭାଗରେ ପୂର୍ବ ସାହାଲ ପଡ଼ିଥିଲା ଏବଂ ସବା ସାନ ଭାଇଙ୍କ ଭାଗରେ ପଶ୍ଚିମ ସାହାଲ ପଡ଼ିଥିଲା ଏବଂ ଏ ଦୁଇଟି ମଝିରେ ଥିବା ଘରେ ମଝିଆ ଭାଇଙ୍କ ପରିବାର ରହୁଥିଲେ । ପରିବାରରେ ପୁଅମାନଙ୍କ ବାହାଘର ହେବା ପରେ ଏ ନିୟମ ଠିକ ପାଳିତ ହେଉଥିଲା । ଯେତେବେଳେ ପରିବାର ଖୁବ୍ ବଢିଗଲା ଏବଂ ମଝିଆ ଭାଇଙ୍କର ଅଂଶଟି ତାଙ୍କର ଦୁଇ ପରିବାରର ପୁଅଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଦୁର୍ବଳହୋଇ ପଡ଼ିଲା, ସେତେବେଳେ ସବା ସାନ ଭାଇ ନିଜର ଏକ ପୃଥକ ଘର ତୋଳି ସେଠାକୁ ଚାଲିଗଲେ । ଅବଶ୍ୟ ମୋର ବାପା ଘରକୁ ଆସିବା ଯାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୯୦୧ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ପରିବାର ଏକାନ୍ନବର୍ତ୍ତୀ ପରିବାର ଭାବରେ ରହିଥିଲା । ମୋ ବାପା ତାଙ୍କର ସାନ ଦାଦା ଓ ପୁଅ ମାନଙ୍କର ପ୍ରତି ପତ୍ତିକୁ ବାଧା ଦେଇଥିଲେ । ଥରେ ଭାରି ଜୋରରେ କଳି ଲାଗିଲା । ସେ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଚାଲିଗଲେ ଏବଂ ଏକାନ୍ନବର୍ତ୍ତୀ ପରିବାର ବନ୍ଧନ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । କଳିଆର କାରଣ ହେଉଛି ଯେ ବାପାଙ୍କର ସାନ ଦାଦା ନିଜ ନାମରେ ଧାନ କରଜ ଦେଉଥିଲେ । ଅବଶ୍ୟ ତାଙ୍କର ଏହା କରିବାର ଯଥେଷ୍ଟ କାରଣ ଥିଲା । ସେ ପରିବାରର ଏକମାତ୍ର ବୟୋଜ୍ୟେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ ଓ ପଢ଼ା ଶୁଣା ଜାଣିଥିଲେ । ମୋର ବାପା ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଯାଇ ଆଉ ଫେରିଲେ ନାହିଁ । ବର୍ଷକ ପରେ ତାଙ୍କର କାଳ ହୋଇ ଗଲା । ସେ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ବାଲିକୁଦା ସ୍କୁଲକୁ ପଢିବାକୁ ଯିବା ପାଇଁ ସେ ଜିଦ୍ ଧରିଥିଲେ ଏବଂ ମୋର ବୋଉ ୧୯୦୦ ମସିହାରେ ମୋତେ ବାଲିକୁଦା ସ୍କୁଲକୁ ପଠାଇଲେ । ବର୍ଷକ ପରେ ସେ ବି ମରିଗଲେ । ପରିବାରର ଅନ୍ୟ ଶାଖାମାନଙ୍କ ଉପରେ ମୋତେ ନିର୍ଭର କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ୧୯୦୫-୧୯୦୬ ମସିହାରେ ଏକାନ୍ନବର୍ତ୍ତୀ ପରିବାର ଭାଙ୍ଗିଗଲା ସେତେବେଳକୁ ମୁଁ କଟକରେ ରେଭେନ୍‌ସା କଲିଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲରେ ପଢୁଥିଲି । ମୁଁ କନିଷ୍ଠ ଶାଖା ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ପରିଡ଼ାଙ୍କ ପରିବାରରେ ଯାଇ ରହିଲି ; କାରଣ ତାଙ୍କର ବଡ଼ ବୋହୂ ମୋ ମା'ଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଏକାନ୍ନବର୍ତ୍ତୀ ପରିବାରରେ ଥିବାବେଳେ ମୋର ହେପାଜତ କରୁଥିଲେ ।

ବାଲ୍ୟଶିକ୍ଷା

ସେକାଳର ଝୁଡ଼ାଳୀ ଓ ଚଟିଘର

ମୋ ପିଲାଦିନେ ଆଧୁନିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଖୋଲିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସାଧାରଣତଃ ପାଠଶାଳା ବା ଝୁଡ଼ାଳୀରେ ପୁରୁଣା କାଳିଆ ଢଙ୍ଗରେ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଉଥିଲା ଏବଂ ତାହାହିଁ ଥିଲା ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷାର ମାଧ୍ୟମ । ମୁଁ ପୂର୍ବରୁ କହିଛି ଯେ, ଆମ ଗ୍ରାମରୁ ୨ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଡାଳିଜୁଡ଼ାଠାରେ ଏକ ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା ଓ ମୋର ଦାଦା ସେଠାରେ ପଢ଼ିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ସେ ସ୍କୁଲକୁ ଯାଇ ନଥିଲି; ମୋର ବାଲ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ମୁଁ ପାଠଶାଳାରେହିଁ ସମାପ୍ତ କରିଥିଲି ।

ଝୁଡ଼ାଳୀ

ମୋର ଗୋସେଇଁ ବାପାଙ୍କର ଗୁରୁ ରଘୁନାଥ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ କଥା କହିଛି । ତାଙ୍କର ଜଣେ ସାନ ପୁଅ ସେପରି ଚତୁର ନଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଉତ୍ତମ ମାଟିବଂଶ ଅବଧାନଙ୍କୁ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶିକ୍ଷକ ନିଯୁକ୍ତ କରି ଆମ ଘରେ ଗୋଟିଏ ପାଠଶାଳା ଖୋଲିଥିଲେ । ମୋର ଦାଦା, ମୁଁ ଓ ଗ୍ରାମର ବହୁ ପିଲା ଏହି ପାଠଶାଳାରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲୁ । ଆମର କୌଣସି ସିଲଟ କଲମ ନଥିଲା । ବାଲିଗଣ୍ଡା ଉପରେ ମୁଣ୍ଡା ଖଡ଼ିରେ ଆମେ ଅକ୍ଷର ଶିକ୍ଷା କରିଥିଲୁ । ଖଡ଼ିରେ ଗୋଟିଏ ଅକ୍ଷର ଲେଖି ତା' ଉପରେ ଥରକୁ ଥର ଖଡ଼ି ବୁଲାଇବା ଫଳରେ ଅକ୍ଷର ଆକାର ରହିଯାଉଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ର ଭାଗରେ ଗୋଟିଏ ବର୍ଗାକାର ଜାଗା ପଡ଼ୁଥିଲା । ତାର ନାମ ସାହି । ଜଣେ ନିଜ ସାହି ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟ ସାହିରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ମନା । ଯେତେବେଳେ ଲେଖି ଲେଖି ଭୂଇଁରୁ ମାଟି ଉଠି ଯାଉଥିଲା, ସେତେବେଳେ ପିଲାମାନେ ପାଣିକରି ମାଟି ଗୋବରରେ ତାକୁ ଲିପି ଦେଉଥିଲେ ।

ସାଧାରଣ ଅକ୍ଷର ଶିକ୍ଷା ପରେ ପିଲାମାନେ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଶିକ୍ଷା କରୁଥିଲେ । ଏହାପରେ ପଣିକିଆ ବା ଗୁଣନ ଶିକ୍ଷା । ଏହା ସାହାଯ୍ୟରେ ପଣ ଓ ଗଣ୍ଡା ଶିକ୍ଷା କରାଯାଉଥିଲା । ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇ ପାରେ ଯେ, ସେତେବେଳେ ପଇସା, ଅଧଲା, ପାହୁଲା ସଙ୍ଗକୁ କଉଡ଼ି ମୁଦ୍ରା ଆକାରରେ ଚଳୁଥିଲା । ପଣେ ବା ପଚିଶଟି କଉଡ଼ି ମିଶିଲେ ଅଣାଏ ହେଉଥିଲା । ୧୬ ଅଣାରେ ଗୋଟିଏ ଟଙ୍କା ଏଥିପାଇଁ ଏହାର ନାମ ଥିଲା ପଣିକିଆ ।

ପଣିକିଆ ଶିକ୍ଷା ପରେ ଶୁଭଙ୍କର, ଫେଡ଼ାଣ ଓ ଓଡ଼ାଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଉଥିଲା । ସକାଳ ମାଟି ଚଟାଣ ଉପରେ ମୁଣ୍ଡା ଖଡ଼ିରେ ଲେଖି ପିଲାଏ ଏହା ଶିକ୍ଷା କରୁଥିଲେ । ଉପର ବେଳା ଓଡ଼ିଆରେ ପଦ୍ୟ ମୁଖସ୍ଥ କରୁଥିଲେ ଓ କିଛିଏ ଅଧିକା ପଢ଼ିଥିଲେ ସଂସ୍କୃତ ଶ୍ଳୋକ ଘୋଷୁଥିଲେ । ପାଠୁଆ ପିଲାଏ ଲେଖନ ସାହାଯ୍ୟରେ ତାଳପତ୍ରରେ ଲେଖୁଥିଲେ । ଲେଖନ ହେଉଛି ଏକପ୍ରକାର ଲୁହାର କଲମ ଏବଂ ଏହାର ମୁଣ୍ଡ ପାଖ ଏପରି ଡାଙ୍ଗୁଆ ଯେ ଏଥିରେ ତାଳପତ୍ରକୁ କଟାଯାଇ ଲେଖିବା ଅକ୍ଷରକୁ ଅଣାଯାଇ[ପାରିବ । ଯେତେବେଳେ ଲେଖିବା ଦୁରସ୍ତ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା, ପିଲାମାନେ କାରବାର୍ ହିସାବ ରଖିବା] ଶିକ୍ଷା କରୁଥିଲେ । ପିଲାଙ୍କ ଭିତରେ ଯେଉଁମାନେ ଆଗୁଆ ଥିଲେ, ସେମାନେ ଅମରକୋଷ ମୁଖସ୍ଥ କରୁଥିଲେ ।

ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଘଣ୍ଟାଏ କାଳ ପଣିକିଆ, ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତ ଶ୍ଳୋକ ଏପରିକି ଅମର-କୋଷ ଆବୃତ୍ତି କରାଯାଉଥିଲା । ପିଲାମାନେ ଯାହା ମୁଖସ୍ଥ କରୁଥିଲେ ସେଥିରୁ ଖୁବ କମ୍ ବୁଝୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏ ପ୍ରଣାଳୀରେ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ମୃତିଶକ୍ତି ବଢ଼ୁଥିଲା । ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହରେ କୁହା ଯାଇପାରେ । ଅଳ୍ପ କାଳ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଏ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଏତେ ପାଠ ଆୟତ୍ତ କରିଥିଲି । ଏବେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଅମରକୋଷର କୌଣସି ନା କୌଣସି ଅଂଶ ଆବୃତ୍ତି କରିପାରିବି ।

ବିଦ୍ୟାରମ୍ଭ

ଆମ ଗାଁରେ ବିଦ୍ୟାରମ୍ଭ ନାମକ ଏକ ଉତ୍ସବ ପାଳନ କରାଯାଉଥିଲା । ଏହି ଦିନଠାରୁ ପିଲା ଶିକ୍ଷା ଆରମ୍ଭ କରିବାର କଥା । ନିଜ ପରିବାରର ନାୟକ ଏହି ଉତ୍ସବରେ ପୁରୋଧା କାମ କରୁଥିଲେ । ଏହି ନାୟକମାନେ ଥିଲେ ମାତିବଂଶ ବା ଯତିବଂଶ ଅବଧାନ କୁଳର । ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମିକ ବୃତ୍ତିଥିଲା ଅବଧାନି କରିବା । ଏହି ଉତ୍ସବ ଦିନରେ ବିଦ୍ୟାରମ୍ଭ କରୁଥିବା ବାଳକ ନୂଆ ଲୁଗା ପିନ୍ଧୁଥିଲେ, ସରସ୍ୱତୀଙ୍କୁ ଆବାହନ କରାଯାଉଥିଲା ଓ ୭ ରୁ ୨୧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନଡ଼ିଆ ଭୋଗ ହେଉଥିଲା । ପରିବାରର ନାୟକ ବାଳକର ପ୍ରକୃତ ଶିକ୍ଷକ ହେବ, ଏପରି କିଛି ନିୟମ ନଥିଲା । ମୋ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏ ଉତ୍ସବ ବିଳମ୍ବ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ମୁଁ ପାଠଶାଳାରେ କିଛି ଦିନ ଯୋଗ ଦେବା ପରେ ମୋର ବିଦ୍ୟାରମ୍ଭ ଉତ୍ସବ ହୋଇଥିଲା ।

ବେତ ମାଡ଼ରେ ଉପସ୍ଥାନ

ଏସବୁ ପାଠଶାଳାରେ ଯୋଗ ଦେବାର ପ୍ରଣାଳୀ ମଧ୍ୟ ବିଚିତ୍ର ପ୍ରକାର ଥିଲା । କୌଣସି ଉପସ୍ଥାନ ପତ୍ର ନଥିଲା କିନ୍ତୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ ଖୁବ୍ ଜୋର ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଯେଉଁ ପିଲା ଠିକ୍ ସମୟରେ ଆସୁଥିଲା ଓ ପ୍ରଥମେ ପାଠଶାଳାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚୁଥିଲା ତା' ପାପୁଲିରେ ଶୂନ ବା ବେତ ଛୁଆଁଇ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଯେ ତା' ପଛରେ ଆସୁଥିଲା ତା' ହାତରେ ଅନ୍ତେ ଦୁଇ ପ୍ରହାର ଓ ତୃତୀୟ ବାଳକକୁ ଜୋର ତିନି ପାହାର ଓ ଏହିପରି ବେତ ବଢୁଥିଲା । ସବା ପଛରେ ଯେ ଆସୁଥିଲା; ସେ ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ଜୋରରେ ମାଡ଼ଖାଉଥିଲା । ଏହା ଫଳରେ ଶୀଘ୍ର ପାଠଶାଳାକୁ ଆସିବା ପାଇଁ ପିଲାଙ୍କ ଭିତରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଲାଗୁଥିଲା ।

ବେତ ମାଡ଼ ଡରି ଶିକ୍ଷକ ପଳାଇଲେ

ଜଣଙ୍କ ପରେ ଜଣେ ହୋଇ ମୋର ଦୁଇ ତିନିଜଣ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ଅତି ନିଷ୍ଠୁର ଥିଲେ ଓ ସାମାନ୍ୟ ଭୁଲ ବା ଦୁଷ୍ଟାମି ପାଇଁ କଠିନ ଦଣ୍ଡ ଦେଉଥିଲେ । ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ମୋତେ ଯେଉଁ ଦଣ୍ଡ ଦେଇଥିଲେ, ଏଠାରେ ମୁଁ ତାର ଉଲ୍ଲେଖ କରିପାରେ । ମୁଁ କ'ଣ ଦୁଷ୍ଟାମି କରିଥିଲି । ଶିକ୍ଷକ କଦଳୀ ପଟୁକାରେ ମୋର ଗୋଡ଼ ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠି ଦୁଇଟିକୁ ବାନ୍ଧିଦେଇ ବେକରେ ଫାଶକୁ ଗଳାଇ ଦେଲେ ! ଫାଶ ଦଉଡ଼ି ଛୋଟ ଥିବା ଯୋଗୁଁ ଅତି କଷ୍ଟରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ମୋତେ ବସିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ମୁଣ୍ଡ ଯାଇଁ ପ୍ରାୟ ଗୋଡ଼ରେ ଲାଗୁଥିଲା । ମୁଁ ମୁଣ୍ଡ ଏପାଖ ସେପାଖ କରି ପଟୁକାକୁ ଖସାଇବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କଲି । ହଠାତ ଦଉଡ଼ିଟି ଛିଡ଼ିଯିବାରୁ ମୁଁ ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଭାବରେ ମୁକ୍ତି ପାଇଗଲି । ଦେଖିଲି ପାଖରେ ବେତଟା ପଡ଼ିଛି । ବେତଟାକୁ ଧରିପକାଇ ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ତାଡ଼େଇବା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଦୌଡ଼ିଲି । ଲୋକଟିକୁ କାହୁଁ କୁଣ୍ଠିଆ ହୋଇଥାଏ । ସେ ମୋତେ ଧରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା ନକରି ଦୌଡ଼ି ପଳାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏତିକି ବେଳେ ମୋର ଜେଜେ (ଦାଦାଙ୍କର ଦାଦା) ରଘୁନାଥ ପରିଡା ଆସି ମୋତେ ଧରି ପକାଇଲେ । ଏ ଦୃଶ୍ୟ ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ବେଶ ଆମୋଦଦାୟକ ହୋଇଥିଲା; କିନ୍ତୁ ମୋର ବିଶୃଙ୍ଖଳା ପାଇଁ ସେ ମୋତେ ମାଡ଼ ନଦେଇ ଛାଡ଼ି ନଥିଲେ । ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ବିଷୟ ହେଉଛି; ପିଲାମାନଙ୍କୁ ନିର୍ବିଘ୍ନରେ କଠୋର ଦଣ୍ଡ ଦେଲେ, ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଏକ ପ୍ରତିରୋଧ ଶକ୍ତି ଜାତ ହୁଏ । ଯାହାକି ମୋ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏପରି ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଆକାରରେ ଦେଖାଦେଲା । ସେତେବେଳର ଏକ ପ୍ରଥା ଥିଲା ଯେ, ବସନ୍ତ ପଞ୍ଚମୀ ପରେ ପିଲାମାନେ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଧାନ କ୍ଷେତକୁ ଯା'ନ୍ତି ଏବଂ ଚାଷୀ ଆଗରେ ସମବେତ ସ୍ୱରରେ 'ଜଗତ ହରି ଦେବ ମୁରାରୀ...' ଗୀତ ଗାଇ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ପାଇଁ କିଛି ଧାନ ହଳା ମାଗନ୍ତି । ଚାଷୀମାନେ ପ୍ରାୟ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ହଳା ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ପିଲାମାନେ ସେଗୁଡିକୁ ବୋଝ ବାନ୍ଧି ମୁଣ୍ଡାଇ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ପାଖକୁ ଆଣନ୍ତି । ଏହିପରି ଭାବରେ ସ୍କୁଲର ଛାତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ଅନୁଯାୟୀ ଶିକ୍ଷକ ଏକ ମହଣ ବା ତଦୂର୍ଦ୍ଧ ଧାନ ପାଉଥାନ୍ତି । ଆମର ପାଠଶାଳା ଏହାର ବ୍ୟତିକ୍ରମ ନ ଥିଲା । ଆମେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ପାଇଁ ଏହିପରି ଧାନ ହଳା ସଂଗ୍ରହ କରୁଥିଲୁ ।

ମୋର ବାଲ୍ୟ ଶିକ୍ଷାର ଅନ୍ୟ ଏକ ଅଂଶ ଥିଲା ମହାଭାରତ, ରାମାୟଣ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୁରାଣ-ସବୁ ଶୁଣିବା । ପ୍ରତ୍ୟହ ସଂଧ୍ୟାରେ କିଛି ନା କିଛି ପୁରାଣ ପାଠ ଥିଲା, ଆମ ପରିବାରର ଏକ ପ୍ରଥା । ପାଠଶାଳାରେ ସଂଧ୍ୟା ଶିକ୍ଷା ଶେଷ କରି ମୁଁ ଏହି ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ଶୁଣୁଥିଲି ଓ ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତ ଓ ପୁରାଣ ବର୍ଣ୍ଣିତ ବିଷୟମାନଙ୍କରେ ମୋର ଧାରଣା ହୋଇଥିଲା, ଏହି ଜ୍ଞାନ ବାଳକ ମନକୁ କମ୍ ପ୍ରଭାବିତ କରେନାହିଁ ।

ଜମିଦାରୀ ଶିରସ୍ତା

ଏବେ ଯେପରି ହେଉଛି, ସେକାଳରେ ମଧ୍ୟ ଲୋକେ ମହାପ୍ରସାଦ (ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରର ପ୍ରସାଦ) ଦେଇ ସଙ୍ଗାତ ବସୁଥିଲେ । ବିନା ଜାତି ବିଚାରରେ ଏକା ଗାଁର ଲୋକେ ଏହିପରି ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସଂପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରୁଥିଲେ । ମହାନାୟକ (ବର୍ତ୍ତମାନ କରଣମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଶି ଗଲେଣି) ପରିବାରର ଏହିପରି ଜଣେ ମହିଳାଙ୍କ ସହିତ ମୋର ମା' ସଙ୍ଗାତ ବସିଥିଲେ । ଏହି ସଙ୍ଗାତଙ୍କର ସ୍ୱାମୀ ଉଦୟନାଥ ଜେନା (ବର୍ତ୍ତମାନ ସେମାନେ ସାମନ୍ତରାୟ ସାଂଜ୍ଞା ଗ୍ରହଣ କଲେଣି) ମୋର ମଉସା ହୋଇଗଲେ । ସେ ଜଗଦେସିଂହପୁରର ଲାଲବଂଶୀୟମାନଙ୍କ ଜମିଦାରୀରେ ଜଣେ ତହସିଲଦାର ଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କର କର୍ମକେନ୍ଦ୍ର ଥିଲା ଆମ ଗ୍ରାମରୁ ପାଞ୍ଚମାଇଲ ଦୂର କୋଦଳା ଗ୍ରାମରେ । ମୋର ପାଠଶାଳା ଶିକ୍ଷା ପରେ ମୁଁ ମୋର ମଉସାଙ୍କର ଜଣେ ଶିକ୍ଷାନବିସ୍ ଭାବରେ ଜମିଦାରୀ ରେକର୍ଡ଼ପତ୍ର ରଖିବା କାର୍ଯ୍ୟ ଶିଖାକଲି । ମୁଁ ସେଠାରେ ପ୍ରାୟ ବର୍ଷେକାଳ ରହିଥିଲି ଓ କାମ ଶିଖିବା ଛଡ଼ା ଆମର ରୋଷେଇବାସରେ ମଧ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲି । ଏହି ସମୟରେ ମୋର ବାପା ମୟୂରଭଞ୍ଜରୁ ଘରକୁ ଆସିଲେ ଓ ମୋର ମା'ଙ୍କ ସହିତ କଥାଭାଷା କରି ସ୍ଥିର କଲେ ଯେ ମୁଁ ଏକ ଆଧୁନିକ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିବାକୁ ଯିବି । ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ସ୍କୁଲ ବା ମାଇନର ସ୍କୁଲ ଆମ ଗ୍ରାମଠାରୁ ଦୁଇମାଇଲ ଦୂର ବାଲିକୁଦାରେ ଥିବା ଯୋଗୁଁ ମୋର ସେହିଠାରେ ପଢ଼ିବା ସ୍ଥିର ହେଲା ।

ବାଲିକୁଦାର ଅନ୍ତର୍ବର୍ତ୍ତୀ ବାଲିଆହିର ଜମିଦାର ଶ୍ରୀ ପରୀକ୍ଷିତ ଦାସ ଏହି ସ୍କୁଲ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ସେ ନିଜେ ଇଂରାଜୀଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିନଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ସଂପର୍କରେ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଶୁଣାଯାଏ ଯେ ସେ ଖୁବ୍ ଶିକ୍ଷାପ୍ରେମୀ, କର୍ମଠ ଓ ଦୂରଦୃଷ୍ଟିସଂପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ । ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷାର ବିସ୍ତାରରେ ବାଲିକୁଦା ସ୍କୁଲର ଦାନ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହା ଏକ ଉଚ୍ଚଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପରିଣତ । ମୋର କେତେଜଣ ଦାଦା ଏହି ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିଥିଲେ । ୧୯୦୧ ମସିହା ଅପ୍ରେଲ ମାସରେ ମୁଁ ଏହି ସ୍କୁଲରେ ନାମ ଲେଖାଇଲି । ସେ ସମୟରେ ଶ୍ରୀ ରଖାଳ ଚନ୍ଦ୍ର ସେନ ହେଡମାଷ୍ଟର ଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ଧନେଶ୍ୱର ଦାସ (ଡାକିରେ ଗୋପାଳ, ସେକେଣ୍ଡ ମାଷ୍ଟର, ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦକିଶୋର ସେନଗୁପ୍ତ ହେଡପଣ୍ଡିତ ଏବଂ ଶ୍ରୀ ଅଗଣି ନାୟକ (ଛିଡ଼ିବଂଶ ଅବଧାନ ଜାତିର) ସେକେଣ୍ଡ ପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ । ଇଂରାଜୀ ଅକ୍ଷର ଜାଣି ନଥିବା ଯୋଗୁଁ ଧନେଶ୍ୱର ବାବୁ ସବା ତଳ ଶ୍ରେଣୀରେ ମୋର ନାମ ଲେଖାଇଲେ ଓ ମୋର ବୟସ ୧୦ ବର୍ଷ ବୋଲି ଲେଖାଇଲେ । ଏହିପରି ଦଶ ବର୍ଷ ବୟସରୁ ମୁଁ ଇଂରାଜୀ ଶିକ୍ଷା ଆରମ୍ଭ କଲି ।

ବାପା ଓ ମା'ଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ

ମୋର ବାପା ତାଙ୍କର ସ୍ୱଜନମାନଙ୍କ ସହିତ କଳିଆ କରି ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଚାଲିଗଲେ । ଆଉ ସେ ଫେରିଲେ ନାହିଁ । ବାରିପଦାଠାରେ ତାଙ୍କର ଦେହାନ୍ତ ହୋଇଗଲା । ମୋର ପଢ଼ା ଅବଶ୍ୟ ବନ୍ଦ ହେଲା ନାହିଁ । ପ୍ରତିଦିନ ସ୍କୁଲକୁ ଯିବା ଦୁଇମାଇଲ ଓ ଆସିବା ଦୁଇମାଇଲ ଏହିପରି ଚାରିମାଇଲ ଚାଲୁଥିଲି । ଏହା କିଛି ଅସ୍ୱାଭାବିକ ନ ଥିଲା । ବହୁତ ପିଲା ଆମ ଗାଁ ପାଖରୁ ଏହିପରି ପ୍ରତିଦିନ ଯିବା ଆସିବା କରୁଥିଲେ । ମୁଁ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ ପୋଖତ ଥିଲି । ଏହାଛଡ଼ା ମୋର ପାଠଶାଳା ଶିକ୍ଷା ଥିଲା ଓ ମୋର ସ୍ମରଣ ଶକ୍ତି ଭଲ ଥିଲା । ତେଣୁ ଏହି ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତର ମୋ ପାଇଁ କଷ୍ଟକର ନଥିଲା । ମୁଁ ଦୁଇ ତିନିଥର ଦୋହରା ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ (Duble Promotion) ହେବା ଫଳରେ ୧୯୦୪ ସାଲରେ ମଧ୍ୟଇଂରାଜୀ ପାଠ୍ୟ ଶେଷ କରି ସେହି ବର୍ଷ କଟକରେ ମଧ୍ୟଇଂରାଜୀ ସ୍କୁଲ ପରୀକ୍ଷା ଦେଲି ଓ ବୃତ୍ତି ପାଇଲି ।

ମୋର ଏହା ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ବାପା ମରିବାର ବର୍ଷକ ପରେ ମା' ମରିଗଲେ । ମାଆ ଜାମୁଡ଼ାରେ ଥିଲେ କି ତାଙ୍କର ହୃଦୟଯନ୍ତ୍ର କ୍ରିୟା ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲେ, ତାହା ଜଣାଉନାହିଁ । ବାପା ଉପରବେଳା ପଢ଼ିଆକୁ ଝାଡ଼ାଫେରି ଯାଇଥିଲେ ଏବଂ ଫେରିଲାବେଳେ ଗାଈ ପାଇଁ ଘାସ ଧରି ଆସିଥିଲେ । ତା' ପରେ ବିଲକୁ ଗଲେ । ସେଠାରେ ଧାନ କଟା ଦେଖୁଛନ୍ତି, ଏହି ସମୟରେ ତଳେ ହଠାତ୍ ପଡ଼ିଗଲେ ଓ ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣବାୟୁ ଉଡ଼ିଗଲା । ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁପରେ ମୁଁ ମୋର ବାପାଙ୍କ ଦାଦାଙ୍କ ଘରେ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ରହିଲି ଓ ସେମାନେ ମୋର ସମସ୍ତ ଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରିଥିଲେ ।

ମୁଁ ଆଗରୁ କହିଛି ଯେ ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ସ୍କୁଲ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ମାସିକ ଚାରି ଟଙ୍କା ବୃତ୍ତି ପାଇଲି । ଏହା ଫଳରେ ମୁଁ ଯେଉଁ ହାଇସ୍କୁଲରେ ଏଣ୍ଟ୍ରାନ୍ସ ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ପଢ଼ିବି, ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ ଫ୍ରିସିପ୍ ମିଳିବାର ନିଶ୍ଚିତ ହୋଇଗଲା । ମୋର ଯେଯେ (ବାପାଙ୍କର ଦାଦା) ମୋତେ କଟକ ପଢ଼ିବାକୁ ପଠାଇଲେ ଓ ୧୯୦୪ ମସିହାରେ ମୁଁ ରେଭେନସା କଲିଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲରେ ଯୋଗଦେଲି ।

ସେତେବେଳେ ବସ୍ ନଥିଲା । କଟକକୁ ଯିବାକୁ ହେଲେ ଚାଲିକରି କିମ୍ବା ଦଳଦ ଗାଡ଼ିରେ ଯିବାକୁ ହେଉଥିଲା । ଧନୀଘର ପିଲାଏ ପାଲିଙ୍କି କିମ୍ବା ସବାରିରେ ବସି ଯାଉଥିଲେ । ମୋ ପକ୍ଷରେ ଚାଲିକରି ଯିବା ଥିଲା ପ୍ରଥମ ପନ୍ଥା । ତା ନହେଲେ ଯଦି କେହି ଧାନଶଗଡ଼ ନେଇ କଟକ ଯାଉଥିଲା, ତା ସାଙ୍ଗଧରି କିଛି ବାଟ ଶଗଡ଼ରେ ବସି ଚାଲି ଯାଉଥିଲି । ସାଧାରଣତଃ ମୁଁ ଅନ୍ୟ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ କିମ୍ବା କଚେରୀରେ କାମ ଥିବା ଗାଁ ଲୋକଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ କଟକ ଚାଲି ଯାଉଥିଲି । ଆମ ଗାଁରୁ କଟକର ଦୂରତ୍ୱ ଥିଲା ୩୬ ମାଇଲ । କେବେ କେବେ ଦିନକ ଭିତରେ ଆମେ କଟକରେ ପହଞ୍ଚି ଯାଉଥିଲୁ । ସାଧାରଣତଃ ୧୯ ମାଇଲ କିମ୍ବା ୨୦ ମାଇଲ ଚାଲି ଯାଇ ରାତିକ ପାଇଁ ବିଶ୍ରାମ ନେଉଥିଲୁ ଓ ତା ଆରଦିନ ପୁଣି ଚାଲୁଥିଲୁ । ପ୍ରଥମ ଦିନ ଆମେ କେତେ ବାଟ ଚାଲିଲୁ ତାହା ନିର୍ଭର କରୁଥିଲା ରାତ୍ରି ବିଶ୍ରାମାଗାର ବା ଚଟିଘର ମାନଙ୍କ ଉପରେ ।

ଚଟିଘର ଗୁଡ଼ିକ ଖଞ୍ଜଛପର ଘର ଥିଲା । ଜଣକ ପାଇଁ ରାତିଏ ରହିବାର ଭଡ଼ାଥିଲା ଛ' ପଇସା (ଅଣାଏ) । ଚଟି ଘରର ମାଲିକ ସେବାଶୁଶ୍ରୂଷା କରିବାପାଇଁ ବିନା ପଇସାରେ ଗୋଟାଏ ଅଟିକା ଦେଉଥିଲା ଏବଂ ତା'ଠାରୁ କାଠ, ଚାଉଳ, ଡାଲି, ପରିବା କିଣିବାକୁ ହେଉଥିଲା । ଆମ ସମୟରେ କଟକ-ବାଲିକୁଦା ମଧ୍ୟରେ ଏହିପରି ଛ'ଟି ଚଟିଘର ପ୍ରାୟ ୫।୬ ମାଇଲ ବ୍ୟବଧାନରେ ଥିଲା ।

ଏହି ଚଟିଘର ଗୁଡ଼ିକ ପରିଷ୍କାରପରିଚ୍ଛନ୍ନ ଥିଲା ଓ ଖୁବ୍ ଯତ୍ନରେ ରଖାଯାଉଥିଲା । ସକାଳେ ଯାତ୍ରୀମାନେ ଚାଲିଯିବାପରେ ଘରଟିକୁ ମାଟି ଓ ଗୋବରରେ ଭଲ ଭାବରେ ଲିପି ଦିଆଯାଇ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଭଡ଼ାଟିଆମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ରଖାଯାଉଥିଲା । ଏହି ସବୁ ଚଟିଘରମାନଙ୍କର ପରିଷ୍କାରପରିଚ୍ଛନ୍ନତା ବୈଦେଶିକ ଭ୍ରମଣକାରୀମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଓ ପ୍ରଶଂସା ଆକର୍ଷଣ କରି ପାରିଥିଲା । ମୋର ମନେ ଅଛି, ୧୯୨୧ ମସିହା ପରେ ଥରେ କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନ ଅଧ୍ୟାପକ ପ୍ରଫେସର ବ୍ରୁଲ (Bruhl) ଙ୍କ ସହିତ ମୋର ସାକ୍ଷାତ ହେଲା । ସେ ମୋତେ ଓଡ଼ିଶାର ଏହି ଚଟିଘରମାନଙ୍କର ପରିଷ୍କାରପରିଚ୍ଛନ୍ନତା ସଂପର୍କରେ ପ୍ରଶଂସା କରି କହିଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ଜର୍ମାନ ଥିଲେ ଓ ଯୁବକ ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ସେତେବେଳେ ଶିବପୁର ଇଞ୍ଜିନିଅରିଂ କଲେଜର ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲେ, ସେ ଓଡ଼ିଶା ଭ୍ରମଣରେ ଆସିଥିଲେ ଓ ଏହିପରି କେତେକ ଚଟିଘରେ ରହି ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଏହି ଧାରଣା ପୋଷଣ କରିଥିଲେ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଚଟିଘର ଯାଇ ତା' ସ୍ଥାନରେ ଚା' ଜଳଖିଆ ଦୋକାନମାନ ବସିଛି । କିନ୍ତୁ ସେ ପରିଷ୍କାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନତା ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁନାହିଁ । ଯେତେଦୂର ଜଣାଯାଏ ଏ ପରମ୍ପରାଗତ ପରିଚ୍ଛନ୍ନତା ସହ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଜିନିଷର ସଂପର୍କ ଅଛି । ସେତେବେଳେ ଏସବୁ ଜିନିଷ ଦେଖିବାକୁ

ମିଳୁନାହିଁ, ସେତେବେଳେ ସେ ପରିଚ୍ଛନ୍ନତା ମଧ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁନାହିଁ । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ ପିତଳ ଗରା । ପୂର୍ବେ ଘରେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକେ କିମ୍ବା ଚାକର ତାଙ୍କର ଗରାକୁ ମାଜି ସଫା ରଖୁଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ ଗରା ଯାଇ ବାଲ୍ଟି ଆସିଗଲା, ମଜାମଛି ଉଠିଗଲା ଓ ସାଧାରଣ ସ୍ତରରେ ଆଉ ପରିଷ୍କାର କଥାଟି ରହିଲା ନାହିଁ ।

ପଥିକମାନଙ୍କୁ ରହିବାର ସୁବିଧା ଦେବା ଛଡ଼ା ଏହିସବୁ ଚଟିଘରକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ଭଣ୍ଡାରି ରହୁଥିଲେ, ଯେଉଁମାନେ ଦୁ ପଇସା (ଅଣାଏ) ଦେଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଭଲରୂପେ ମୋଡ଼ି ଦେଉଥିଲେ ଓ ପରିଶ୍ରମ—କ୍ଳାନ୍ତି ଦୂର ହୋଇ ଯାଉଥିଲା । ଦୂରପଥ ଯାଉଥିବା ପଥିକ ମାନଙ୍କର ପରିଶ୍ରମ ଦୂର କରିବା ବିଷୟରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଢଗ ଥିଲା । ସେଥିରୁ ଗୋଟିଏ ଦେଉଛି ।

"କୋଶେ ଯା, ପୋଶେ ଖା,' ଧୂଅପା
ଯେତେଭଲା ସେତେ ଯା" ।

ଆମ ଭଳି ହେଉତ ବାଟ ଚାଲିବା ଲୋକେ ଏହି ଉପଦେଶ ପାଉଥିଲୁ । ଏମିତି ବାଟୋଇଙ୍କ ପାଇଁ ଉପଦେଶାତ୍ମକ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଢଗ ଉଲ୍ଲେଖ କରି ଯାଇପାରେ—

"ବାଟୀ ପଛକେ ଗରଭାଙ୍କ ହେଉ
ତାକୁ ନଛାଡ଼ିବ କ୍ଷଣେ ।
ଶତ୍ରୁକୁ ଆଣ୍ଟିବ, ପାଣିକୁ କଣ୍ଟିବ
ସଙ୍ଗେ ହୋଇଥିବ ଜଣେ" ।

ଏବେ ଆଧୁନିକ ଯାତାୟତର ସୁବିଧା ଥିବା ଯୁଗରେ ଏସବୁ ଚଟିଘର ହୁଏତ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୋଇଗଲାଣି କିମ୍ବା ଏହାର ରୂପ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବଦଳି ଗଲାଣି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସଡ଼କ କଡ଼ରେ ଆଉ ରାତ୍ରି ଯାପନର ସୁବିଧା ନାହିଁ । କେବଳ ଯେଉଁଠି ବସ୍ ରହୁଛି, ସେଠାରେ ଚା’ ଦୋକାନ କିମ୍ବା ଛୋଟ ଜଳଖିଆ ଦୋକାନ ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଛି ।

କଲ୍ଜିଏଟ ସ୍କୁଲ ଓ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ

ମୁଁ କଟକ ଯାଇ ଶ୍ରୀ ଆନନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି ମୋହରୀରଙ୍କ ବସାରେ ରହିଲି । ସେଠାରେ ମୋର ଭିଣୋଇ ମଧ୍ୟ ରହୁଥିଲେ । ପରେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ମେସ୍‌ରେ ମୋର ଦୁଇଜଣ ସହାଧ୍ୟାୟୀ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ କାନୁନ୍‌ଗୋ ଶ୍ରୀ ଆର୍ତ୍ତବନ୍ଧୁ ମହାନ୍ତି ଏବଂ ସିଭିଲ କୋର୍ଟ ପିଅନ ଗୋପିନାଥ ମହାନ୍ତି ଓ ଗଙ୍ଗାଧର ମହାନ୍ତିଙ୍କ ସହିତ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ମେସରେ ରହିଲି । ପ୍ରଥମ ତିନିଜଣ ଆମ ଗାଁ ପାଖର ଲୋକ ଓ ଶେଷ ଜଣଙ୍କ କଟକ ଜିଲ୍ଲା ଯାଜପୁର ସବ୍‌ଡିଭିଜନର ଲୋକ ।

ସିଭିଲ କୋର୍ଟ ବା କଲେକ୍ଟରେଟର କିରାଣୀ ଶ୍ରୀ କପିଳେଶ୍ୱର ମହାନ୍ତିଙ୍କ ରହିବା ଘର ପାଖରେ ଥିବା ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ରୁଳଘରେ ଆମେ ପ୍ରାୟ ବର୍ଷେ ରହିଲୁ । ପରେ କପିଳ ବାବୁଙ୍କ ଘର ବୁଢ଼ୁସଟର ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜ୍ୟପାଳ ଶ୍ରୀ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ କାନୁନୋଗଙ୍କ ପିତାଙ୍କର ବାସ ଗୃହ ହେଲା । ଗୋପିନାଥ ବାବୁ ଓ ଗଙ୍ଗାଧର ବାବୁ ରୋଷାଇ କରନ୍ତି ଏବଂ ଅନ୍ୟେ ପିଲାମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁ । ବେଳେ ବେଳେ ଆମେ ମଧ୍ୟ ରୋଷାଇ କରୁ । ଗୋପିନାଥ ବାବୁଙ୍କର ସାଙ୍ଗୋ-ପାଙ୍ଗ ଓ ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବ ମାନେ ଏହିଘରେ ଆସି ରହନ୍ତି । ଶେଷକୁ ଏଠାରେ ଏତେ ଲୋକ ହୋଇ ଗଲେ ଯେ, ଘର ମାଲିକ ସେ ଘର ଛାଡ଼ିବା ପାଇଁ ଆମକୁ କହିଦେଲେ । ତାପରେ ଆମେ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନକୁ ଆସି ସେଠାରେ ପୁଣି ମେସ୍ ଆରମ୍ଭ କଲୁ । ରଘୁନାଥ କାନୁନ୍‌ଗୋ ସେତେ-ବେଳକୁ ସର୍ଭେସ୍କୁଲ ପରୀକ୍ଷାରେ ପାସ କରି ଚାକିରୀ ପାଇ ଚାଲିଗଲେଣି ।

ମାସକୁ ବୃତ୍ତି ଚାରିଟଙ୍କା, ଦରମା ଛାଡ଼ ଓ ଗାଁରୁ ୧୬ ସେର ଚାଉଳ ଆସୁଥିବା ଯୋଗୁ ମୁଁ ବେଶ ଭଲରେ ଚଳି ଯାଉଥିଲି ।

ନୂଆ ବଜାରେ ଥିବାବେଳେ ଗୋପିନାଥ ବାବୁଙ୍କର ଖୁବ ଜୋର ନାଳ ଝାଡ଼ା ହେଲା। ଆର୍ତ୍ତବନ୍ଧୁ ଏବଂ ମୁଁ ପ୍ରତି ଦିନ ତାଙ୍କର ଖୁବ ସେବା ଯତ୍ନ କରିବା ଫଳରେ ସେ ଭଲ ହୋଇଗଲେ। କିନ୍ତୁ ମୋତେ ନାଳ ଝାଡ଼ା ହେଲା। ଆମର ହେଡ ମାଷ୍ଟର ଶ୍ରୀ ବେଣୀ ମାଧବ ଦାଶ ମୋତେ ଦେଖିବାକୁ ଆସି ହୋମିଓପାଥିକ ଔଷଧ ଦେଇଥିଲେ ଓ ଘରକୁ ଚାଲିଯିବାପାଇଁ ମୋତେ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ। ମୋର ଦାଦା ଆସି ମୋତେ ଘରକୁ ନେଲେ। ଏହା ହେଉଛି ମୋର ସେକେଣ୍ଡ କ୍ଲାସ୍ (ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହାକୁ ନବମ ବା ଦଶମ ଶ୍ରେଣୀ କୁହା ଯାଉଛି) ବେଳର କଥା।

ତୁମର ଭବିଷ୍ୟତ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ

ଏବେ ମୁଁ ଆମ ସ୍କୁଲ ସମ୍ପର୍କରେ କିଛି କହି ରଖେ। ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲରେ ନାମ ଲେଖାଇଲି, ଶ୍ରୀ ମୋହିନୀ ମୋହନ ଚୌଧୁରୀ, ଏମ୍. ଏ. ହେଡ୍‌-ମାଷ୍ଟର ଏବଂ ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱନାଥ ଶତପଥୀ ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ। ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱନାଥ ଶତପଥୀ ପୁରୁଣା କାଳିଆ ସଂସ୍କୃତ ପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ। ମୋର ମନେ ଅଛି, ନାମଲେଖା ପରେ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କ କ୍ଲାସକୁ ଗଲି, କ୍ଲାସର ଅନ୍ୟ ପିଲାମାନଙ୍କଠାରୁ ମୋର ବୟସ ଅଧିକ ଥିଲା। ଡେଙ୍ଗା ହୋଇ ଜନ୍ତୁଣା ଖଦୀ ଖଣ୍ଡେ ପିନ୍ଧି ଓ ବେକରେ ଚଦର ପକାଇ କୌଣସି ଯୋତା ବା ସାର୍ଟ ନ ପିନ୍ଧି ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କ କ୍ଲାସକୁ ପଶିଗଲି, ମୁଁ ଯେପରି ସେଠାରେ ଜଣେ ବ୍ୟତିକ୍ରମ, ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରେ ସବୁ ପିଲା ମୋ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ, ପଣ୍ଡିତଜୀ ସେତେବେଳେ ଶବ୍ଦ ବୋଲୁଥିଲେ। ତାହା ଛାଡ଼ି ସେ ମଧ୍ୟ ମୋ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲେ। ତା ପରେ ମୋ ନାମ ପଚାରି କହିଲେ, "ଆସ, ବସ। ମୋତେ ଜଣାଯାଉଛି ତୁମର ଭବିଷ୍ୟତ ଖୁବ୍ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହେବ।" ପଣ୍ଡିତଜୀ ଖୁବ୍ କଡ଼ା ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ। ଯଦି କୌଣସି ଛାତ୍ର ତାଙ୍କୁ ଚିଡ଼ାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲା, ସେ ସାଧୁ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ କରି କୁତ୍ସିତ ସ୍ୱରରେ ଗାଳି ଦେଉଥିଲେ। କୌଣସି ଶବ୍ଦଶାସ୍ତ୍ରର ଜ୍ଞାନ ଥିବା ଲୋକ ଏହାକୁ କଞ୍ଚା ଓଡ଼ିଆରେ ଅର୍ଥ କରି ପାରିବନାହିଁ। ସେ ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ରହସ୍ୟପ୍ରିୟଥିଲେ। ଯଦି କୌଣସି ଛାତ୍ର ଭୁଲ ସଂସ୍କୃତ ଉଚ୍ଚାରଣ କରୁଥିଲା ଓ ଅନ୍ୟ ସହାଧ୍ୟାୟୀମାନେ ହସୁଥିଲେ, ପଣ୍ଡିତଜୀ କହୁଥିଲେ, ହସ ନାହିଁ। ସେ ଯେତେ ଭୁଲ କହୁ ନା କାହିଁକି ସଂସ୍କୃତ ଉଚ୍ଚାରଣରେ ତା'ର ଅଭ୍ୟାସ ହୋଇଯିବ ଯେ। ହେଡମାଷ୍ଟର ମୋହିନୀ ବାବୁ ଆମକୁ ଅଙ୍କ ପଢ଼ାଉଥିଲେ। ସେ ଅତି ଭଲଲୋକ ଥିଲେ ଓ ଛାତ୍ରମାନେ ତାଙ୍କୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରୁଥିଲେ। ସେ ଆମକୁ ଅଙ୍କ କଷିବାକୁ ଦେଇ, ଆମେ ତାହା କଷିବା ପୂର୍ବରୁ ବ୍ଲାକ ବୋର୍ଡରେ ତା'ର ଉତ୍ତର ଲେଖି ଦେଉଥିଲେ। ସେ ବେଶୀ ଦିନ ରହିଲେ ନାହିଁ। ରେଭେନସା କଲେଜର ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ବେଣୀ ମାଧବ ଦାସ ଏମ୍. ଏ. ତାଙ୍କ ପରେ ହେଡ୍‌ମାଷ୍ଟର ହୋଇଆସିଲେ। ସେ ସମୟରେ ରେଭେନସା କଲେଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲ, ରେଭେନସା କଲେଜ ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲ୍‌ଙ୍କର ପରିଚାଳନାରେ ଥିଲା। ମୁଁ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିଲାବେଳେ ସେକାଳର ଜଣେ ଖ୍ୟାତନାମା ଗଣିତଜ୍ଞ ଓ ଅଙ୍କ ବହିର ଲେଖକ ଶ୍ରୀବିପନ ବିହାରୀ ଗୁପ୍ତ ରେଭେନସା କଲେଜର ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲ ଥିଲେ ଓ ବେଳେ ବେଳେ କ୍ଲାସକୁ ଆସି ବୁଲି ଯାଉଥିଲେ।

ମାସିକ ପତ୍ରିକା 'ପୌରୁଷ' ସୌଜନ୍ୟରୁ

ବୈଜ୍ଞାନିକ ଡକ୍ଟର ପରିଜା

ଡକ୍ଟର ମହେନ୍ଦ୍ର କୁମାର ରାଉତ
ଅଧ୍ୟକ୍ଷ, ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ।

୧୯୩୮ ଜୁଲାଇରେ ମୁଁ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜର ୧ମ ବାର୍ଷିକ ଶ୍ରେଣୀରେ ଯୋଗ ଦେବା ବେଳେ ଡ଼କ୍ଟର ପରିଜା କଲେଜର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଥିଲେ । ୧୯୪୪ରେ ମୁଁ ଏହି କଲେଜରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଭାବେ ଯୋଗ ଦେବା ସମୟରେ ଡ଼କ୍ଟର ପରିଜା ଉକ୍ତ କଲେଜର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ତଥା ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କୁଳପତି ଥିଲେ । ୧୯୪୫ରେ କୃଷି ବିଭାଗର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକରୂପେ ଯୋଗ ଦେବା ପାଇଁ ସେ ଯେତେବେଳେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ଛାଡ଼ିଲେ, ସେତେବେଳେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେ ଯେଉଁ ବିଦାୟ-କାଳୀନ ବାର୍ତ୍ତା ଦେଇଥିଲେ ତାହା ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଥିଲେ ହେଁ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ । "ଆଜି ମୁଁ ଏହି କଲେଜ ସହିତ ମୋର ଦୀର୍ଘ ୨୩ ବର୍ଷର ସଂପର୍କ ଛିନ୍ନ କରୁଥିବା ବେଳେ ମୋ ମନ ବ୍ୟଥାତୁର ହୋଇ ଉଠୁଛି"। ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ହଲରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ବିଦାୟ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ସଭାରେ ଅନେକ ବକ୍ତା ବାଷ୍ପରୁଦ୍ଧ କଣ୍ଠରେ ଓ ଛଳ ଛଳ ଆଖିରେ ଯେପରି ଡ଼କ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କ ମହନୀୟ ଗୁଣାବଳୀ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିଲେ, ତାହା ଏକ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ଘଟଣା । ଏହାର କିଛି ବର୍ଷ ପରେ ସେ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରୋ–ଚାନ୍ସେଲରଭାବେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ୧୯୫୫ ମସିହାରେ ସେ ପୁନରାୟ କୁଳପତିରୂପେ ଯୋଗ-ଦେଇ ସେହି ପଦବୀରେ ୧୯୬୬ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହିଥିଲେ । ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଘର ଭଳି ଥିଲା । ତାଙ୍କର ଗବେଷଣା କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ସେ ଅବସର ଗ୍ରହଣ କରିବା ପରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ବର୍ଷ ଧରି କଲେଜର ଉଦ୍ଭିଦ ବିଭାଗକୁ ଅନେକ ସମୟରେ ଆସୁଥିଲେ ।

ଡ଼କ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ବହୁମୁଖୀ ଥିଲେ ହେଁ ସେ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଅଧିକାରୀ ଥିଲେ । ସେ ଭାରତୀୟ ଜୀବନର ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଭାଗ ଯଥା ଶିକ୍ଷା, ଭାଷା, ବାଗ୍ମୀତା, ସାହିତ୍ୟ, କୃଷି, ପ୍ରଶାସନ, ରାଜନୀତି ଓ ମାନବ ସେବା ଭଳି କାର୍ଯ୍ୟ ସହିତ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଜୀବନ ଓଡ଼ିଶାର ସାମାଜିକ–ସାଂସ୍କୃତିକ ପରମ୍ପରାର ଏକ ଅଂଶ ବିଶେଷ ।

ଡ଼କ୍ଟର ପରିଜା ବୈଜ୍ଞାନିକ ଭାବଧାରାର ପ୍ରତୀକ ସଦୃଶ । ସେ ଥିଲେ ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ, ବାସ୍ତବ-ବାଦୀ, ସ୍ଥିତପ୍ରଜ୍ଞ ଓ ସୃଜନଶୀଳ । ଗବେଷଣା ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ପ୍ରଗାଢ଼ ଅନୁରକ୍ତି ଥିଲା । ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଥିବା ସମୟରେ ସେ ପ୍ରଥମ କରି ଛାତ୍ର ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ୱରେ କଲେଜ ୟୁନିଅନ ଗଠନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ସଂପ୍ରତି ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ଛାତ୍ରାବାସରେ ଯେଉଁ ସାଧାରଣ ମେସ୍ ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି, ତାହା ତାଙ୍କରି ଅମଳରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଛାତ୍ରାବାସରେ ଛାତ୍ର ଶ୍ରମ ସଂସ୍ଥା ଗଠନ କରି ତା' ଜରିଆରେ ଅଧ୍ୟୟନ ସମୟରେ କିପରି ଉପାର୍ଜନ କରିହେବ, ସେ ଦିଗରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ସେ ପ୍ରେରଣା ଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ମାନବିକ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଓ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଉପରେ ଆସ୍ଥା ଥିଲା । ସେ ବାସ୍ତବରେ ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଥିଲେ ଓ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରସାର ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କର ମୌଳିକ ଅବଦାନ ପାଇଁ ସେ ବହୁବାର ସମ୍ମାନିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଭାବଧାରା ମୂଲ୍ୟାୟନ ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ ନୀତି, ପ୍ରଣାଳୀ ଓ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଆବଶ୍ୟକ, ତାହା ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ନିହିତ ଥିଲା ।

'ଟ୍ରାଇପସ୍' ହାସଲ କରିବା ପରେ ପ୍ରଫେସର ଏଫ୍. ଏଫ. ବ୍ଲାକ୍‌ମ୍ୟାନଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଗବେଷଣା ଚଳାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରଫେସର ପରିଜାଙ୍କୁ କେମ୍ବ୍ରିଜ୍ ବିଶ୍ୱ ବିଦ୍ୟାଳୟ ତରଫରୁ 'ଫ୍ରାଙ୍କ୍-ସ୍ମାର୍ଟ' ଛାତ୍ର ବୃତ୍ତି ଦିଆଯାଇଥିଲା ।

ସେଓ ଫଳର ଶ୍ୱାସକ୍ରିୟା ସଂପର୍କରେ ତାଙ୍କର ଗବେଷଣାରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ ଯେ ଅଙ୍ଗାରକାମ୍ଳ ହ୍ରାସରେ ଅମ୍ଳଜାନର ସଂରକ୍ଷଣ ପ୍ରଭାବ ରହିଛି ଏବଂ ତା' ପରେ ସେ 'ଅକ୍ସିଡେଟିଭ୍ ଏନାବୋଲିଜିମ୍' ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉପନୀତ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଏହିସବୁ ଗବେଷଣା କେମ୍ବ୍ରିଜରେ ଥିବା ସମୟରେ କରିଥିଲେ । କଟକ ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜରେ ଉଦ୍‌ଭିଦ ବିଦ୍ୟା ସଂପର୍କିତ ବିଭିନ୍ନ ଗବେଷଣା କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ସେ କେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଗବେଷଣା (କ) ଜଳଜ ଗୁଳ୍ମ ଏବଂ ପାଣିରେ ଜନ୍ମୁଥିବା ଦଳ, (ଖ) ଧାନଗଛର ଶରୀରତତ୍ତ୍ୱ, (ଗ) ଫଳର ଅଙ୍କୁରୋଦ୍‌ଗମ ପ୍ରକ୍ରିୟା, (ଘ) କଟକର ନୀଳ ସବୁଜ ଆଲଗାଇ ଓ (ଙ) ସମଗ୍ରଭାବେ ଆଲଗାଇ ଗବେଷଣା ଉପରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ଥିଲା । ଅନେକ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକରେ ଓ ଭାରତ ତଥା ବିଦେଶୀ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଗବେଷଣା ପତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ଗବେଷଣାମୂଳକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇଥିବା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଚିଲିକାହ୍ରଦର ଜଳଜାତ ଗୁଳ୍ମର ଅଗରାଗର ପ୍ରସ୍ତୁତି ଉପରେ ଏବଂ ଧାନର ବନ୍ୟାପ୍ରତିରୋଧ, ମରୁଡ଼ି ପ୍ରତିରୋଧ ଓ ଲବଣ ପ୍ରତିରୋଧ ଶକ୍ତି ଉପରେ ତାଙ୍କର ଗବେଷଣା ଖୁବ୍ ଫଳପ୍ରଦ ଓ ଉପାଦେୟ ହୋଇପାରିଛି ।

ଡ଼କ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱରେ ବୈଜ୍ଞାନିକର କୁଶଳୀ ସନ୍ଧାନ ଏବଂ ଜଣେ ଶିଳ୍ପୀର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବୋଧ ଓ ମାନବିକତା ମିଶି ରହିଥିଲା । ବିଶ୍ୱର ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନକୁ ତାଙ୍କରଦାନ ଅତୁଳନୀୟ ସେ ଜାତୀୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ରାଜ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଓ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଭିନ୍ନ ଶିକ୍ଷା ନୀତିରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରି ସେ ଦିଗରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଆଲୋକପାତ କରିଅଛନ୍ତି । ଜଣେ ଉଦାର ହୃଦୟ ଛାତ୍ର ବତ୍ସଳ ଗୁରୁ ହିସାବରେ ସେ ତାଙ୍କ ଜୀବନକାଳ ମଧ୍ୟରେ ଶତ ଶତ ଦରିଦ୍ର ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ସାହାଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି । ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କର ଅନ୍ତିମ ଇଚ୍ଛା ଲେଖାଟି ଭିତରେ ତାଙ୍କର ଦରିଦ୍ରମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଗଭୀର ସହାନୁଭୂତିର କଥା ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଛି । ମୋ ଭଳି ଯେଉଁମାନେ ବେଶୀ ସମୟ ତାଙ୍କର ନିକଟ ସଂପର୍କରେ ଆସିଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ଜାତୀୟ ଜୀବନର ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ସହକର୍ମୀ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ଚିରଦିନ ପାଇଁ ଏକ ମହାନ୍ ଆତ୍ମାରୂପେ ଏବଂ ଏକ ପବିତ୍ର ହୃଦୟ ବ୍ୟକ୍ତିରୂପେ ଚିରଦିନ ସ୍ମରଣ ରଖିବେ । ଆଜିର ଯୁବ ସମାଜ ଡ଼କ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କ ଆଦର୍ଶ ଜୀବନରୁ ବହୁ କଥା ଶିକ୍ଷା କରିବାକୁ ପାଇବେ । ମାନବିକତା, କରୁଣା ଓ ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ପଥରେ ଗତିକରି ଜାତୀୟ ଜୀବନର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସାଧନ କରିବା ଦିଗରେ ଏହି ମହାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଜୀବନ ଚରିତ ଓ କୀର୍ତ୍ତିମାନ ଆମମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଆଲୋକ ସ୍ତମ୍ଭରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁ, ଏତିକି ହିଁ ପ୍ରାର୍ଥନା ।

ଏକ ଯୁଗର ଅବସାନ

ଅଧ୍ୟାପିକା କମଳକୁମାରୀ ପଟ୍ଟନାୟକ

ଡ଼କ୍‌ଟର ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜା ଆଉ ନାହାନ୍ତି । ପରିଣତ ବୟସ ହୋଇଥିଲା, ଆଖି ଆଗରେ ପୁତ୍ର, କନ୍ୟା ଏବଂ ପରିଶେଷରେ ତାଙ୍କର "୫୮ ବର୍ଷର ବନ୍ଧୁ" ସହଧର୍ମିଣୀ ଯାଇଥିଲେ, ସେ ଆଉ ରହନ୍ତେ କାହିଁକି ? ମହାକାଳ ସମୟ ତାଙ୍କର ଶରୀରକୁ ନିର୍ବେଦ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ଯେପରି ତାଙ୍କର "୫୮ ବର୍ଷର ସାଥୀଙ୍କୁ" ଖୋଜି ବାହାରିଲେ । ନା, ସେ ଡାକି ନେଲେ କି ଆଉ ?

ଡକ୍‌ଟର ପରିଜା, ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜର ପରିଜା ସାହେବଙ୍କର ପରଲୋକ ଏକ ଯୁଗର ଅବସାନ । ବିଚକ୍ଷଣ ଲୋକ ବାହାରିବେ, କୁଶଳୀ ବୈଜ୍ଞାନିକ ବାହାରିବେ, କିନ୍ତୁ ପରିଜା ସାହେବଙ୍କ ପରି 'କ୍ଲାସିକାଲ' ଲୋକ ଆଉ ମିଳିବେ କେଉଁଠୁ ?

ବହୁ ଝଡ ତାଙ୍କ ଉପର ଦେଇ ବହି ଯାଇଛି । କିନ୍ତୁ ସବୁ ଝଡକୁ ସାମନା କରି ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ ସେ । ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ ମହାମେରୁ ଭଳି । ଜୀବନର ଅଗ୍ନି ପରୀକ୍ଷାରେ ଲୁହା ଇସ୍ପାତରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଥିଲେ ଡକ୍‌ଟର ପରିଜା । ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଭିତରେ ସେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ । ଦାରିଦ୍ର୍ୟର କଶାଘାତରେ ବହୁ ପ୍ରତିଭା ମଉଳି ପଡିଛି । କିନ୍ତୁ ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣଙ୍କର ପ୍ରତିଭା ବିକଶିତ ହୋଇଛି ସେଇ ଦାରିଦ୍ର୍ୟରେ । ଉତ୍ତର ଜୀବନରେ ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ବହୁ ଦରିଦ୍ର ଲୋକଙ୍କୁ ଉଦ୍‌ଭ୍ରାନ୍ତ କରିଥାଏ । ପଥହରା କରିଥାଏ । କିନ୍ତୁ ପରିଜା ଥିଲେ ସେଇ ସରଳତାର ଅବତାର ହୋଇ । "ଜୀବନଯାକ ମୁଁ ସରଳତାକୁ ଭଲ ପାଇଛି । ତେଣୁ ମୋର ମୃତ୍ୟୁର ଯାହାହେବ ସବୁ ହେବ ସରଳ"—ପରିଜାଙ୍କର ଏଇ ହେଉଛି ଶେଷବାଣୀ । ଆଦରର ପୁତ୍ର, କନ୍ୟା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ।

ଲଣ୍ଡନ ଯାତ୍ରା । ସେ କାଳର କଥା । ପରିଜା ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି ଚମକ, ଆପଣାର ଗବେଷଣାରେ । ବ୍ଲାକ୍‌ମ୍ୟାନ ଆଉ ପରିଜା—ଏଇ ନାମ ରହିଗଲା ଇତିହାସର ପୃଷ୍ଠାରେ, ଗବେଷଣାର ଇତିହାସରେ ବିଜ୍ଞାନର ଅନ୍ୟ ନାମ ପ୍ରଗତି । ତାରି ଭିତରେ ବହୁ ନିର୍ଭୁଲ ତଥ୍ୟ ଭୁଲ୍ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଛି, ବହୁ ଚମକପ୍ରଦ ଆବିଷ୍କାର ନିତିଦିନିଆ କଥାରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି ; କିନ୍ତୁ ଯେ ହୋଇଛି ପାଇଓନର, ସମସ୍ତେ ତାକୁ ମନେ ରଖିବେ । କାରଣ ତାରି ପଦଚିହ୍ନକୁ ଅନୁସରଣ କରି ପ୍ରଗତିର ରଥ ଧାବିତ ହେବ । ଆଉ ସେଇ ପାଇଓନର ହେଉଛନ୍ତି ଡକ୍‌ଟର ପରିଜା ।

ଡକ୍‌ଟର ପରିଜା ଥିଲେ ମୂଳରୁ ଶେଷ ଯାଏ ବୈଜ୍ଞାନିକ । ବିଜ୍ଞାନ ହେଉଛି ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ । ପୁଅର ପରଲୋକ ହୋଇ ଯାଇଥାଏ । ସାର୍‌କୁ ପଚାରିଲି—ସାର୍, କିଏ କହୁଥିଲା ଯେ ଅମୁକ ବାବା ତାକୁ ଭଲ କରି ଦେଲେ ବୋଲି । ପଥୁରିଆ ଅନ୍ତର୍ଭେଦୀ ଆଖିଉଜଳି ଉଠିଥିଲା—ମୁଁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ବିଜ୍ଞାନ ହେଉଛି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ । ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରିବି ଏଇସବୁ ପ୍ରତାରଣାକୁ । ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ ସମସ୍ତେ । କି ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ, କି ଅନମନୀୟ ଶକ୍ତି ! ସେ ଥିଲେ ଡକ୍‌ଟର ପରିଜା । ସେଇ-ଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କର ଶେଷବାଣୀ ହେଉଛି ଯେ, ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁରେ ତଥାକଥିତ କର୍ମକର୍ମାଣୀ ହେବ ନାହିଁ । ହେବ ଖାଲି ଏକ ପ୍ରାର୍ଥନା । ଆଗ୍ନୋଷ୍ଟିକ୍ ପରିଜା, ତାଙ୍କରି ପରି ବାଣୀ ଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି ।

ଇଂଲଣ୍ଡରୁ ଫେରିଲେ ଭାରତ । ତାଙ୍କ ଉପରେ ଝଡ ବୋହୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ଭୀତ ହୋଇ ନ ଥିଲେ । ପରିଜା ଥିଲେ ଶୃଙ୍ଖଳାର ପ୍ରତୀକ । ଶୃଙ୍ଖଳା ମାନେ ଶୃଙ୍ଖଳା । ସଭାରେ ମିନିଟିଏ ଡେରିରେ ପହଞ୍ଚିବେ ନାହିଁ କି କୌଣସି ବିଶୃଙ୍ଖଳା ସହ୍ୟ କରିବେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏଟିକେଟ ବା ସମ୍ଭ୍ରମତାରେ ମଧ୍ୟ ତ୍ରୁଟି ହେବ ନାହିଁ । ଆପଣ ଦେଖା କରିବାକୁ ଯାଇଛନ୍ତି, ନିଶ୍ଚୟ ବଢେଇ

ଦେବାକୁ ଆସିବେ । ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଗାଡ଼ିରେ ଯାଉଛନ୍ତି, ନିଶ୍ଚୟ ଘର ମୁହରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଯିବେ । ଜୀବନର ଅପରାହ୍ନ ହୋଇ ସାରିଥିଲା । ପରିଜା ସାହେବ ଯାଉଥିଲେ ଅନୁଗୋଳ ରାସ୍ତାରେ, ବାଟରେ ଆଇପୋମାଆ ବା ଅମରୀ ଗଛ ଦେଖି ହଠାତ୍ ସ୍ଥିର କଲେ ଯେ ତାରି ଉପରେ ଗବେଷଣା କରିବେ । ଛାତ୍ର ନିଆଗଲା, ଆଉ ଦେଖାଗଲା ଯେ, ପୂର୍ବପରି ପରିଜାସାହେବ ଠିକ ନଅଟା ବେଳେ ପହଞ୍ଚୁଛନ୍ତି ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗରେ । ସେ ହେଉଛନ୍ତି ବୈଜ୍ଞାନିକ ପରିଜା ।

ଓଡ଼ିଶା ଉପର ଦେଇ ବୋହିଯାଉଛି ଦୁରନ୍ତ ବାତ୍ୟା । ବାତ୍ୟା ପ୍ରପିଡ଼ୀତ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପାଇଁ ଅର୍ଥ ଆଦାୟ ହେବ । ଜୀବନର ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଡ଼କ୍ଟର ପରିଜା ବାହାରିଲେ ରାସ୍ତାରେ ବୁଲି ବୁଲି ଅର୍ଥ ମାଗି ମାଗି । କଟକ ସହରରେ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଦଙ୍ଗା । ସହରରେ ସାନ୍ଧ୍ୟଆଇନ, ଜୀବନ ବିପଦାପନ୍ନ । ଡ଼କ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କ ଘରେ ବୈଠକ । ସେ ବାହାରିଲେ ଶାନ୍ତି ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ । ବୈଚିତ୍ର୍ୟମୟ ତାଙ୍କର ଜୀବନ । ଅଧ୍ୟାପକ, କୁଳପତି, ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସର ସଭାପତି, କୃଷି ବିଭାଗର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ, ଉପକୁଳପତି, ବିଧାନ ସଭାର ସଦସ୍ୟ, ଡ଼କ୍ଟର ପରିଜା ସବୁ ବିଭାଗକୁ ଛୁଇଁ ଯାଇଛନ୍ତି ଏବଂ ଯାହାକୁ ଛୁଇଁଛନ୍ତି ତାହାକୁ ମଣ୍ଡିତ କରିଛନ୍ତି । ଡ଼କ୍ଟର ଜନସନ୍‌ଙ୍କ ଭାଷାରେ

"Whatever you have touched, you have adorned"

କାରଣ ପରିଜାସାହେବ ହେଉଛନ୍ତି ଅତୁଳନୀୟ ଡ଼କ୍ଟର ପରିଜା । ସୀମା ଆନ୍ଦୋଳନ । ଆନ୍ଦୋଳନ ସରି ଯାଇଥାଏ । ପରିଜା ସାହେବ ଆନ୍ଦୋଳନ ବେଳେ ଥାଆନ୍ତି ଦିଲ୍ଲୀରେ । ସେଇମାତ୍ର ଫେରିଥାନ୍ତି । ଛାତ୍ରମାନେ ଚାହିଁଥାନ୍ତି ଯେ ପରୀକ୍ଷାକୁ କିଛିଦିନ ଘୁଞ୍ଚାଇ ଦିଆଯାଉ । ସମସ୍ତେ ଭାବିଥିଲେ ଡ଼କ୍ଟର ପରିଜା ଯେଉଁଭଳି ଲୋକ ସେ କେବେହେଲେ ପରୀକ୍ଷା ଘୁଞ୍ଚାଇ ବାକୁ ରାଜି ହେବେ ନାହିଁ । ପରିଜା ସାହେବ ଆନ୍ଦୋଳନକାରୀ ନେତାମାନଙ୍କୁ ଡ଼କାଇ ପକେଇ କହିଥିଲେ ଯେ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସେ ଗର୍ବିତ । ଓଡ଼ିଶାର ଟେକ ସେମାନେ ରଖିଛନ୍ତି । ପରୀକ୍ଷା ଘୁଞ୍ଚାଗଲା ।

ପରିଜାସାହେବଙ୍କ ଜୀବନୀ ହେଉଛି ଏକ ଇତିହାସ । କିନ୍ତୁ ଏଇ ଦୀର୍ଘକାଳ ଭିତରେ ବହୁ ମଣିଷ ବଦଳିଛନ୍ତି । ସଭ୍ୟତା ବଦଳିଛି । ସମାଜ ବଦଳିଛି । କିନ୍ତୁ ଡ଼କ୍ଟର ପରିଜା ସତେ ଯେମିତି ନିଜେ ହେଉଛନ୍ତି ମହାକାଳର ଧ୍ୱନି । ସେ ଅନେଇଛନ୍ତି ପୃଥିବୀକୁ ତାଙ୍କର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଆଖିରେ । ମୃତ୍ୟୁ ସାଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ ହୋଇଛି ବହୁବାର, ବହୁଥର ସେ ଫେରିଛନ୍ତି ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଆଶଙ୍କାକୁ ମିଥ୍ୟା ପ୍ରମାଣିତ କରି । ଡ଼ାକ୍ତରୀ ବିଦ୍ୟା ତାଙ୍କ ପାଖରେ ହାର ମାନିଛି । ସେ ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ ପରି ଫେରିଛନ୍ତି ମରଡାର ଦ୍ୱାର ଦେଶରୁ । ସେଇ ଯୋଗୁ କଥା କହୁ କହୁ ସେ ଶୁଳିଯାଉଛନ୍ତି, ମରଣ ତାଙ୍କୁ ବାଟ ଛାଡ଼ଦେଇଛି ।

ପରିଜା ସାହେବ ସୁପାରିଶ କରିଥିଲେ ମୋତେ ଆଲ୍ଲାହାବାଦରେ ଗବେଷଣା ପାଇଁ । ସେଠିକାର କୁଳପତି ଲେଖିଥିଲେ ଯେ ଆପଣଙ୍କର ଚିଠି ମୋ ପାଇଁ ଆଦେଶ । ଆଲ୍ଲାହାବାଦ ଆସିଥିଲେ ବିଶ୍ୱ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଉଦ୍ଭିଦବିତ୍ ଡ଼କ୍ଟର ବେନେଟ୍‌କ୍ଲାର୍କ । ଖୋଜିଥିଲେ ଡ଼କ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କ ଛାତ୍ରୀକୁ । ଡ଼କ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କ ବିଚକ୍ଷଣ ବୁଦ୍ଧି ଓ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ଗବେଷଣାକୁ ଉଲ୍ଲେଖ କରି ସେଦିନ ବେନେଟ୍‌କ୍ଲାର୍କ ଏକ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସଭାରେ ଭାଷଣ ଦେଇ କହିଥିଲେ ଯେ, " ପ୍ରଫେସର ପରିଜା ଉଡ଼ାଜାହାଜ ବା ରକେଟରେ ଗଲାବେଳେ ଆମେ ସବୁ ଅଛୁ ବଳଦଗାଡ଼ିରେ । ବିଶ୍ୱ-ବିଦ୍ୟାଳୟର ସମସ୍ତ ଲୋକେ ଏ କଥା ଶୁଣି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ସେଇ ଡ଼କ୍ଟର ପରିଜା ଆଉ ନାହାନ୍ତି । ମହାକାଳର ନିୟମ ଅଲଘଂନୀୟ । ସମସ୍ତେ ଯିବେ । କିନ୍ତୁ ଏଇଭଳି ଏକ ସାର୍ଥକ ଜୀବନ ନେଇ କେତେଲୋକଙ୍କର ଯିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ମିଳେ ?

ତାଙ୍କର ପରଲୋକରେ ପତାକା ଅର୍ଦ୍ଧନିର୍ମିତ ହେବ କି ନାହିଁ, ପୁଲିସର ବିଗୁଲ ଅନ୍ତିମ ଧ୍ୱନି ବାଦନ କରିବ କି ନାହିଁ ତାହା ଖୁବ୍ ଗୌଣ କଥା । ସାରା ଓଡ଼ିଶା, ସମଗ୍ର ବିଜ୍ଞାନ ସମାଜ, ସାରା ଶିକ୍ଷକ ଓ ଛାତ୍ରକୂଳ ତାର ପତାକା ଅର୍ଦ୍ଧନିମିତ କରିବେ ଏଇ ମନିଷୀଙ୍କର ପରଲୋକରେ । ତାଙ୍କର ଅନ୍ତିମ ଇଚ୍ଛାନୁଯାୟୀ କ୍ରିୟା ଇତ୍ୟାଦି ହେବନାହିଁ, ତାଙ୍କ ସ୍ମୃତିକୁ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇ ତାଙ୍କର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଆଲୋକରେ ପଢ଼ିବେ ଆହୁରି ବହୁ ଛାତ୍ର, ଆଗାମୀ ଯୁଗର ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜା ହେବେ ସେମାନେ । ସେଇ ହେବ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଏ ଜାତିର ସାର୍ଥକ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ।

("ସମାଜ" ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ଓଡ଼ିଆ ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରତିନିଧି

ବନୋଦ କାନୁନଗୋ

ବିଜ୍ଞାନର ଅନ୍ୟନାମ ହେଉଛି ସତ୍ୟର ଅନୁସନ୍ଧାନ, ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତିଳେ ମାତ୍ର ସନ୍ଦେହ ରହିଯାଉଛି ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୈଜ୍ଞାନିକ କେବେହେଲେ କହିବ ନାହିଁ ଯେ ଏହିଟି ହେଉଛି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ସତ୍ୟ ।

ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜା ଥିଲେ ଜଣେ ବୈଜ୍ଞାନିକ, ତାଙ୍କର ସମଗ୍ର ଜୀବନ, ସମଗ୍ର ଚିନ୍ତାଧାରା ସତ୍ୟକୁ ହିଁ ଆଶ୍ରୟ କରି ଗଢ଼ିଉଠିଥିଲା, ଯେଉଁଟାକୁ ସେ ଠିକ୍ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ ତାହା ପ୍ରକାଶ କରିବା ବେଳେ ତିଳେହେଲେ ଇତଃସ୍ତତଃ ହେଉନଥିଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କର ମତ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ସମ୍ମାନ ଥିଲା । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସେ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରୁଥିଲେ,—ତେଣୁ କାହାରି ନିକଟରେ ସତ୍ୟ କହିବା ପାଇଁ ତିଳେହେଲେ କୁଣ୍ଠାବୋଧ କରୁ ନ ଥିଲେ । ମତ ପ୍ରକାଶର ଗୋଟାଏ ଚମତ୍କାର ଶୈଳୀ ସେ ଆୟତ୍ତ କରି ସାରିଥିଲେ । ତେଣୁ ଯାହା ସହିତ ସେ ଏକମତ ହେଉନଥିଲେ ସେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ପରୋକ୍ଷରେ ବିରକ୍ତ ପ୍ରକାଶ କରୁ ନଥିଲେ ।

ସେ ଆଜି ଆଉ ନାହାନ୍ତି । ଏକଥା ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ବହୁ ଲୋକଙ୍କର ସାହସ ହେଉନାହିଁ ସେ ବୃଦ୍ଧ ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ଆଉ ୧୩ ବର୍ଷ ବଞ୍ଚିଥିଲେ ତାଙ୍କୁ ଶହେବର୍ଷ ପୂରିଗଲା ବୋଲି କୁହାଯାଇଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ଜଣେ ଅଳ୍ପବୟସର ଉଦୀୟମାନ ଯୁବକର ମୃତ୍ୟୁରେ ଯେଉଁ ଧରଣର ଶୋକଛାୟା ଖେଳିଯାଇଥାନ୍ତା ପରିଜାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ସେହି ଧରଣର ଶୋକଛାୟା ଖେଳିଯାଇଛି ।

ଏହାର କାରଣ କଣ ? ନାନାଭାବରେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦିଆଯାଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ଏହାର ଅସଲ ଉତ୍ତର ହେଉଛି ଓଡ଼ିଆ ସଂସ୍କୃତିର ଯାହାକିଛି ମହତ୍ତ୍ୱ ରହିଛି ତାହାର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଥିଲେ ଡକ୍ଟର ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜା । ଥରେ ତାଙ୍କରି ଉପସ୍ଥିତିରେ ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ ସଂସ୍କୃତି ବିଷୟରେ ଅତିମାତ୍ରାରେ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ କହିପକାଇଥିଲେ—"ଏ ଜାତି ଭିତରେ କିଛି ଗୋଟାଏ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଶକ୍ତି ରହିଛି ଯାହାକି ଜଣେ ତୋରାଣି—ଶାଗ ଖିଆ ପିଲାକୁ ଗୋଟାଏ ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜାରେ ପରିଣତ କରିନେଇ ପାରିଥିଲା । ବିନୟର ଅବତାର ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜାଙ୍କ ଆଖି ଛଳ ଛଳ ହୋଇ ଉଠିଲା ।

ମନୁଷ୍ୟ ନିଜକୁ ନିଜେ କିପରି ଗଢ଼ିପାରେ ତାହା ଦେଖାଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ଏହି ଯୋଗଜନ୍ମା ପୁରୁଷ, କୌଣସି ଧନୀ ପରିବାରରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ସୁଯୋଗ ତାଙ୍କୁ ମିଳିନଥିଲା । କୌଣସି ସୁଯୋଗ ନଥିବା ପରିବେଶ ଭିତରୁ ସେ ଜଣେ ଉଦୀୟମାନ ମେଧାବୀ ଛାତ୍ର ଭାବରେ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଲେ, ବିଲାତ ଗଲେ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ—ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳକୁ ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱ ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ । କେମ୍ବ୍ରିଜ ବିଶ୍ୱ ବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ବହୁ ଇଂରେଜ ଛାତ୍ର ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଚାଲି ଯାଇଥିଲେ ପରିଜା ସେଠାରେ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ତୁରନ୍ତ ସୁଯୋଗ ହୁଏତ ପାଇନଥାନ୍ତେ । ସେ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧରେ ଯୋଗ ଦେବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମିଷ୍ଟର ବେନ୍ନିୟନ୍ସ ସେଥିରୁ ତାଙ୍କୁ ନିବର୍ତ୍ତାଇଲେ । ପରିଜାଙ୍କ ଭାଷାରେ କହିବାକୁ ଗଲେ "କେମ୍ବ୍ରିଜକୁ ଗଲେ ଜଣେ ପୃଥିବୀକୁ ଜାଣ ପାରିବ" । ପ୍ରାୟ ସାତବର୍ଷ ସେ ସେଠାରେ

କଟାଇଥିଲେ । ସେତିକିବେଳେ ସେ ସେଠାରେ ଦେଖିଲେ ଶୃଙ୍ଖଳା ଜ୍ଞାନ ଗୋଟାଏ ଜାତିକୁ କିଭଳି ବଡ଼ କରିଦେଇ ପାରେ । ଦୀର୍ଘ ଚାରିବର୍ଷ ଧରି କଠୋର ତଥା ସ୍ୱେଚ୍ଛାକୃତ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ମଧ୍ୟରେ ରହିବା ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କ ଜୀବନ ଗୋଟାଏ ଶୃଙ୍ଖଳା ଜ୍ଞାନର ଛାଞ୍ଚ ଭିତରେ ପଡ଼ିଗଲା,—ତାହାହିଁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନରେ ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କଲା ।

ଏହାର ପରିଣତି ହେଲା ସେ କେବଳ ଜଣେ ବିଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷକ ଭାବରେ ଜୀବନଟାକୁ କଟାଇ ଦେଲେ ନାହିଁ । ସେ ହୋଇଗଲେ ଜଣେ ଗବେଷଣାରତ ବୈଜ୍ଞାନିକ । ଅବିରତ ଗବେଷଣା-ରତ ରହି ସେ ନିଜର ପ୍ରତିଭାର ପରିଚୟ ଦେଲେ ଓ ପୃଥିବୀର ବୈଜ୍ଞାନିକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ନିଜ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଆସନ ବାଛିନେଲେ ।

ଗୀତାର ଗୋଟିଏ ଶ୍ଳୋକର ପ୍ରଭାବ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଅତିମାତ୍ରାରେ ପଡ଼ିଥିଲା, ଦୁଃଖରେ ବିଚଳିତ ହୋଇଯିବ ନାହିଁ କି ସୁଖ ଆସିଲା ବୋଲି ଅତିମାତ୍ରାରେ ଉଲ୍ଲସିତ ହୋଇ ଉଠିବ ନାହିଁ । ନିଜର ବଡ଼ ଝିଅ, ଜ୍ୱାଇଁ, ଜଣେ ଅତି ଯୋଗ୍ୟପୁଅ ତାଙ୍କରି ଆଖି ଆଗରେ ସଂସାରରୁ ବିଦାୟ ନେଇଗଲେ । କିନ୍ତୁ ଯିଏ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଛି ସେ ବିସ୍ମିତ ହୋଇଛି ଯେ ସେ ଦୁଃଖରେ ଭାଙ୍ଗି ପଡୁ ନ ଥିଲେ । ଜୀବନରେ ବହୁ ଉଚ୍ଚପଦରେ ଅଧିକାରୀ ହୋଇଛନ୍ତି । ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱ-ବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରଥମ କୁଳପତି, ବନାରସ ହିନ୍ଦୁ ବିଶ୍ୱ ବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରୋ-ଭାଇସ୍‌ଚାନ୍ସେଲର୍, ଭାରତୀୟ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସର ବମ୍ବେ ଅଧିବେଶନର ସଭାପତି ଇତ୍ୟାଦି ସମ୍ମାନର ଅଧିକାରୀ ହେଲାବେଳେ ସେ କେବେହେଲେ ଉଲ୍ଲସିତ ହୋଇଉଠି ନାହାନ୍ତି । ଡକ୍ଟରେଟ୍‌ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ପଦ୍ମଭୂଷଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ଉପାଧି ତାଙ୍କ ମନରେ ଅହଂଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରି ପାରିନାହିଁ । ତାଙ୍କ ବିନୟ ଭିତରେ ତିଳେହେଲେ କୃତ୍ରିମତା ନଥିଲା ।

ଏଇଟା ଅବଶ୍ୟ ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଗୋଟାଏ ବ୍ୟତିକ୍ରମ—ସେ କିଛି କାଳ ପାଇଁ ଲୋକ-ପ୍ରତିନିଧି ହିସାବରେ ଓଡ଼ିଶାର ବିଧାନସଭାର ସଭ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ସେତିକିବେଳେ ସେ ଦେଖାଇ ଦେଇ ପାରିଥିଲେ ଜଣେ ଆଦର୍ଶ ଲୋକ ପ୍ରତିନିଧି କିଭଳି ହେବା ଉଚିତ ।

ଓଡ଼ିଶାର ଶହ ଶହ —ହଜାର ହଜାର କହିଲେ କିଛି ଅତିରଞ୍ଜନ ହେବନାହିଁ—ଛାତ୍ର ତାଙ୍କ ଠାରୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଉପକାର ପାଇଛନ୍ତି । ଡାହାଣ ହାତ ଦାନ ଦେଲେ ବାମ ହାତ ମଧ୍ୟ ଜାଣିବା ଉଚିତ ନୁହେ—ଏହି ଥିଲା ତାଙ୍କର ନୀତି, ତାଙ୍କର ଏତିକି ସନ୍ତୋଷ ଥିଲା ଯେ ବହୁ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ମଣିଷ ହେବାରେ ସେ ସାହାଯ୍ୟ କରି ପାରିଛନ୍ତି ।

ତାଙ୍କର କୃତୀ, ତାଙ୍କର ଗୁଣ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓଡ଼ିଆକୁ ସୁଯୋଗ ଦେଇଥିଲା—"ପରିଜା ସାହେବ ଆମରି" ବୋଲି କହିବା ପାଇଁ—ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ଥିଲେ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ହରିହର ଓ ଆଉ ଜଣେ ଥିଲେ ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜା—ଯାହାଙ୍କୁ ନିଜର ବୋଲି କହି ଓଡ଼ିଆମାନେ ଗର୍ବିତ ହେଉଥିଲେ । ଗୌରବ ମଣୁଥିଲେ । ଆଜି ତାଙ୍କର ଅତି ନିକଟର ଆତ୍ମୀୟମାନଙ୍କ ଆଖିରେ ଯେତିକି ଲୁହ, ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଆଖିରେ ସେତିକି ଲୁହ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିକ୍ଷିତ ଓଡ଼ିଆ ଭାବୁଛି ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କ୍ଷତି ହୋଇ ଗଲା । ଏହାଠାରୁ ବଳି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସମ୍ମାନ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଆଉ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଯାଇ ନ ପାରେ । ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ମସ୍ତକ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଭକ୍ତିରେ ଅବନତ ହୋଇ ଯାଉଛି । ଆଜି ତାଙ୍କର ଦେହାନ୍ତ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ହୃଦୟରେ ନୂତନ ଭାବରେ ଜୀଇଁ ଉଠୁଛନ୍ତି—ଏଥିରେ ତିଳେମାତ୍ର ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଶବ ଶୋଭାଯାତ୍ରାବେଳେ ମନେ ହେଉଥିଲା ସତେ ଯେପରିକି ଓଡ଼ିଶାର ଗୋଟାଏ ଯୁଗ ଚାଲିଯାଉଛି ।

୧୯୨୨ ରୁ ତାଙ୍କୁ ଅତି ନିକଟରୁ ଜାଣିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ମୋର ହୋଇଛି । କୋଟି ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ସହିତ ଭକ୍ତିରେ ମସ୍ତକ ଅବନତ କରି ମୁଁ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ପୂତ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ଅର୍ପଣ କରୁଛି ।

(ଆକାଶବାଣୀ, କଟକ କେନ୍ଦ୍ରର ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ୧୯୭୮ ଜୁନ
ଦୁଇ ତାରିଖ ସଂଧ୍ୟାରେ ପ୍ରଚାରିତ)

ଡକ୍ଟର ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜା

(ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଜୀବନୀ)

ଅଧ୍ୟାପକ ଦେବକାନ୍ତ ମିଶ୍ର

ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନ ଓ କୃଷି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଗବେଷଣା, ସୁପରିକଳ୍ପିତ ଯୋଜନାଗୁଡ଼ିକ ଜରିଆରେ କୃଷିପ୍ରଧାନ ଭାରତରେ କୃଷିର ଯଥାର୍ଥ ବିକାଶ ଓ ଉତ୍ପାଦନ ବୃଦ୍ଧି, ଭାରତରେ ବିଜ୍ଞାନର ପ୍ରସାର ଏବଂ ବିଶେଷ କରି ଅବହେଳିତ ତଥା ଅନୁନ୍ନତ ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାର ପ୍ରଭୃତି ବହୁମୁଖୀ ଦାୟିତ୍ୱଗୁଡ଼ିକୁ ସୁଷ୍ଠୁରୂପେ ସମାଧାନ କରୁଥିବା କୃତବିଦ୍ୟ କର୍ମପ୍ରବଣ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ଡକ୍ଟର ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜା ଓଡ଼ିଶାର ସାଂସ୍କୃତିକ ପ୍ରାଣକେନ୍ଦ୍ର କଟକ ସହରରେ କର୍ମମୁଖର ଜୀବନ ଯାପନ କରିଥିଲେ ।

ସେ କଟକ ଜିଲ୍ଲା ବାଲିକୁଦା ଥାନା ଅନ୍ତର୍ଗତ ଏକ ଅଖ୍ୟାତ ପଲ୍ଲୀଗ୍ରାମରେ ବିଶ୍ୱନାଥ ପରିଜା ଓ ଜୟନ୍ତୀ ଦେବୀଙ୍କ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ପରିବାରରେ ୧୮୯୧ ମସିହା ଏପ୍ରିଲ ମାସ ପହିଲା ଦିନ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ବିଦ୍ୟା ଅର୍ଜନ କରିବା ପାଇଁ ସେ ପ୍ରବଳ ଉତ୍କଣ୍ଠା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । କଟକସ୍ଥିତ ରେଭେନ୍ସା କଲିଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲ୍‌ରୁ କୃତିତ୍ୱର ସହ ମ୍ୟାଟ୍ରିକ୍ୟୁଲେସନ୍ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବାପରେ ସେ ବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟକ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା-ପାଇଁ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ନାମ ଲେଖାଇଥିଲେ । ଏଠାରୁ ଆଇ: ଏସ୍‌ସି: ପରୀକ୍ଷାରେ କୃତିତ୍ୱର ସହ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା ପରେ ସେ ବିଜ୍ଞାନରେ ସ୍ନାତକ ଉପାଧି ଲାଭ କରିବା-ପାଇଁ କଲିକତାସ୍ଥିତ ପ୍ରେସିଡେନ୍ସି କଲେଜରେ ନାମ ଲେଖାଇଥିଲେ । ଛାତ୍ରାବସ୍ଥାରେ ନିଜର ଯୋଗ୍ୟତା ଯୋଗୁଁ ସେ ସବୁବେଳେ ଛାତ୍ର ବୃତ୍ତି ପାଉଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା ନିମନ୍ତେ ବିଶେଷ ଅସୁବିଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ି ନ ଥିଲା । ଗଣିତ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅନର୍ସ ସହ ସେ କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ସ୍ନାତକ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବାପରେ ବିଦେଶରେ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରାପ୍ତ ହେବାପାଇଁ ମନ ବଳାଇଥିଲେ । ତତ୍କାଳୀନ ବିହାର ଓ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ତାଙ୍କ ଯୋଗ୍ୟତାର ସ୍ୱୀକୃତି କରି ଏହି ଅଭିଳାଷକୁ ପୂରଣ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ବୃତ୍ତି ମଞ୍ଜୁର କରିଥିଲେ । ଏହି ବୃତ୍ତି ପାଇବା ଦ୍ୱାରା ସେ ଇତିହାସ ପ୍ରସିଦ୍ଧ କାମ୍ବ୍ରିଜ୍ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅଧୀନସ୍ଥ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ କଲେଜରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାପାଇଁ ୧୯୧୪ ମସିହାରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଯାଇଥିଲେ । ମେଧାବୀ, ଉଚ୍ଚ ପ୍ରତିଭାସମ୍ପନ୍ନ ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟୀ ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ନିଜ ଅମଳିନ ପ୍ରତିଭାର ବିକାଶ ଘଟାଇବାପାଇଁ ଏଠାରେ ଏକନିଷ୍ଠ ଉଦ୍ୟମ ଚଳାଇଥିଲେ । ଏହାରି ଫଳ ସ୍ୱରୂପ ସେ ୧୯୧୬ ମସିହାରେ କାମ୍ବ୍ରିଜ୍ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ନାଚୁରାଲ୍ ସାଇନ୍‌ସରେ ଟ୍ରାଇପସ୍ **Part I** ଲାଭ କରିଥିଲେ ଏବଂ ୧୯୧୮ ମସିହାରେ ସେ ଏଠାରୁ ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନରେ ଟ୍ରାଇପସ୍ **Part II** ଲାଭ କଲେ । ଏପରି ଯୋଗ୍ୟତା ବଳରେ ସେ ଫ୍ରାଙ୍କ୍‌ସ୍ମାର୍ଟ୍ ଲାଭ କରିଥିଲେ ଏବଂ

ତାଙ୍କୁ 'ଫେଲୋ ଅଫ୍ ଟ୍ରାଇନିଟି କଲେଜ' କାମ୍ବ୍ରିଜ୍ ରୂପେ ନିର୍ବାଚିତ କରାଯାଇଥିଲା । କାମ୍ବ୍ରିଜ୍ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନରେ ଗବେଷଣା ଚଳାଇବା ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଦୁଇବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ 'ଫ୍ରାଙ୍କ୍ ସ୍ମାର୍ଟ୍ ଗବେଷକ ବୃତ୍ତି' ମଞ୍ଜୁର କରିଥିଲେ । ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟ କାମ୍ବ୍ରିଜ୍ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ନିଜର ଅସାଧାରଣ ଯୋଗ୍ୟତା ବଳରେ ଏପରି କୃତିତ୍ୱ ଅର୍ଜନ କରିଥିବା ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସେ ହେଉଛନ୍ତି ପ୍ରଥମ ଏବଂ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ଭାରତୀୟ ଛାତ୍ର କାମ୍ବ୍ରିଜ୍ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ତାଙ୍କ ସମକକ୍ଷ କୃତିତ୍ୱ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ନାହାନ୍ତି ।

୧୯୨୦ ମସିହାରେ ଗ୍ରେଟ୍‌ବ୍ରିଟେନ୍‌ର 'ଫୁଡ୍ ଇନ୍‌ଭେଷ୍ଟିଗେସନ୍ ବୋର୍ଡ' ତାଙ୍କୁ ଫଳ ସଂରକ୍ଷଣ ବିଷୟର ଜଣେକ ଗବେଷକ ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ତତ୍ପରବର୍ଷ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୯୨୧ ମସିହାରେ ତାଙ୍କୁ ଇଣ୍ଡିଆନ ଏଡୁକେସନାଲ୍ ସର୍ଭିସରେ ନିଯୁକ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରାଗଲା ଏବଂ ସେ ସେହି ବର୍ଷ ଅକ୍ଟୋବର ୪ ତାରିଖ ଦିନ ରେଭେନ୍‌ସା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନ ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକରୂପେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଅଧ୍ୟାପନା ସମେତ୍ ୧୯୨୧ ମସିହାଠାରୁ ୧୯୩୪ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜର ପଶ୍ଚିମ ଛାତ୍ରାବାସର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଇତ୍ୟବସରରେ ଅଲ୍ଲାହାବାଦ୍ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗର ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକ ପଦରେ ଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତି ପତ୍ର ପଠାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବିହାର-ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ତାଙ୍କ ପରି ଜଣେ ଆଦର୍ଶ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଶା ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବାକୁ ଅନୁମତି ଦେଲେନାହିଁ ।

୧୯୨୧ ମସିହାଠାରୁ ଆମ ଦେଶରେ ତାଙ୍କ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ଜୀବନର ଆରମ୍ଭ ଘଟିଥିଲା ଏବଂ ସେହି କାଳଠାରୁ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଅଷ୍ଟଦଶକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଦ୍ୟାବଧି ସେ ନିଜ କର୍ମ ପ୍ରବଣତାର ସଦୁପଯୋଗ କରି ବିଭିନ୍ନ ମହତ୍ କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ଯୋଗୁଁ ଆମ ଦେଶରେ, ବିଶେଷ କରି ଓଡ଼ିଶାରେ, ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରଭୂତ ସମୃଦ୍ଧି ସାଧିତ ହୋଇଛି । ଏହି ପ୍ରବୀଣ ଶିକ୍ଷାବିତ୍‌ଙ୍କ ଜୀବନର ଗାଥା ଓଡ଼ିଶାର ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାର ଇତିହାସ ସହିତ ଘନିଷ୍ଠଭାବରେ ସଂପୃକ୍ତ ବୋଲି କହିଲେ ସତ୍ୟର ଅପଳାପ ହେବ ନାହିଁ ।

ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନକୁ ଡକ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କ ମହନୀୟ ଅବଦାନ

କାମ୍ବ୍ରିଜ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟଠାରେ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରାପ୍ତ ହେଉଥିବା ସମୟରେ ସେ ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗର ପ୍ରବୀଣ ଅଧ୍ୟାପକ ପ୍ରଫେସର ଏଫ୍. ଏଫ୍. ବ୍ଲାକମ୍ୟାନ୍‌ଙ୍କ ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସିଥିଲେ । ବ୍ଲାକମାନ୍‌ଙ୍କ ଅଧ୍ୟକ୍ଷତାରେ ସେ କିଛିକାଳ ପାଇଁ 'ଆପଲ ଶ୍ୱାସପ୍ରକ୍ରିୟା' (Respiration of apples) ବିଷୟରେ ଗବେଷଣା ଚଳାଇଥିଲେ । ୧୯୨୬ ମସିହା ଜୁଲାଇ ମାସରେ ସେ ପୁନଶ୍ଚ କାମ୍ବ୍ରିଜ୍ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଆସି ପ୍ରଫେସର ବ୍ଲାକ୍‌ମାନ୍‌ଙ୍କ ଅଧୀନରେ ୬ ମାସ ପାଇଁ ଗବେଷଣା ଚଳାଇଥିଲେ । ଏପରି ଗବେଷଣାର ଫଳ ସ୍ୱରୂପ ସେମାନେ ଯେଉଁ ଦୁଇଟି ଗବେଷଣାଶ୍ରୟୀ ପ୍ରବନ୍ଧ ରଚନା କରିଥିଲେ, ତାହା ଲଣ୍ଡନର 'ପ୍ରୋସିଡିଙ୍ଗ୍‌ସ୍ ଅଫ୍ ଦି ରୟାଲ୍ ସୋସାଇଟିରେ' ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଉପାଦେୟ ତଥ୍ୟ ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ପ୍ରବନ୍ଧ ଦୁଇଟି ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ଯିବାପରେ ସେ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ସ୍ତରରେ ଜଣେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉଦ୍ଭିଦବିଜ୍ଞାନୀରୂପେ ପରିଚିତ ହେଲେ । ବ୍ଲାକ୍‌ମାନ୍ ଓ ପରିଜାଙ୍କ ସମ୍ମିଳିତ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଯୋଗୁଁ ଉଦ୍ଭିଦର ଶ୍ୱାସକ୍ରିୟା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସମସ୍ତ ଗବେଷଣାଶ୍ରୟୀ ତଥ୍ୟରାଜି ବୈଜ୍ଞାନିକମାନଙ୍କର ଅବଗତି ନିମନ୍ତେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ପାରି ନ ଥିଲା । ପ୍ରଫେସର ବ୍ଲାକ୍‌ମାନଙ୍କ ମହାପ୍ରୟାଣ ଘଟିବା ପରେ କାମ୍ବ୍ରିଜ୍ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଉଲ୍ଲିଖିତ ସମସ୍ତ ତଥ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଗୋଟିଏ ପୁସ୍ତକାକାରରେ ପ୍ରକାଶ କରିଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯତ୍ନଶୀଳ ହୋଇଥିଲେ । ଏହାରି ଫଳସ୍ୱରୂପ ୧୯୫୪ ମସିହାରେ କାମ୍ବ୍ରିଜ୍ ୟୁନିଭରସିଟି ପ୍ରେସ୍ ଆନୁକୂଲ୍ୟରେ 'ଆନାଲିଟିକ୍ ଷ୍ଟଡ଼ିଜ୍ ଅନ୍ ପ୍ଲାଣ୍ଟ୍ ରେସ୍‌ପାୟରେସନ' ଶୀର୍ଷକ ଏକ ଅମୂଲ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ପୃଥିବୀରେ ଯେ କୌଣସି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନ

ବିଷୟକ ପାଠ୍ୟକ୍ରମରେ 'ଉଦ୍ଭିଦର ଶ୍ୱାସ ପ୍ରକ୍ରିୟା' ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ଅନୁଶୀଳନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟପରିଚାଳିତ ହେଉଥିବାବେଳେ ଡକ୍ଟର ପରିଡାଙ୍କ ମହନୀୟ ଅବଦାନ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରିବା ଅନିର୍ବାର୍ଯ୍ୟ ବୋଧ ହେଉଛି ।

ବହୁ ମେଧାବୀ ଯୁବକ ରେଭେନ୍ସା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟଠାରେ ତାଙ୍କ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱଅଧୀନରେ ଗବେଷଣା ଚଳାଇବା ପାଇଁ ଅଗ୍ରଣୀ ହୋଇଥିଲେ । ସର୍ବପ୍ରଥମେ ସେ ଏଠାରେ ବିଲାତି ଦଳର ଜୀବନ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଏବଂ ଏହାର ଅବାଞ୍ଛିତ ବୃଦ୍ଧିକୁ ରୋକିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବିହିତ (Life history of water hyacinth and measures for its control) ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗବେଷଣା ପରିକଳ୍ପନା କରିଥିଲେ । ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ଇଣ୍ଡିଆନ୍ କାଉନ୍ସିଲ୍ ଅଫ୍ ଏଗ୍ରିକଲଚରାଲ୍ ରିସର୍ଚ୍ଚ ଏହି ଗବେଷଣା ଉପଲକ୍ଷେ ଆର୍ଥିକ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ଏସ୍. ଏସ୍. ସରକାର ଓ ଶ୍ରୀ ବି. କେ. ଜର ଉଲ୍ଲିଖିତ ଗବେଷଣାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ସହଯୋଗୀ ଗବେଷକ ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଡକ୍ଟର ଏସ୍. ଏସ୍. ସରକାର କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରଫେସର ଦାୟିତ୍ୱରୁ ଅବ୍ୟାହତି ନେଇ ବର୍ତ୍ତମାନ କଲିକତାସ୍ଥିତ ଜଗଦୀଶ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ 'ବୋଷ ରିସର୍ଚ୍ଚ ଇନ୍‌ଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟ୍'ର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ପଦରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଡକ୍ଟର ବି. କେ. ଜର ବାରକପୁରସ୍ଥିତ 'ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ୍ ଜୁଟ୍ ରିସର୍ଚ୍ଚ ଇନ୍‌ଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟର ପ୍ଲାଣ୍ଟ୍ ଫିଜିଓଲଜିଷ୍ଟ୍ ଦାୟିତ୍ୱରୁ ଅବସର ଗ୍ରହଣ କରି ବର୍ତ୍ତମାନ ଶାନ୍ତି ନିକେତନସ୍ଥିତ ବିଶ୍ୱଭାରତୀ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗର ଅଧ୍ୟାପକ ରୂପେ ଅବସ୍ଥାପିତ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ଗବେଷଣାର ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ସେ ଧାନ ବୃକ୍ଷ (Physiology of Rice plants with particular reference to food, salinity and drought) ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଗବେଷଣା ପରିକଳ୍ପନା କରିଥିଲେ । ଏହି ଗବେଷଣା କାର୍ଯ୍ୟରେ ସହଯୋଗ କରିବା ପାଇଁ ସେ କେ. ପି. ପିଲ୍ଲାଇ ଓ ଜି. ଭି. ଚଲମ୍ ନାମକ ଦୁଇଜଣ ସୁଯୋଗ୍ୟ ଗବେଷକଙ୍କୁ ନିଜ ଅଧୀନରେ ଗବେଷକ ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଏହି ଗବେଷଣା ପାଇଁ ଆର୍ଥିକ ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଚଲମ୍ ଏ ରୂପ ଗବେଷଣାରେ କୃତିତ୍ୱ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ପି. ଏଚ୍‌ଡି. ଉପାଧି ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଗବେଷଣାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କରିବା ପରେ ସେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ଅଧୀନରେ 'ଡେପୁଟି ଡାଇରେକ୍ଟର ଅଫ୍ ଏଗ୍ରିକଲଚର' ରୂପେ ଏବଂ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ଅଧୀନରେ 'ଡେପୁଟି ଏଗ୍ରିକଲଚରାଲ କମିଶନର—ଏଗ୍ରିକଲଚରାଲ ଏକ୍ସଟେନ୍‌ସନ୍ ଆଣ୍ଡ୍ ସିଡ୍ ମଲ୍‌ଟିପ୍ଲିକେସନ୍' ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଶ୍ରୀ କେ. ପି. ପିଲ୍ଲାଇ କେରଳ ସରକାରଙ୍କ କୃଷି ବିଭାଗରେ ଜଣେ ଉଚ୍ଚ ପଦସ୍ଥ ଅଫିସର ରୂପେ ଯୋଗ ଦେଇ ସରକାରୀ ଚାକିରୀରୁ ଅବସର ଗ୍ରହଣ କଲେଣି ।

ଉଲ୍ଲିଖିତ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଗବେଷଣା ସମେତ ସେ ସୁଯୋଗ୍ୟ ଗବେଷକମାନଙ୍କ ସହଯୋଗରେ ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟକ ବହୁମୁଖୀ ଗବେଷଣାରେ ମନୋନିବେଶ କରିଥିଲେ । ଅନ୍ନାମାଲାଇ ଓ ମଗଧ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗର ପୂର୍ବତନ ପ୍ରଫେସର ଡକ୍ଟର ଟି. ସି. ଏନ୍. ସିଂହ, ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗର ଭୂତପୂର୍ବ ସେକ୍ରେଟାରୀ ଓ ଓଡ଼ିଶା ପବ୍ଲିକ୍ ସର୍ଭିସ କମିଶନର ସଭ୍ୟ ଶ୍ରୀ କାଳିକିଙ୍କର ସାମଲ, ଆଇ. ଏ. ଏସ୍., ବିହାର ସରକାରଙ୍କ କୃଷି ବିଭାଗର ଉଚ୍ଚ କ୍ଷମତା-ସମ୍ପନ୍ନ ନିଯୁକ୍ତିପ୍ରାପ୍ତ କୃଷି ବିଶେଷଜ୍ଞ ଶ୍ରୀ ପି. ମଲ୍ଲିକ, ବିହାର ସରକାରଙ୍କ ଧାନ ବୃକ୍ଷ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବିଶେଷଜ୍ଞ ତଥା ସାବୁର୍ ଏଗ୍ରିକଲଚରାଲ କଲେଜର ପ୍ରଫେସର ଶ୍ରୀ ଏ. ବି. ସଠଣ, ରେଭେନ୍ସା କଲେଜର ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗର ପୂର୍ବତନ ପ୍ରଫେସର ଏବଂ ଉତ୍କଳ ଓ ସମ୍ବଲପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କୁଳପତି ଡକ୍ଟର ପରଶୁରାମ ମିଶ୍ର, ଉତ୍କଳ କୃଷି ମହାବିଦ୍ୟାଳୟର ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗ ପୂର୍ବତନ ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ଡିନ୍ ଅଫ୍ ଏଗ୍ରିକଲ୍‌ଚର ତଥା ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ

କୃଷି ବିଭାଗର ପୂର୍ବତନ ଯୁଗ୍ମ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଡକ୍ଟର ବଂଶୀଧର ପରିଡ଼ା, ରେଭେନ୍ସା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟର ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗର ପୂର୍ବତନ ପ୍ରଫେସର ଓ ଏହି କଲେଜର ପୂର୍ବତନ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ, ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗର ଭୂତପୂର୍ବ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଓ କୃଷି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପୂର୍ବତନ କୁଳପତି ଡକ୍ଟର ବଂଶୀଧର ସାମନ୍ତରାୟ ଏବଂ ବାଞ୍ଛାନିଧି ମିଶ୍ର ପ୍ରମୁଖ ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନୀମାନେ ସର୍ବପ୍ରଥମେ କର୍ମମୟ ଜୀବନର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ତାଙ୍କଠାରୁ ଗବେଷଣା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ତାଲିମ୍ ପାଇଥିଲେ । ବାଞ୍ଛାନିଧି ମିଶ୍ର ତାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଗବେଷଣା ଚଳାଇବା ପରେ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ପି. ଏଚ୍. ଡି. ଉପାଧି ପାଇଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଡକ୍ଟର ମିଶ୍ର ବ୍ରହ୍ମପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗରେ ରିଡର୍ ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ରେଭେନ୍ସା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ଡକ୍ଟର ପରିଡ଼ା—ରେଭେନ୍ସା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅଧ୍ୟାପକ ରୂପେ ଯୋଗ ଦେବାଠାରୁ ସେ ଓଡ଼ିଶାର ଏହି ସର୍ବବୃହତ୍ ଓ ସର୍ବପ୍ରାଚୀନ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନରେ ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟକ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ସୁବିଧା ଓ ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ଏକନିଷ୍ଠ ଉଦ୍ୟମ ଚଳାଇ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଯୋଗୁଁ ୧୯୨୪ ମସିହାରେ ବି. ଏସ୍. ସି (Pass) ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜଠାରେ ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟକ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରାଗଲା । ଏଣିକି ରସାୟନ ଶାସ୍ତ୍ର, ଗଣିତ ଓ ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନକୁ ପାଠ୍ୟ ବିଷୟବସ୍ତୁ ରୂପେ ମନୋନୀତ କରି ବିଜ୍ଞାନର ଛାତ୍ରମାନେ ସ୍ନାତକ ଉପାଧି ପାଇ ପାରିଲେ । ୧୯୩୦ ମସିହାରେ ବି. ଏସ୍. ସି. ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏହି କଲେଜରେ ଅନର୍ସ ଖୋଲା ଯାଇଥିଲା । ୧୯୩୮ ମସିହା ଫେବୃଆରୀ ମାସ ୭ ତାରିଖ ଦିନ ସେ ରେଭେନ୍ସା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ ହେବାରୁ ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟର ପରିସର ବହୁ ଗୁଣରେ ବର୍ଦ୍ଧିତ ହୋଇଗଲା । ଏ କଲେଜରେ ସେ ଆଦର୍ଶ ଅଧ୍ୟାପନା, ଅପୂର୍ବ ଶାସନ ଦକ୍ଷତା, ଗବେଷଣାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବିଚକ୍ଷଣ ପାରଦର୍ଶିତା ଏବଂ ବଳିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ବିନିମୟରେ ଯେଉଁ ପ୍ରକାର ମନୋଜ୍ଞ ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ ଏବଂ ଆମ ଦେଶରେ ଏହି କଲେଜକୁ ଏକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ରୂପେ ପରିଚିତ କରାଇବାପାଇଁ ସେ ଯେଉଁ ସୁସ୍ଥ ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି କରିଗଲେ, ସେଥିପାଇଁ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିକ୍ଷାନୁରାଗୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ହୃଦୟରେ ସେ ଏକ ସଶ୍ରଦ୍ଧ, ସମ୍ମାନଜନକ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଛନ୍ତି ।

କର୍ମଯୋଗୀ ଡକ୍ଟର ପରିଡ଼ାଙ୍କର ବହୁମୁଖୀ କର୍ମମୟ ଜୀବନ—

୧୯୨୦ ମସିହାଠାରୁ ୧୯୪୩ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରେଭେନ୍ସା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟର ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗର ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକ ରୂପେ ଓ ଏହି କଲେଜର ଅଧ୍ୟକ୍ଷରୂପେ ଅବସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିବାବେଳେ ସେ ଗବେଷଣା, ଅଧ୍ୟାପନା ଓ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟର ଶାସନଭାର ସମେତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବହୁମୁଖୀ ଶିକ୍ଷାଗତ ବ୍ୟାପାର ସହ ଜଡ଼ିତ ହୋଇଥିଲେ । ୧୯୨୫ ମସିହାଠାରୁ ୧୯୪୩ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ପାଟନା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଫେଲୋରୂପେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ଅନେକ ବର୍ଷ ଧରି ସେ ଏହି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ସଭ୍ୟ ଥିଲେ । ପାଟନା ୟୁନିଭରସିଟି ଆକ୍ଟର ଆମେଣ୍ଡମେଣ୍ଟ ସଂକ୍ରାନ୍ତୀୟ ବ୍ୟାପରକୁ ବିହାର ଓ ଓଡ଼ିଶା ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ସଭାରେ ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ ଉପସ୍ଥାପନା କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଜଣେକ ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିରୂପେ ମନୋନୀତ କରାଯାଇଥିଲା । ସେ ୧୯୩୦ ମସିହାରେ ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ସାଇନ୍ସ୍ କଂଗ୍ରେସ୍‌ର ଆଲ୍ଲାହାବାଦ୍‌ଠାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ସପ୍ତଦଶ ବାର୍ଷିକ ସାଧାରଣ ଅଧିବେଶନରେ ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗର ସଭାପତି ଆସନ ଅଳଂକୃତ କରିଥିଲେ । ଏଠାରେ ସେ ଉଦ୍ଭିଦର ଶ୍ୱାସକ୍ରିୟା ସମ୍ପର୍କିତ ‘Some aspects of respiration in higher plants’ ଶୀର୍ଷକ ଏକ ସାରଗର୍ଭକ ଭାଷଣ ଦେଇ ଉପସ୍ଥିତ ବିଦ୍ୱାନ୍ ଶ୍ରୋତୃମଣ୍ଡଳୀଙ୍କୁ ଚମତ୍କୃତ କରିପାରିଥିଲେ । ୧୯୩୧ ମସିହାରେ ତାଙ୍କୁ ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ବଟାନିକାଲ୍ ସୋସାଇଟିର ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ୍ ରୂପେ ନିର୍ବାଚିତ କରାଯାଇଥିଲା ।

୧୯୩୪ ମସିହାରେ ତାଙ୍କୁ ଭାରତୀୟ ନାଶନାଲ୍ ଇନ୍‌ଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟ୍ ଅଫ୍ ସାଇନ୍ସର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ସଭ୍ୟରୂପେ ନିର୍ବାଚିତ କରାଗଲା । ସେ ଅଲ୍ଲାହାବାଦସ୍ଥିତ ନାଶନାଲ ଏକାଡେମି ଅଫ୍ ସାଇନ୍ସେସ୍‌ର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ସଭ୍ୟରୂପେ, ବାଙ୍ଗାଲୋରସ୍ଥିତ ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ଏକାଡେମି

ଅଫ୍ ସାଇନ୍‌ସେସ୍‌ର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ସଭ୍ୟ (Founder Fellow) ରୂପେ ୧୯୫୦ କଲିକତାସ୍ଥିତ ରୟାଲ୍ ଏସିଆଟିକ୍ ସୋସାଇଟିର ଫେଲୋରୂପେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ ।

୧୯୪୩ ମସିହାରେ ସେ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କୁଳପତି ରୂପେ ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ୧୯୪୪ ମସିହାରେ ତାଙ୍କୁ ଏହି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ସର୍ବପ୍ରଥମ ନିର୍ବାଚିତ କୁଳପତି ଆସନରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ କରାଗଲା । ସେ ୧୯୪୮ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଗୁରୁ ଦାୟିତ୍ୱଟିକୁ ସୁରୁଖୁରୁ ରୂପେ ସଂପାଦନ କରିଥିଲେ । ଇତ୍ୟବସରରେ ୧୯୪୬ ମସିହାରେ ଓଡ଼ିଶାର କଂଗ୍ରେସୀ ସରକାର ତାଙ୍କୁ କୃଷି ବିଭାଗର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ପଦରେ ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ଅନୁନ୍ନତ କୃଷି ପ୍ରଧାନ ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟରେ ଏକ ନୂତନ ବିଜ୍ଞାନସମ୍ମତ କୃଷି ପ୍ରଣାଳୀ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରି ସେ ଏକ ସାର୍ଥକ ସବୁଜ ବିପ୍ଳବର ସୂତ୍ରପାତ ଘଟାଇଥିଲେ । ଆମ ଦେଶରେ ଭୂତତ୍ତ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଉଚ୍ଚତର ବିଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷା ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଗବେଷଣା ପାଇଁ ସୁବିଧା ଓ ସୁଯୋଗ ଯୋଗାଇ ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଭାରତ ସରକାର ୧୯୪୬ ମସିହାରେ ଯେଉଁ 'ଜିଓଲଜିକାଲ୍ ଏଡୁକେସନ୍ କମିଟି' ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ, ତାଙ୍କୁ ସେହି କମିଟିର ଚେୟାରମ୍ୟାନ ପଦରେ ଆସୀନ କରାଯାଇଥିଲା । କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ଯେ ଏହି କମିଟିର ସୁଚିନ୍ତିତ ପରାମର୍ଶ ଅନୁଯାୟୀ ଏ ଦେଶରେ ଭୂତତ୍ତ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ଅନୁଶୀଳନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବ୍ୟାପକ କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି ।

୧୯୪୯ ମସିହାରେ ବନାରସ ହିନ୍ଦୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ତାଙ୍କୁ ଉକ୍ତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରୋ-ଭାଇସ୍‌ଚାନ୍‌ସେଲର୍ ଓ ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗର ଅବୈତନିକ ପ୍ରଫେସର୍ ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ୧୯୪୯ ମସିହାଠାରୁ ୧୯୫୧ ମସିହା ମଧ୍ୟରେ ସେ ଏହି ପଦରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ଇଣ୍ଡିଆନ କାଉନ୍‌ସିଲ୍ ଅଫ୍ ଏଗ୍ରିକଲ୍‌ଚରାଲ୍ ରିସର୍ଚ୍ଚ ଓ ଇଣ୍ଡିଆନ ରିସର୍ଚ୍ଚ ଫଣ୍ଡ ଆସୋସିଏସନ୍‌ର ପୃଷ୍ଠପୋଷକତାରେ ଗବେଷକମାନଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଉଚ୍ଚ କୋଟୀର ଗବେଷଣାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟର ଅଧ୍ୟକ୍ଷତା କରିଥିଲେ । ଇତ୍ୟବସରରେ ବନ୍ୟ ସମ୍ପଦର ଯଥାର୍ଥ ଉପଯୋଗ କଳ୍ପେ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାର 'ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ୍ ଆଡ୍‌ଭାଇଜରି ବୋର୍ଡ' ଶୀର୍ଷକ ଯେଉଁ ପରାମର୍ଶଦାତା କମିଟି ଗଠନ କରିଥିଲେ, ସେ ତାହାର ସଭ୍ୟ ରୂପେ ମନୋନୀତ ହୋଇଥିଲେ ।

୧୯୫୧ ମସିହାରେ ସେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଫେରିଆସି ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରୋ-ଚାନ୍‌ସେଲର୍ ରୂପେ ଅବସ୍ଥାପିତ ହେଲେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ବୈଷୟିକ ଜ୍ଞାନର ପ୍ରସାର ଘଟାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବ୍ୟାପକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନେଇ ସେ ମହାମତି ମେଘନାଦ ଶାହାଙ୍କ ତୁଲ୍ୟ ସକ୍ରିୟ ରାଜନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ୧୯୫୨ ମସିହା ନିର୍ବାଚନରେ ସେ ବାଲିଗୁଡ଼ା ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରୁ ଜଣେ ସ୍ୱାଧୀନ ପ୍ରାର୍ଥୀ ରୂପେ ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନ ସଭାର ସଦସ୍ୟ ରୂପେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ । କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ପରିଚାଳିତ ହେଉଥିବା ଗବେଷଣାଗାରଗୁଡ଼ିକୁ (Central Research Institute) ପୁନର୍ଗଠିତ କରାଯାଇ କିପରି ଏ ଦେଶରେ ଖାଦ୍ୟ ଓ କୃଷିଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟର ଉତ୍ପାଦନ ବୃଦ୍ଧିର ଅଭିମୁଖ୍ୟ ନେଇ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ ବେଗରେ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଗବେଷଣା ପରିଚାଳିତ ହୋଇ ପାରିବ, ତତ୍ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପରାମର୍ଶ ଦେବା ପାଇଁ ଗଠିତ ହୋଇଥିବା ବିଶେଷଜ୍ଞ କମିଟିରେ ତାଙ୍କୁ ୧୯୫୩-୫୪ ମସିହାରେ ଜଣେ ସଭ୍ୟରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥିଲା । ୧୯୫୫ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ମାସରେ ତାଙ୍କୁ ତୃତୀୟ ଥର ପାଇଁ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କୁଳପତି ଆସନରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ କରାଗଲା । ସେହି ବର୍ଷ ମଧ୍ୟ ସେ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଭାଷା କମିଶନର (Official Language Commission of India) ଜଣେ ସଭ୍ୟ ରୂପେ ମନୋନୀତ ହେଲେ ।

୧୯୫୮ ମସିହାରେ ରାଜ୍ୟଗୋଷ୍ଠୀ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଦେଶଗୁଡ଼ିକର ମିଳିତ ଉଦ୍ୟମରେ କାନାଡ଼ାର ଟରଣ୍ଟୋଠାରେ କୁଳପତିମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ଅଧିବେଶନ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା, ସେଥିରେ ସେ ଭାରତର ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରତିନିଧି ରୂପେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ଅଧିବେଶନରେ ଯୋଗ ଦେଇ ସ୍ୱଦେଶକୁ ଫେରିବାବେଳେ ସେ ଅଭିଜ୍ଞତା ଅର୍ଜ୍ଜନ କରିବା ପାଇଁ ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ବହୁ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପରିଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ । ବିଶେଷକରି ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ସେ

ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାର ନୂତନ ଓ ପୁରାତନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟଗୁଡ଼ିକୁ ପରିଦର୍ଶନ କରି ପ୍ରଚୁର ଅଭିଜ୍ଞତା ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ ।

ଏପରିଭାବରେ କାଳକ୍ରମେ ସ୍ୱଦେଶରେ ଓ ବିଦେଶରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତିଭାର ସୁରଭି ବିକଶିତ ହେଲା । ୧୯୫୯ ମସିହାରେ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ସ୍ତରରେ ଇଣ୍ଟରନ୍ୟାଶନାଲ୍ ବଟାନିକାଲ୍ କଂଗ୍ରେସର ଯେଉଁ ଅଧିବେଶନ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା, ଯେଉଁଥିରେ ସେ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ଫିଜିଓଲଜି ବିଭାଗର ଉପଚେୟାରମ୍ୟାନ ଆସନ ଅଳଂକୃତ କରିଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ବଟାନିକାଲ୍ ସୋସାଇଟିର ସାଧାରଣ ସଭାପତି ରୂପେ ନିର୍ବାଚିତ କରାଯାଇଥିଲା । ଇଣ୍ଡିଆନ ବଟାନିକାଲ୍ ସୋସାଇଟିର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡ଼ିକୁ ବାସ୍ତବ ରୂପାୟନ ପ୍ରଦାନ କରିବା ପାଇଁ ସେ ସର୍ବଦା କର୍ମତତ୍ପର ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଏହି ସଂସ୍ଥାର ଉପସଭାପତି ଓ ସଭାପତି ରୂପେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇ ଏହାର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡ଼ିକୁ ଶୃଙ୍ଖଳାର ସହ ପରିଚାଳନା କରିଥିଲେ । ୧୯୩୫ ମସିହାଠାରୁ ୧୯୪୨ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଏହି ସୋସାଇଟି ଆନୁକୂଲ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିବା ଜର୍ଣ୍ଣାଲଟିର ସଂପାଦନା ଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରିଥିଲେ । ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ସାଇନ୍ସ କଂଗ୍ରେସ ଆସୋସିଏସନ୍‌ର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପାଇଁ ସେ ସର୍ବଦା ଆଗ୍ରହୀ ହୋଇଥିଲେ । ୧୯୬୦ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ମାସର ପ୍ରଥମ ସପ୍ତାହରେ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନର ୪୭ତମ ସାମ୍ବତ୍ସରୀକ ଉତ୍ସବ ବମ୍ବେ ନଗରୀରେ ମହା-ସମାରୋହରେ ପାଳିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଏହି ଅଧିବେଶନରେ ଡକ୍ଟର ପରିଜା ସାଧାରଣ ସଭାପତି ଆସନ ଅଳଂକୃତ କରିଥିଲେ । ଏଠାରେ ସେ 'ବିଜ୍ଞାନ ଉପରେ ସମାଜର ପ୍ରଭାବ' (Impact of society on science) ଶୀର୍ଷକ ସାରଗର୍ଭକ ଭାଷଣ ପ୍ରଦାନ କରି ନିଜ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଓ ଉନ୍ନତ ଚିନ୍ତାଧାରାର ସମ୍ୟକ ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଗବେଷଣା କରାଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କୁ ସେହି ବର୍ଷ ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ବଟାନି-କାଲ୍ ସୋସାଇଟି ଅନୁକୂଲ୍ୟରେ 'ବିରବଲ ସାହାଣି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପଦକ' (ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟ ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନୀ ବୀରବଲ ସାହାଣୀଙ୍କ ସ୍ମୃତିରକ୍ଷା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ) ଅର୍ପଣ କରାଯାଇଥିଲା । ଶେଷୋକ୍ତ ପଦକଟିକୁ ତାଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ମନୋଜ୍ଞ ଉତ୍ସବର ଆୟୋଜନ କରାଯାଇଥିଲା, ସେଠାରେ ସେ 'Physiological studies on rice' ଶୀର୍ଷକ ଏକ ସାରଗର୍ଭକ ପ୍ରବନ୍ଧ ପାଠ କରିଥିଲେ ।

୧୯୬୧ ମସିହାରେ ସେ ଚତୁର୍ଥ ଥର ପାଇଁ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କୁଳପତି ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ୧୯୬୨ ମସିହା ଫେବୃଆରୀ ମାସ ୨୫ ତାରିଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଏହି ଗୁରୁ ଦାୟିତ୍ୱ-ଟିକୁ ସୁରୁଖୁରୁ ରୂପେ ସମାଦନ କରିଥିଲେ । ୧୯୬୧ ମସିହାରେ ତାଙ୍କୁ ଭାରତ ଓ ସିଂହଳର ଇଣ୍ଟର୍-ୟୁନିଭରସିଟି ବୋର୍ଡର ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ ପଦରେ ଆସୀନ କରାଯାଇଥିଲା । ୧୯୬୨-୬୩ ମସିହା ପାଇଁ ସେ ଶେଷୋକ୍ତ ବୋର୍ଡର ଷ୍ଟାଣ୍ଡିଂ କମିଟିର ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ ପଦରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲେ । ରାଷ୍ଟ୍ରଗୋଷ୍ଠୀ ଦେଶଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ସାଂସ୍କୃତିକ ସମ୍ପର୍କକୁ ସୁଦୃଢ଼ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ ରାଷ୍ଟ୍ରଗୋଷ୍ଠୀ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଦେଶଗୁଡ଼ିକରେ ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବୋର୍ଡ଼ ଗଠନ କରାଯାଇଥିଲା ଏବଂ ପାରସ୍ପରିକ ସହଯୋଗରେ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହିକା କାଉନ୍‌ସିଲ୍ ଗଠନ କରାଯାଇଥିଲା । ଡକ୍ଟର ପରିଜା ୧୯୬୪ ମସିହା ପାଇଁ ଏହି କାଉନ୍‌ସିଲରେ ଭାରତୀୟ ଇଣ୍ଟର ୟୁନିଭରସିଟି ବୋର୍ଡର ପ୍ରତିନିଧି ରୂପେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ସେହି ବର୍ଷ ଅଗଷ୍ଟ ମାସରେ ଇଣ୍ଟରନ୍ୟାଶନାଲ୍ ବଟାନିକାଲ୍ କଂଗ୍ରେସର ଦଶମ ଅଧିବେଶନ ଏଡିନ୍‌ବରାଠାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଡକ୍ଟର ପରିଜା ଏହି ଅଧିବେଶନ ପାଇଁ ଅନ୍ୟତମ ଉପସଭାପତି ରୂପେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ଶାରୀରିକ ଅସୁସ୍ଥତାବଶତଃ ସେ ଏହି ଅଧିବେଶନରେ ଯୋଗଦେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଗବେଷଣା କରାଇଥିବାରୁ ପାଟଣା, ଉତ୍କଳ ଓ ଶ୍ରୀଭେଙ୍କଟେଶ୍ୱର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଯଥୋଚିତ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯଥାକ୍ରମେ ୧୯୫୪, ୧୯୫୯, ଓ ୧୯୬୧ ମସିହାରେ ଡି. ଏସ୍‌ସି. (Honoris causa) ଉପାଧି ଦ୍ୱାରା ଭୂଷିତ କରିଥିଲେ ଏବଂ ୧୯୬୬ ମସିହା ଫେବୃଆରୀ ମାସରେ

ଏସିଆଟିକ୍ ସୋସାଇଟି କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ତାଙ୍କ ଯୋଗ୍ୟତାର ସ୍ୱୀକୃତି କରି ତାଙ୍କୁ 'ବାର୍କଲେ ମେମୋରିଆଲ୍ ପଦକ' ଦ୍ୱାରା ସମ୍ମାନିତ କରିଥିଲେ । ୧୯୫୫ ମସିହାରେ ଭାରତର ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ତାଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ସୂଚକ 'ପଦ୍ମଭୂଷଣ' ଉପାଧି ଦ୍ୱାରା ଭୂଷିତ କରିଥିଲେ ।

ଓଡ଼ିଶାର ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଡକ୍ଟର ପରିଜା ଏକ ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ ନକ୍ଷତ୍ର ରୂପେ ଉଦ୍ଭାସିତ ହେଉଛନ୍ତି । ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ନବନିର୍ମିତ 'ବାଣୀବିହାର' ସ୍ଥିତ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ଓ ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ବିଭାଗଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କେବଳ ତାଙ୍କ ଯୋଗୁଁହିଁ ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି ! କଟକଠାରେ ଏହି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବା କାଳଠାରୁ ଏହାର କାର୍ଯ୍ୟାଳୟକୁ ବାଣୀବିହାରକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ କରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ସମସ୍ତ ଶାସନଗତ ଓ ସାଂଗଠନିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ନେତୃତ୍ୱ ବହନ କରିଥିଲେ । ୧୯୩୮ ମସିହାରେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଓଡ଼ିଶାରେ ଗୋଟିଏ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପରାମର୍ଶ ଦେବାକୁ ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାଶଙ୍କ ଅଧ୍ୟକ୍ଷତାରେ ଯେଉଁ 'ୟୁନିଭରସିଟି କମିଟି' ଗଠନ କରିଥିଲେ, ସେ ସେହି କମିଟିର ଜଣେ ସଭ୍ୟ ରୂପେ ମନୋନୀତ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ଏହି କମିଟିର ସୁପାରିଶ ଅନୁଯାୟୀ ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀ ଥିବାବେଳେ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ପୁନଶ୍ଚ ୧୯୬୩ ମସିହାରେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର 'ଓଡ଼ିଶା ଷ୍ଟେଟ୍ ୟୁନିଭରସିଟି' ଶୀର୍ଷକ ଯେଉଁ କମିଟି ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ, ଡକ୍ଟର ପରିଜା ତାହାର ଚେୟାରମ୍ୟାନ ପଦରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି କମିଟିର ସୁପାରିଶ ଅନୁଯାୟୀ ୧୯୬୬ ମସିହାରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବ୍ରହ୍ମପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ସମ୍ବଲପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ନାମକ ଆଉ ଦୁଇଟି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା ।

କୁଳବୃଦ୍ଧ ପ୍ରବୀଣ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ଶିକ୍ଷାବିତ୍, ଡକ୍ଟର ପରିଜା, ୧୯୬୬ ମସିହାରେ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କୁଳପତି ଦାୟିତ୍ୱରୁ ଅବ୍ୟାହତି ନେବା ପରେ ପୁନଶ୍ଚ ଗବେଷଣାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମନୋନିବେଶ କରିଥିଲେ ! ନୂଆଦିଲ୍ଲୀସ୍ଥିତ ଇଣ୍ଡିଆନ୍ କାଉନ୍ସିଲ ଅଫ୍ ଏଗ୍ରିକଲଚରାଲ୍ ରିସର୍ଚ୍ଚର ପୃଷ୍ଠପୋଷକତାରେ ସେ ୧୯୬୬ ମସିହା ଜୁନ୍ ମାସ ପରିଠାରୁ 'Mass Culture of Algai' ସମ୍ପର୍କୀୟ ଗବେଷଣାକୁ ଜ୍ଞାନଲିପ୍ସୁ ଗବେଷକମାନଙ୍କ ସହଯୋଗିତାରେ ରେଭେନ୍ସା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟଠାରେ ପରିଚାଳନା କରୁଛନ୍ତି ।

୧୯୬୬ ମସିହାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ 'ଏକାଡେମୀ ଅଫ୍ ବାୟୋଲଜିକାଲ୍ ସାଇନ୍ସେସ୍'ର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ସଭାପତି (Founder President) ରୂପେ ସେ ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟକ ବିଭିନ୍ନ ଗବେଷଣାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ପରିଚାଳନା ଭାର ବହନ କରିଥିଲେ । ବିଜ୍ଞାନ ଓ ବୈଷୟିକ ଜ୍ଞାନର ସଦୁପଯୋଗ କରି ଅନୁନ୍ନତ ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟର ଅର୍ଥନୈତିକ ଅବସ୍ଥାରେ ଉନ୍ନତି ବିଧାନ କରିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନେଇ 'ଓଡ଼ିଶା ଆସୋସିଏସନ୍ ଫର୍ ଦି ଆଡ୍‌ଭାନ୍ସମେଣ୍ଟ୍ ଅଫ୍ ସାଇନ୍ସ' ନାମକ ଯେଉଁ ସଂସ୍ଥାଟିକୁ ଗଠନ କରାଯାଇଛି, ସେ ୧୯୭୩ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହାର ସଭାପତି ଆସନ ଅଳଂକୃତ କରିଥିଲେ । ଏହାପରେ ତାଙ୍କୁ ଏହି ସଂସ୍ଥାର 'ପାଟ୍ରନ୍' ରୂପେ ଅଧିଷ୍ଠିତ କରାଯାଇଥିଲା । ବିଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷାର ପାଠ୍ୟକ୍ରମରେ ଯୁଗୋପଯୋଗୀ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଉଥିବା ସମସ୍ୟାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିଦେଇ ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ଘଟାଇବା ପାଇଁ ସୁଚିନ୍ତିତ ପରାମର୍ଶ, କୃଷିଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟର ଉତ୍ପାଦନ ବୃଦ୍ଧି, ସମସ୍ତ ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦର ଯଥାର୍ଥ ବିନିଯୋଗ ପ୍ରଭୃତି ବହୁବିଧ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିବା ଓଡ଼ିଶାର ବୈଜ୍ଞାନିକମାନଙ୍କୁ ସଂଘବଦ୍ଧ, ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଉଦ୍ୟମ ଚଳାଇବା ନିମନ୍ତେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରିବାକୁ ଏହି ସଂସ୍ଥାଟିକୁ ଗଠନ କରାଯାଇଛି ।

ଏପରିଭାବରେ ବିଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷା, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଗବେଷଣା ଏବଂ ଶିକ୍ଷାପ୍ରସାର ଘଟାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କର୍ମତତ୍ପର ହୋଇ ଡକ୍ଟର ପରିଜା ଭାରତୀୟ ବିଜ୍ଞାନର ପୁନରଭ୍ୟୁଦୟକାଳୀନ ଇତିହାସରେ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଛନ୍ତି । ୧୯୭୮ ମସିହା ଜୁନ୍ ୨ ତାରିଖରେ ୮୬ ବର୍ଷ ବୟସରେ ତାଙ୍କର ମହାପ୍ରୟାଣ ଦେଶ ପକ୍ଷରେ ଗୋଟିଏ ଅପୂରଣୀୟ କ୍ଷତି ।

ରିଡର, ପଦାର୍ଥ ବିଜ୍ଞାନ
ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ, କଟକ

ସଂଯମ ଓ ଶୃଙ୍ଖଳା

ଡକ୍ଟର ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦାଶ

ଦୀର୍ଘ ୮୮ ବର୍ଷର ଜୀବନକାଳ ମଧ୍ୟରେ ଡକ୍ଟର ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜା କାହାରି ଜୀବନରେ ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟରେ ନିଜ ଅବଦାନଦ୍ୱାରା ନିଜକୁ ଅମର କରିଯାଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଅଗଣିତ ଛାତ୍ର, ଛାତ୍ରୀ ଓ ସହକର୍ମୀ ତାଙ୍କ ସ୍ମୃତି ତର୍ପଣ କରିବା ବେଳେ, କିଏ କେଉଁଠି ଦ୍ୱାରା ମୁଗ୍ଧ ଓ ଉପକୃତ ହୋଇଛନ୍ତି ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବେ । ସେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ଓ ତତ୍‌ସହିତ ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜଣେ ଗବେଷକ ଓ ଉଦ୍ଭାବକ । ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ, କୃଷି ବିଭାଗର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ, ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କୁଳପତି ଓ ବନାରସ ହିନ୍ଦୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ର-କୁଳପତି ଭାବରେ ତାଙ୍କର ଶାସନଗତ ଅବଦାନ ରହିଛି । ୧୯୫୬ରୁ ୧୯୬୭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ବାଲିଗୁଡ଼ା ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରୁ ସ୍ୱାଧୀନ ପ୍ରାର୍ଥୀଭାବରେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇ ବୈଧାନିକଭାବରେ ମଧ୍ୟ ନିଜକୁ ସୁପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ଶତ ଶତ କମିଟିର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଓ ସଭ୍ୟରୂପେ ତାଙ୍କ କୃତିତ୍ୱ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଛି । ଏହି ଦୀର୍ଘ ଓ ସୁବିସ୍ତୃତ କର୍ମ ଜୀବନ ମଧ୍ୟରେ ବହୁ ଲୋକ ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଉପକୃତ ହୋଇଛନ୍ତି ଓ କେତେକ ବି ନିପୀଡ଼ିତ ହୋଇଥିବେ । କେବଳ ନିନ୍ଦା ବା ପ୍ରଶଂସା କୌଣସି ଲୋକର ପରିଚୟ ନୁହେଁ । ପ୍ରକୃତ ମଣିଷ ମୁଖପତ୍ର ନିନ୍ଦା ଓ ପ୍ରଶଂସାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଏ । କେବଳ ପ୍ରଶଂସା ତୋଷାମୋଦ ନାମରେ ଅଭିହିତ କେବଳ ନିନ୍ଦା କାପୁରୁଷର କାର୍ଯ୍ୟ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କଲେ ଡକ୍ଟର ପରିଜା ପ୍ରକୃତରେ ଜଣେ ଅତିମାନବ ଶ୍ରେଣୀର, କାରଣ ତାଙ୍କର ଆତ୍ମସଂଯମ ଓ ଶୃଙ୍ଖଳା ଜ୍ଞାନ ଭୁଲିବାର ନୁହେଁ ।

ଡକ୍ଟର ପରିଜା ବାଲିଗୁଡ଼ା ଥାନା, ଇଚ୍ଛାପୁର ଗ୍ରାମର ଅଧିବାସୀ । ତାଙ୍କ ଘରଠାରୁ ମାତ୍ର ୧୦ କିଲୋମିଟର ଦକ୍ଷିଣରେ ଆମ ଘର । ମୋ ସୌଭାଗ୍ୟକୁ ଆମେ ଦୁହେଁ ବାଲିଗୁଡ଼ା ମଧ୍ୟଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟର ହେଡ୍ ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦକିଶୋର ସେନ୍‌ଗୁପ୍ତଙ୍କ ଛାତ୍ର । ହେଡ୍ ପଣ୍ଡିତେ ବେତ ଖଣ୍ଡିଏ ହାତରେ ଧରି ଶ୍ରେଣୀକୁ ଆସନ୍ତି । ତାଙ୍କର ବଡ ସ୍ନେହ ସେ ପରିଜାସାହେବଙ୍କ ଶିକ୍ଷକ । ସେ ସର୍ବଦା ବେତ ହଲାଇ ଆମକୁ କହନ୍ତି; "ଏଇ ବେତରେ ମୁଁ ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣକୁ ମଣିଷ କରିଛି, ତୁମ ଦେହରେ ଏ ବେତ ନ ବାଜିଲେ ତୁମେ ମଣିଷ ହେବ ନାହିଁ ।" ପରିଜା ସାହେବଙ୍କର ନିଜ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଏଭଳି ଅତୁଳ ଭକ୍ତି ଥିଲା ଯେ, ମୁଁ ବାଲିଗୁଡ଼ା ସ୍କୁଲର ଛାତ୍ର ଥିବାବେଳେ ୧୯୩୦ରେ ସେ ସ୍କୁଲକୁ ଯାଇ କେବଳ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କ ଖୋସ୍ତୁ ଚୌକି ଉପରେ ନ ବସି ଡେସ୍କ ଉପରେ ବସି ପିଲାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିଥିଲେ । ମୁଁ ଜାଣେ ଯେ, ସେ ତାଙ୍କର ଜଣେ ବୃତ୍ତିଶାଳୀ ଅବଧାନଙ୍କୁ ବହୁକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଉଥିଲେ ।

ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜରେ ମୁଁ ତାଙ୍କର ଛାତ୍ର ଥିଲି । ମୁଁ ରେଭେନସା କଲେଜରେ ଥିଲି ୧୯୩୭ରୁ ୧୯୪୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ତାହା ଭିତରେ ସେ ୧୯୩୮ ଜାନୁଆରୀ ୮ ତାରିଖଠାରୁ କଲେଜର ସ୍ଥାୟୀ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ହେଲେ ଓ ତତ୍‌କାଳୀନ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ସ୍ୱର୍ଗତ ଶ୍ୟାମଚରଣ ତ୍ରିପାଠୀ ପ୍ରଥମ ସ୍ୱରାଜ୍ୟର ଡ. ପି. ଆଇ. ରୂପେ ଓଡ଼ିଶାର ଶିକ୍ଷା ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ହେଲେ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାଶ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ

ରୂପେ ଏଭଳି ସାହସିକ ପଦକ୍ଷେପ ନେଇପାରିଥିଲେ । ତତ୍ପର ପରିଜା ତ୍ରିପାଠୀ ସାହେବଙ୍କଠାରୁ ବୟସରେ ବଡ଼ କିନ୍ତୁ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱରେ କନିଷ୍ଠ । ଏହି ପରିସ୍ଥିତି ଓଡ଼ିଶାର ଭବିଷ୍ୟତ ଶିକ୍ଷାଗତ ଇତିହାସକୁ ବହୁଳ ପରିମାଣରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା ସତ୍ୟ କିନ୍ତୁ ଏହା ଉଭୟଙ୍କ ବନ୍ଧୁତା ଉପରେ କୌଣସି ପ୍ରଭାବ ପକାଇ ପାରିନଥିଲା । ମୁଁ ଛାତ୍ରାବସ୍ଥାରେ ଦେଖିଛି ଯେ, ପରିଜାସାହେବ ବଡ଼ ଦାନଶୀଳ ଥିଲେ । ୧୯୩୭ ଅଗଷ୍ଟ ମାସରେ ତାଙ୍କର ଅପେଣ୍ଡିସାଇଟିସ୍ ଅସ୍ତ୍ର ଚିକିତ୍ସାପରେ ଅବସ୍ଥା ମୁମୂର୍ଷୁ ଥିଲେ । ଅର୍ଥାଭାବରେ ତାଙ୍କ ଦାନଶୀଳତା ସାମାନ୍ୟ ସଂକୁଚିତ ହୋଇଥିଲା । ତଥାପି ସେ ବହୁଛାତ୍ରଙ୍କୁ ଅର୍ଥ-ସାହାଯ୍ୟ ଦେଉଥିଲେ । ସେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏତେ ପ୍ରିୟ ଥିଲେ ଯେ, ଛାତ୍ରମାନେ ତାଙ୍କୁ ଦେବତାଙ୍କ ଭଳି ଭକ୍ତି କରୁଥିଲେ । ସେ ବିଜ୍ଞାନ ଗବେଷଣା କାମରେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଉଥିଲେ । କାରଣ ରେଭେନ୍ସାରୁ କଲେଜ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଯେଉଁ ସମସ୍ତ ପରୀକ୍ଷକ ହୋଇ ଯିବା ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କର ଦର୍ଶନାଭିଳାଷୀ ଛାତ୍ର ଛାତ୍ରୀ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବାର ସୁଯୋଗ ପାଉନଥିଲେ । ୧୯୩୮ରୁ ୧୯୪୦ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଶାସନ ଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରିବାରୁ ତାଙ୍କ ଲୋକପ୍ରିୟତା ହ୍ରାସ ପାଇଲା । କାରଣ ତାଙ୍କ ଶୃଙ୍ଖଳା-ନୁରକ୍ତି ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କଲା । ୧୯୩୮ ଜୁଲାଇ ମାସରେ ଅଙ୍କର ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଯତୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ବାନାର୍ଜୀଙ୍କ ବସାଘର ବିଷୟରେ ସେଇ ଛାତ୍ର ଧର୍ମଘଟ ହୋଇଥିଲା; ସେଥିରେ ସେ ଏଡୁକେସନ୍ କୋଡ୍ ଅନୁସାରେ ମିଳିମିଶି ୭୨ ଘଣ୍ଟାରୁ ବେଶି ଅନୁପସ୍ଥିତ ରହୁଥିବାରୁ ସବୁ ପିଲାଙ୍କ ନାମ କାଟି ଦେଲେ । ସେ କାଳର ଲୋକପ୍ରିୟ କଂଗ୍ରେସ ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ଏପରି କଠୋର ନ ହେବା ଲାଗି ପରାମର୍ଶ ଦେବାରୁ ସେ ଗେଟ୍‌ଠୋକ୍ ସ୍ୱରରେ କହିଥିଲେ; "ମୁଁ ପଛକେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ପଦରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେବି କିନ୍ତୁ ଏଡୁକେସନ କୋଡ୍ ସଂଶୋଧିତ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାକୁ ନିଶ୍ଚୟ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବି" । ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱର୍ଗତ ବୋଧରାମ ଦୁବେ ନିଜ ଛିଡ଼ାରୁ ଓହ୍ଲାଇଲେ ଓ ଛାତ୍ରମାନେ କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ପରେ ଯାଇ ସେମାନଙ୍କ ନାମ ଲେଖା ହେଲା । ସେତେବେଳେ ଅଙ୍ଗୀକାରକାରୀ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିପତ୍ର (Undertaking form) ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଥିଲା ।

ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ସିନେଟ୍, ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ଓ ପାଠ୍ୟ ସଂସଦର ସଭ୍ୟରୂପେ ତାଙ୍କ ସହିତ କାମ କରିବାର ସୁଯୋଗ ମୋତେ ମିଳିଥିଲା । ଗୋଟିଏ ଘଟଣାରୁ କପରି ପରିଚାଳନା କରିବାକୁ ହୁଏ; ସେ ସମୟରେ ପରିଜା ସାହେବଙ୍କ ଭଳି ଦମ୍ଭ ସ୍ୱଭାବରେ ଆଉ କେହି ନ ଥିଲେ । ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ବୈଠକ ଅପରାହ୍ଣ ସାଢ଼େ ପାଞ୍ଚଟାରେ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ସେ କେବେ; ୫ଟା ୨୧ ବା ୫ଟା ୩୦ରେ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ କକ୍ଷରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ଦେଖା ଯାଇନାହିଁ । କମିଟି କକ୍ଷରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ପରେ ନିର୍ଘଣ୍ଟ ଅନୁସାରେ କାମ ଆରମ୍ଭ ନ କରି ଏଣ୍ଡେଣ୍ଟେ ଗପିବାର ଦେଖାଯାଇ ନାହିଁ । ଥରେ ସେ ସିଣ୍ଡିକେଟ ଆଲୋଚନା ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଗଳ୍ପ କହୁଥିଲେ । ସେ Inter-University Boardର ସଭାପତି ଥାଆନ୍ତି । ବୈଠକ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଆଲୋଚନା ଚାଲିଲା । କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରତିନିଧିରୂପେ ଉକ୍ତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଉପାଧ୍ୟକ୍ଷ ତଥା ସାର୍ ଆଶୁତୋଷ ମୁଖାର୍ଜୀଙ୍କ ବଡ଼ ପୁଅ ଓ ଡକ୍ଟର ଶ୍ୟାମାପ୍ରସାଦ ମୁଖାର୍ଜୀଙ୍କ ବଡ଼ ଭାଇ, କଲିକତା ହାଇକୋର୍ଟର ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ବିଚାରପତି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରମାପ୍ରସାଦ ମୁଖାର୍ଜୀ ଏହି ବୈଠକରେ ଆଲୋଚନା କରୁ କରୁ ଟିକିଏ ଅବାନ୍ତର କଥା କହିବାରୁ ପରିଜା ସାହେବ ତାଙ୍କୁ ତାଗିଦ୍ କରିଦେଇଥିଲେ ଓ ସେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ନ ମାନିବାରୁ ପରିଜା ସାହେବ କହିଲେ; "Mr. Mukharjee, please sit down," ଏହାପରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମୁଖାର୍ଜୀ ବସିଗଲେ ସିନା, ଅଧିବେଶନ ଶେଷ ହେବା ପରେ ସେ କୁଆଡ଼େ ପରିଜା ସାହେବଙ୍କୁ କହିଲେ "Mr. Parija, as a Chairman you behaved like a Headmaster". ପରିଜା ସାହେବ ତାଙ୍କୁ ଉତ୍ତରରେ ଯାହା କହିଥିଲେ ତାହା ସବୁଦିନ ପ୍ରଣିଧାନ ଯୋଗ୍ୟ । ସେ କହିଥିଲେ, ମୁଁ ସଭାପତି ଆସନରେ ବସିବା ମାତ୍ରକେ ମୋତେ କାହାରି ମୁହଁ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ, ତେଣୁ କିଏ ଭାରି ଓ କିଏ ହାଲୁକା ଜାଣିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ । ପରିଜା ସାହେବ ଏହି ନୀତିକୁ ତାଙ୍କ ଜୀବନସାରା ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ପାଳନ କରି ଆସିଛନ୍ତି ଏବଂ ସିନେଟ୍ ଓ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ବୈଠକରେ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ କକ୍ଷରୁ ବାହାରି ଯିବାଲାଗି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେବା ଲାଗି ସେ ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି ।

ଦିନକର ଘଟଣା ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ କରିଥିଲା । ୧୯୬୫ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚମାସ ସେ ଥାଆନ୍ତି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କୁଳପତି ଓ ମାନ୍ୟବର ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ ପ୍ର-କୁଳାଧିପତି । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ନିୟମାବଳୀ ଅନୁସାରେ ପାଠ୍ୟସଂସଦରେ କୁଳପତି ଅଧ୍ୟକ୍ଷତା କରନ୍ତି ଓ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ବୈଠକରେ ପ୍ର-କୁଳାଧିପତି ସଭାପତିତ୍ୱ କରନ୍ତି । ପାଠ୍ୟସଂସଦ ଅଧିବେଶନ ଦିନ ପଣ୍ଡା ସାହେବଙ୍କ ବଡ଼ଝିଅ ଶ୍ରୀମତୀ ମନ୍ଦାକିନୀ ଦାସ ମହାପାତ୍ର କର୍କଟ ରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ବହୁକାଳ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗିବାପରେ ମରି ଯାଇଥାନ୍ତି । ପଣ୍ଡା ସାହେବ କନ୍ୟାର ମୃତ୍ୟୁ ସତ୍ତ୍ୱେ ଅବିଚଳିତ ସ୍ୱରରେ ପାଠ୍ୟସଂସଦରେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷତା କଲେ । ସକାଳ ଅଧିବେଶନ ମୁଲତବୀ ହେବା ଆଗରୁ ସେ ଘୋଷଣା କଲେ, "ବୈଦେଶିକ ବ୍ୟାପାର ଉପମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମେନନ୍ ଓଡ଼ିଶା ଆସିଛନ୍ତି ଏବଂ ରାଜ୍ୟପାଳ ତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଭୋଜିରେ ଆପ୍ୟାୟିତ କରୁଛନ୍ତି । ସେ ରାଜଭବନକୁ ଯାଉଥିବାରୁ ହୁଏତ ଅପରାହ୍ଣ ଅଧିବେଶନକୁ ଠିକ୍ ସମୟରେ ଆସିନପାରନ୍ତି," ତେଣୁ ତାଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ସଭା ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ସେ ଅନୁରୋଧ କଲେ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ସେ ସାଢ଼େ ଦୁଇଟା ପୂର୍ବରୁ ଫେରିଆସି ଅଧ୍ୟକ୍ଷତା କରିଥିଲେ । ପାଞ୍ଚଟାବେଳେ ପାଠ୍ୟ ସଂସଦର ବୈଠକ ଶେଷ ହେଲା ଏବଂ ପରଦିନ ହେବାକୁଥିବା ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ବୈଠକ ଲାଗି କେତେକ ଜରୁରୀ କାର୍ଯ୍ୟବିଧି ନିମିତ୍ତ ସନ୍ଧ୍ୟା ସାଢ଼େ ପାଞ୍ଚଟାରେ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍‌ର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବୈଠକ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସେଥିରେ ବି ପଣ୍ଡା ସାହେବ ଅଧ୍ୟକ୍ଷତା କଲେ । ପ୍ରାୟ ସାଢ଼େ ସାତଟା ବେଳକୁ ପଣ୍ଡା ସାହେବ କହିଲେ, "ଶୈଳବାଳା ମହିଳା କଲେଜରେ ଶ୍ରୀମତୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମେନନ୍‌ଙ୍କୁ ନୈଶଭୋଜି ଦିଆଯାଉଛି । ମୁଁ ସେଠାକୁ ଯିବି ! ସଦାଶିବ (ସେକାଳର D. P. I.) ମଧ୍ୟ ଯିବ, ତେଣୁ ମହେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ସଭାପତି ହୁଅନ୍ତୁ ଓ ସିଣ୍ଡିକେଟ ବୈଠକ ଚାଲୁ." ଏହା କହି ସେ ଚାଲିଗଲେ ।

ସେ ଯିବାମାତ୍ରେ ରାଧାନାଥ ଟ୍ରେନିଂ କଲେଜର ସେକାଳର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଅଧ୍ୟାପକ ବୈଦ୍ୟନାଥ ରଥ ଦୁଇ ପାପୁଲିକୁ ମୁଣ୍ଡରେ ରଖି ବଡ଼ ପାଟିରେ କହିଲେ, "ପଣ୍ଡା ସାହେବ ମଣିଷ ନାଁ ଦେବତା" । ଆଜି ସକାଳେ ମୁଁ ଖାନନଗର ବାଟେ ଆସିବାବେଳେ ଦେଖି ଆସିଲି ତାଙ୍କ ବଡ଼ଝିଅ ମନ୍ଦାକିନୀ ପୋଡ଼ା ହେଉଛି । ଆଜି ଦିନକ ଭିତରେ ପାଠ୍ୟସଂସଦ ଓ ସିଣ୍ଡିକେଟ ବୈଠକରେ ସେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷତା କଲେ, ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ କେନ୍ଦ୍ର ଉପମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଅଭ୍ୟର୍ଥନାରେ ଯୋଗଦେଲେ । କେହି କୌଣସି ଚିହ୍ନ ବୁଝିଲ କି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଛ କି ?" ସକାଳୁ ପାଠ୍ୟସଂସଦ ଅଧିବେଶନକୁ ଯାଇଥିବାରୁ ଏ ଦୁଃସମ୍ବାଦ ଆମ ଭିତରୁ ଅନେକଙ୍କୁ ଜଣା ନ ଥିଲା । ବୈଦ୍ୟନାଥ ବାବୁଙ୍କ କଥା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରକେ, ଆଉ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍ ବୈଠକ ଚାଲିବ କିଅଣ ? ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କ ଅଦ୍ଭୁତ ମାନସିକ ଆତ୍ମସଂଯମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହାହିଁ ଥିଲେ ପଣ୍ଡା ସାହେବ ।

ସେ କୁଳପତି ଥିବା ସମୟରେ ବହୁ ନୂଆ ପରମ୍ପରା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ଦିନକର କଥା, ଜଣେ ବଡ଼ଲୋକ ରାଜନୀତି ବିଜ୍ଞାନର ପାଠଚକ୍ରରେ ଭାଷଣ ଦେବାକୁ ଆସିଥାନ୍ତି ! ମୁଁ ପାଠଚକ୍ରର ସମ୍ପାଦକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସଭାରେ ସଭାପତିତ୍ୱ କରିବାଲାଗି ପଣ୍ଡା ସାହେବଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବାଲାଗି ପଠାଇଲି । ପିଲ ବୁଝେ ଫେରିଆସି ମୋତେ ଯାହା କହିଲେ, ସେହି ଉପଦେଶ ମୁଁ ତାଙ୍କଠାରୁ ଟେଲିଫୋନରେ ବି ପାଇଲି । ସେ କହିଲେ, "ମୁଁ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କୁଳପତି । କେବଳ ବାଣୀବିହାରର ଶିକ୍ଷାଦାନ ବିଭାଗଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ନୁହେଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିକ୍ଷାଦାନୀ ବିଭାଗ ନିଜକୁ ସ୍ୱୟଂଶାସିତ ବିବେଚନା କରିବା ଉଚିତ ଏବଂ ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକ ଅଧ୍ୟକ୍ଷରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଉଚିତ୍ । ମୋତେ ସେପରି ଆଉ କେହି ପାଠ୍ୟଚକ୍ର ଅଧିବେଶନକୁ ନ ଡାକ ।" ପରବର୍ତ୍ତୀ ବର୍ଷମାନଙ୍କରେ ଏହି ପରମ୍ପରା ସୁରକ୍ଷିତ ହୋଇପାରି ନ ଥିଲା ।

ପଣ୍ଡା ସାହେବଙ୍କ ଭଳି ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ବହୁକ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଉପକୃତ କରିଛି । ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ନୈଶ କଲେଜ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏକତମ । କେନ୍ଦ୍ର ଶିକ୍ଷା ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ପ୍ରତି ରାଜ୍ୟକୁ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ନୈଶ କଲେଜ ଦେବାକୁ ସ୍ଥିର କଲେ । ଏହା ୧୯୬୨ର କଥା । ପଣ୍ଡା ସାହେବ କହିଥିଲେ, "ଓଡ଼ିଶାର ରାଜଧାନୀ ଗୋଟିଏ ନୁହେଁ, ଦୁଇଟି । ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ଶାସନାଳୟ ଅଛି ସିନା, ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ ଦପ୍ତର-

ଷ୍ଟେକ କଟକରେ ରହୁଛି । ଶିକ୍ଷାଳୟରୁ ବଞ୍ଚିତ ଦରିଦ୍ରମାନଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାର ସୁବିଧା ଦେବାକୁ ହେଲେ, କଟକରେ ଗୋଟିଏ ଓ ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଏହିପରି ଦୁଇଟି ନୈଶ କଲେଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ହେବ ।" ତାହାହିଁ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ନୈଶ କଲେଜ ପାଇଥିବା ସ୍ଥଳେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଦୁଇଟି କଲେଜ ମିଳିଥିଲା । ଠିକ୍ ସେହିପରି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ତୃତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା କାଟଛାଣ୍ଟ ନ ହୋଇ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପାଇଥିଲା ।

ପରିଜା ସାହେବଙ୍କ ଗୁଣାବଳୀ ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା କରିବା ଯାହା, ଅନ୍ଧମାନେ ହାତୀ ଦେଖିବା ସେଇଆ । ବରିଷ୍ଠ ଓ ସୁଦୀର୍ଘ ଜୀବନର ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଲାଗି ଗୋଟିଏ ପ୍ରବନ୍ଧ ନୁହେଁ, ଗୋଟିଏ ବରିଷ୍ଠ ପୁସ୍ତକ ଆବଶ୍ୟକ । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ୱର୍ଗରେ; ତେଣୁ ଆମ ବନ୍ଦନା ଓ ପ୍ରଶଂସାଠାରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ।

ସାହିତ୍ୟିକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପରିଜା

ସରଳା ଦେବୀ

ଆମ ପଲ୍ଲୀ ଗାଁର ଗରିବ କିନ୍ତୁ ଅତିବଡ଼ ପାଠୁଆ ଲୋକ ଭାବେ ଏବଂ ମୋର ପିତା ବାସୁଦେବ କାନନଗୋଙ୍କ ସ୍ନେହ ପୁତ୍ର ଭାବେ, ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜାଙ୍କୁ ମୁଁ ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରୁ ଜାଣିଥିଲି । ତାହା, କିନ୍ତୁ ଘନିଷ୍ଠତର ହେଲା, ଯେତେବେଳେ ବିଲାତରୁ ଫେରି କଟକରେ ଆମ ଘରକୁ ସବୁବେଳେ ଯିବା ଆସିବା କଲେ—କାରଣ ମୋର ସ୍ୱାମୀ ଭଗିରଥ ମହାପାତ୍ର ଥିଲେ ଦୀର୍ଘ ବାରବର୍ଷ ଧରି ତାଙ୍କର ସହପାଠୀ ଏବଂ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ । ତା' ପରେ ସେ ବିବାହ କଲେ ମୋର ଜଣେ ଆତ୍ମୀୟାଙ୍କୁ ଯାହାଙ୍କୁକି ଆମ ସାମାଜିକ କୁସଂସ୍କାରମାନ ଛାଡ଼ି ନବାଲୋକ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ କରିବା ଦାୟିତ୍ୱ ମୋତେ ସେ ଦେଇଥିଲେ ।

ମନେପଡ଼େ ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ସାମାଜିକ ଭେଟ ଆମମାନଙ୍କ ସହିତ ୧୯୨୦ ରେ ସ୍ୱରାଜ ଆଶ୍ରମରେ, ଧୋତି, ପଞ୍ଜାବି, ଖଦଡ଼ ପିନ୍ଧି ସେ ଆସିଥିଲେ ସେଠାରୁ, ସାହେବ ରହଣି, ଚଳଣି, ଖାଦ୍ୟ, ପୋଷାକ ପିନ୍ଧି, ସାହେବ ବୋଲାଇ, ସାହେବ ସରକାରଙ୍କଦ୍ୱାରା ସମ୍ମାନିତ ପଦବୀ O.B.E. ପାଇ ମଧ୍ୟ, ସେ ଓଡ଼ିଆ ସଂସ୍କୃତି, ସାହିତ୍ୟ ଏବଂ ଭାଷାର ଏକ ପ୍ରବୀଣ ପୃଷ୍ଠପୋଷକ ତଥା ଅନୁରାଗୀ ଥିଲେ । ବିଦେଶୀ ସଭ୍ୟତାର ସଦ୍‌ଗୁଣ ସେ ଗ୍ରହଣ କରି, ବଦ୍‌ଗୁଣ ସବୁକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ଘଣ୍ଟାମିନିଟର ସମୟାନୁବର୍ତ୍ତିତା ସେ ଆଜୀବନ ପାଳନ କରୁଥିଲେ । ଇଂପିରିଆଲ୍ ବ୍ୟାଙ୍କରେ ଥାଇ ମଧ୍ୟ, ସେ ସଦା ସର୍ବଦା ମଧ୍ୟ ସିଗାରେଟ୍ ଟିଏ ବି ପିଉ ନ ଥିଲେ । ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଅକୁଣ୍ଠିତ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ ।

କଲିକତାରେ ପଢ଼ିବା କାଳରୁ ସେ ଓଡ଼ିଆ ପତ୍ର ପତ୍ରିକାରେ ବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟରେ ଲେଖା ଲେଖି କରୁଥିଲେ । ବିଲାତରୁ ଫେରି “ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ”, “ମୁକୁର”, “ସହକାର,” “ଆଲୋକ” ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପତ୍ର ପତ୍ରିକାରେ ବିବିଧ ବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟରେ ନାନା ପ୍ରବନ୍ଧମାନ ସରଳ ଏବଂ ସହଜ ଭାଷାରେ ଲେଖୁଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟର ଅଗ୍ରଣୀ ସେ ଥିଲେ । ଏଥିଯୋଗୁ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ ତାଙ୍କୁ ସଭ୍ୟରୂପେ ଗ୍ରହଣ କଲା, ସଭ୍ୟଭାବେ, ସେ ସମାଜର ଦୁଇଥର ସଭାପତି, ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିର ରହିଥିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ସାହୁ ଥାଆନ୍ତି ସମ୍ପାଦକ, ମୁଁ ବି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିର ସଭ୍ୟ ଥାଏ ।

ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଗଭୀର ଜ୍ଞାନ, ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଦଖଲ ଓ ଚର୍ଚ୍ଚା ଫଳରେ ସେ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ମାସକୁ ମାସ ସାହିତ୍ୟ ଆଲୋଚନା ସଭା ସମାଜରେ ହୁଏ । ବିଭିନ୍ନ ସାହିତ୍ୟିକମାନେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତ, ଭାଷା ବିଷୟରେ ଗବେଷଣାତ୍ମକ ପ୍ରବନ୍ଧମାନ ପଢ଼ନ୍ତି, ଭାଷଣ ମଧ୍ୟ ଦିଅନ୍ତି । ଖାଣ୍ଟି ଓଡ଼ିଆ ଚାଳିଁଲା ଭାଷାରେ— ଆଲୋଚନା ହୁଏ । ସଭାପତିଭାବେ, ସେ ତାଙ୍କର ଭାଷଣ ମଧ୍ୟ ଦିଅନ୍ତି । କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ଗୋଟିଏ ହେଲେ ବି ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ ଭୁଲକ୍ରମେ, ତାଙ୍କ ଭାଷଣରେ ସ୍ଥାନ ପାଏନା ।

ବିଲୁପ୍ତପ୍ରାୟ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଏବଂ ସଂସ୍କୃତିର ପୁନରୁଦ୍ଧାର ପାଇଁ ଆର୍ତ୍ତବଲ୍ଲଭ ମହାନ୍ତି ଓ ବିନ୍ଦନଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ଯେଉଁ "ପ୍ରାଚୀ ସମିତି" ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା, ତହିଁରେ ସେ ଜଣେ ମୁଖ୍ୟ ଅଂଶୀଦାର ଥିଲେ । ଅନେକ ପ୍ରାଚୀନ ଲେଖା ସେ ଇଂରାଜୀରେ ଅନୁବାଦ କରି, ଭାରତ ବାହାର ପତ୍ରିକାମାନଙ୍କରେ ଛପାଇ, ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟର ମହତ୍ତ୍ୱକୁ ବିଶ୍ୱଲୋକ-ଲୋଚନକୁ ଆଣିଥିଲେ ।

ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ପରିପୁଷ୍ଟ ଏବଂ ଅଭିବୃଦ୍ଧି କରିବା ପାଇଁ, ସେ ବିଦେଶୀ ଭାଷାର ବୈଜ୍ଞାନିକ ଶବ୍ଦ ତଥା ସଂଜ୍ଞାମାନଙ୍କର ଓଡ଼ିଆ ପରିଭାଷା ଉଦ୍ଭାବନ ଏବଂ ପ୍ରଚଳନ ପାଇଁ ପ୍ରଗାଢ଼ ଉଦ୍ୟମ, କେବଳ ସେ ନିଜ ଲେଖା ଓ ବକ୍ତୃତାମାନଙ୍କରେ କରୁଥିଲେ, ତା ନୁହେଁ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ବୈଜ୍ଞାନିକମାନଙ୍କୁ ଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରେରଣା ଏବଂ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇ କରାଉଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶା ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରଚାର ସମିତି, ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପରିଭାଷା କମିଟି ସ୍ଥାପନ କରି, ତାଙ୍କର ଏତାଦୃଶ ଉଦ୍ୟମକୁ ସଫଳକାମୀ ସେ କରିଥିଲେ ।

ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର କେନ୍ଦ୍ର କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭବନ ନିର୍ମାଣରେ, ତହିଁରେ ପାଠାଗାର ସ୍ଥାପନରେ; ସମାଜ ଆନୁକୂଲ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ ସାହିତ୍ୟିକ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଆୟୋଜନରେ, ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଦାନ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଲିପିବଦ୍ଧ । ସମାଜର ପୁରାତନ କାଗଜପତ୍ର ଖାତାଅଦି ଖୋଜିଲେ, ତାହା ବାହାରିବ । ଧର୍ମଧ୍ୱଜୀ ନ ହୋଇ ମଧ୍ୟ, ନୀତି, ସଂଯମ, ଆଦର୍ଶ, ଅଧ୍ୟବସାୟ, ସ୍ୱାବଲମ୍ବନ, ତ୍ୟାଗ, ଅନାସକ୍ତ କର୍ମଯୋଗ ତାଙ୍କ ଚରିତ୍ରର ମୂଳଭିତ୍ତି ଥିଲା ।

ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ଏବଂ ସଂସ୍କୃତିକୁ ତାଙ୍କର ଦାନ ଅତୁଳନୀୟ । ତାଙ୍କର ପ୍ରଜ୍ଞା ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ମଥା ଉନ୍ନତ କରିଛି । ପକ୍କା ଓଡ଼ିଶାର, ଓଡ଼ିଆର, ସ୍ୱକୀୟ ସଂସ୍କୃତିର, କାଳକାଳକୁ ଦେଶର ଓ ଜାତିର ଏକ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ, ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ ଆଦର୍ଶ ପୁରୁଷ ହୋଇ ରହିବେ ।

ଫୁଲ ଅଞ୍ଜୁଳିଏ

ଗୋପିନାଥ ମହାନ୍ତି

ନଈ ନଈଟିଏ, ଏକୂଳ ସେକୂଳ ଆଖି ପାଏ ନାହିଁ, ତାର କେଉଁ ଘାଟରୁ କିଏ ମଟିଏ ପାଣି ପିଇଥାଏ, ସେ କହିବ ତା ବିଷୟରେ ସେତିକି କଥା । ତା ବିଷୟରେ ବାକି ସବୁ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କୁ କଣେଇକଣା ଗୌରବମୟ ଇତିହାସ, କାଳକାଳକୁ ଆଦର୍ଶ ଓ ପ୍ରେରଣାର ଉତ୍ସ ।

ପିଲାଦିନୁଁ ଦେଖି ମୋ ଆଖିରେ ସେହି ନଈ ପରି ଥିଲେ ସେ, ପୂଜ୍ୟ ପରିଜା ସାହେବ୍ । ଆଜି ସେ ନାହାନ୍ତି । ୫୬ ବର୍ଷର ବିବାହିତ ଜୀବନର ପରିସମାପ୍ତି କରି ଶ୍ରୀମତୀ ପରିଜା ଚାଲି ଯିବାର ୧୭ ଦିନ ପରେ ଅଠାଅଣୀ ବର୍ଷ ବୟସରେ ୨-୬-୧୯୭୮ରେ ସେ ଚାଲିଗଲେ । ଜୀବନଯାକ ନିଜ ବିଶ୍ବାସ ଓ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସେ ଥିଲେ ଶିଭିଲ୍ୟାର ପ୍ରତୀକ ସେ ବୋଧହୁଏ କିଛିଦିନ ଅପେକ୍ଷା କରି ଗଲେ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ 'ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗିନୀ'ର ଗୌରବ ପାଇ ଚାଲିଯିବା ଯାକେ ! ଆମେ-ସବୁ ତାଙ୍କର ହଜାର ହଜାର ଛାତ୍ର । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ ସେ ଖୁବ ଭଲ ପାଉଥିଲେ, ଅନେକ ଗରିବ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ଆର୍ଥିକ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ, ଆଉ କାହା ପାଇଁ କଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି, କାହାକୁ ସୁପାରିଶ ଚିଠି, କାହାକୁ ସାର୍ଟିଫିକେଟ୍ ଦେଇ, କାହାକୁ ଉତ୍ସାହ ଦେଇ କାହାକୁ ସଦ୍‌ବୁଦ୍ଧି ଦେଇ ନାନା ଉପାୟରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ, ନିଜେ ଆଦର୍ଶ ବ୍ୟକ୍ତି, ମହା ପଣ୍ଡିତ, ଆଦର୍ଶ ଗୁରୁ ହୋଇ ଥିଲେ । ସେହି ଆଦର୍ଶ ବଳରେ ସମସ୍ତିଙ୍କ ଅନ୍ତର ଭିତରେ ସାହସ, ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଉଥିଲେ ଓ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଜୀବନ ଗଠନରେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ସେହି ନୀରବ ପ୍ରଭବ-ହିଁ ଅର୍ଦ୍ଧଶତାବ୍ଦୀର ଓଡ଼ିଶାର ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅବଦାନ । ସେ କ'ଣ ଜାଣିଥିଲେ କିଏ ତାଙ୍କଠିଁ କିପରି ଋଣୀ, ନା ଜାଣିଲେ ବି କାହାକୁ କହୁଥିଲେ କେବେ ? କିଏ ତାଙ୍କୁ କଣ ବା ଦେଇ ପାରିବ ଆଉ, ଖାଲି ଅଶ୍ରୁଳ ସ୍ମରଣଟିକିଏ ଛଡ଼ା !

୧୯୩୦ ଅପ୍ରେଲ୍ କି ମେ' ମାସ, ପାଟ୍‌ନା ହାଇସ୍କୁଲ୍‌ରୁ ଫେବୃଆରି ମାସରେ ମ୍ୟାଟ୍ରିକୁଲେସନ୍ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇସାରି ମୁଁ ସାତବର୍ଷ ପରେ ଗାଁକୁ ଫେରିଥାଏ, ମତେ ସେତେବେଳେ ଷୋଳବର୍ଷ ବୟସ । କଟକରୁ ପୂର୍ବକୋଣ ପୂର୍ବକୁ ଆମ ଗାଁ । ଆମ ଘରି ଘର ଭିତରୁ ମୋ ବଡ଼ ଭାଇଙ୍କ ତଳ ଭାଇ ଶ୍ରୀ ଯଦୁନାଥ ମହାନ୍ତି ସେତେବେଳେ ସରକାରଙ୍କ ପି: ଡବ୍ଲ୍ୟୁ: ଡି ନାଳ ବିଭାଗରେ ସେକ୍‌ସନେଲ୍ ଅଫିସର୍ (ଓଭରସିଅର୍) ହୋଇ 'ଗୋପାଳପୁର ସେକ୍‌ସନ୍' ଚାର୍ଜ଼ରେ ଥାଆନ୍ତି । ସେଠି ସେ ସସ୍ତ୍ରୀକ ଥିଲେ ଓ ମୋ ବୋଉ ବି ସେଠି ଥିଲା । ମୁଁ ଯାଇ ସେମାନଙ୍କ ପାଖେ ରହିଲି । ଗୋପାଳପୁର ସେକ୍‌ସନାଲ୍ ଅଫିସରଙ୍କ ହତା ଉଚ୍ଛାପୁର ମୌଜାରେହିଁ ଥାଏ । ଉଚ୍ଛାପୁର ବସ୍ତି ସେଠୁ ଦୁଇ ଫର୍ଲଂ ବାଟ, ବାଲିକୁଦା ଦୁଇମାଇଲ୍ ଓ ଜଗତସିଂପୁର ନଅ ମାଇଲ୍ । ସେଠି ପହଞ୍ଚି ଜାଣିଲି ଉଚ୍ଛାପୁର ବିଖ୍ୟାତ ପରିଜା ସାହେବଙ୍କ ଗାଁ । ତାଙ୍କୁ ମୁଁ କେବେ ଦେଖି ନ ଥିଲି । 'ମୁକୁର'ରେ 'ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ'ରେ ତାଙ୍କ ଲେଖା କିଛି ପଢ଼ିଥିଲି । ମନେ ପଡ଼ୁଛି, ବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟରେ, ବିଶେଷତଃ ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟରେ ସେ ଲେଖୁଥିଲେ, ବୋଧହୁଏ ସମାଜର କେଉଁ କୁସଂସ୍କାର ଓ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବି କିଛି ଲେଖୁଥିଲେ । ପରିଜା ସାହେବ୍ ଅତିଶୟ କୃତୀ ଛାତ୍ର । ଏମ୍ ଇ, ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ କଲେଜ୍ ଜୀବନ ଶେଷଯାକେ ସେ ନିଜ କୃତିତ୍ୱ ଲାଗି ବୃତ୍ତି ପାଉଥିଲେ ଓ ନିଜ ବିଦ୍ୱତ୍ତା ଲାଗି ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବଛା ହୋଇ ସେ ବିଲାତ ଯାଇଥିଲେ । ସେଠି ସାତ ବର୍ଷ ରହି ବିଦ୍ୟାରେ ଅପୂର୍ବ କୃତିତ୍ୱ ଅର୍ଜନ କରି ସାହେବମାନଙ୍କଠାରୁ ସମ୍ମାନ ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ଭାରତର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୈଜ୍ଞାନିକମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ସେ ଜଣେ । ତାଙ୍କ ଖ୍ୟାତି ଭାରତ ବାହାରେ ମଧ୍ୟ ବହୁତ । ଦେଶରେ ତାଙ୍କର ବହୁତ ସମ୍ମାନ ଓ ଆଦର । ସେ ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜ୍‌ରେ ଉଦ୍ଭିଦ ବିଦ୍ୟାରେ ଅଧ୍ୟାପକ, ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ଏଡୁକେସନେଲ୍ ସର୍ଭିସ୍‌ରେ ଓଡ଼ିଆ ମୋଟେ ଦୁଇଜଣ ଅଛନ୍ତି—ଶ୍ରୀ ଶ୍ୟାମାଚରଣ ତ୍ରିପାଠୀ ଓ ଶ୍ରୀ ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜା, ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ଉଚ୍ଚ ବେତନ ବି ପାଆନ୍ତି । ଏସବୁ କଥା ମୁଁ ଶୁଣି ସାରିଥିଲି ।

କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଶୁଣା କଥା ମତେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଆହୁରି ଆକୃଷ୍ଟ କରିଥିଲା—ପ୍ରକୃତରେ ସବୁଆ ଘରରପିଲା, କିନ୍ତୁ ପିଲାଦିନେ ସେ କୁଆଡ଼େ ଖୁବ୍ ଗରିବ ଥିଲେ, ତାଙ୍କ ବାପା ମରିଯାଇଥିଲେ, ଘରେ କିଛି ନଥିଲା, ତଥାପି ନିଜ ମନୋବଳ, ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞା, ସାହସ ଓ ପ୍ରତିଭା ବଳରେ ସେ ସବୁ ବାଧା ଟପି ବୃତ୍ତି ପାଇ ପାଠ ପଢ଼ିଥିଲେ, ବଡ଼ ମଣିଷ ହୋଇଥିଲେ । ତେଣୁ ମୋ ପରି, ମୋ ଠୁଁ ବଳି, ସବୁ ଗରିବ ଛାତ୍ରଙ୍କ ପାଇଁ ସେ ସେତେବେଳେ ଜଣେ ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରେରଣା ।

ଷାଠିଏ ଟପିଥିବ ବୟସ, ନାକ ଡଗରେ ଚୂଳିଟିଏ (ଖଇସା) ସେ ଗାଁର ବିଶ୍ୱାଶ ଦୂତା ପରିଜାଙ୍କ ପିଲାଦିନ କଥା ବହୁତ କହୁଥିଲେ,—କୌଣସି ଅଭାବ ଅସୁବିଧାକୁ ତାଙ୍କର ଖାତିରି ନ ଥାଏ, ପଢ଼ାରେ ମନ, ସବୁଦିନେ ଶାନ୍ତ ସୁଧାର, ମେଳାପୀ, କିନ୍ତୁ ସମୟ ନଷ୍ଟ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସବୁ ଗରିବ ଗୁରୁବା ତାଙ୍କ କଥା ରଖନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଧାରଣା, ମଣିଷ ପାଠ ପଢ଼ିଲେ ବଡ଼ଲୋକ ହେଲେ ଗରିବଙ୍କୁ ନାକ ଟେକେ, ତାଙ୍କଠି ତା ନ ଥିଲା । ଦେଖାହେଲେ କୁଶଳ ପଚାରନ୍ତି । ପାଖରେ ବସାଇ ଦୁଃଖ ସୁଖ ହୁଅନ୍ତି । କେହି ପଚାରିଲେ ସତ୍ ପରାମର୍ଶ ଦିଅନ୍ତି । ବେଳେ ବେଳେ ଗରିବ ଗୁରୁବା ମାଗିଲେ କିଛି ଦାନ ବା ଅଳ୍ପ ଋଣ ଦେଇ ସାହାଯ୍ୟ ବି କରିଥାନ୍ତି । ସେ ଗାଁକୁ ଆସିଲେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ବା ତାଙ୍କୁ ଦୁଃଖ କହିବାକୁ ଲୋକ ରୁଣ୍ଡନ୍ତି । ଯେବେ କହନ୍ତି, ତାଙ୍କର ଜେବେ ନୀତିରୁ ତିଳେ ଏପଟ ସେପଟ ହୁଏ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ରୀତି, ତାଙ୍କ ସରଳ ଚଳଣି, ତାଙ୍କ କଥା ଭାଷା, ବ୍ୟବହାର, ବିଚାର,—ସବୁଥିରେ ଥାଏ 'ସଚ୍ଚା' । ଯେବେ ଦେଖି ଶିଖନ୍ତି ଓ ନିଜ ନିଜ ଭିତରେ କଥାଭାଷା ବେଳେ ତାଙ୍କ ଉଦାହରଣ ଦିଅନ୍ତି । ତାଙ୍କ ନୀତି ବିଷୟରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ କାହାଣୀ ସେଠି ଶୁଣିଥିଲି, ସତ କି ମିଛ ମୁଁ ଜାଣିନାହିଁ । ତୁଆଡ଼େ ତାଙ୍କ କଲେଜ ଜୀବନ ବେଳେ ଜେଉଁ ବଡ଼ଲୋକ ତାଙ୍କୁ ଋଣ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ଓ ପଛେ ସେ ନିଜର ଝିଅକୁ ତାଙ୍କୁ ବିଭା ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଥିଲେ । ଶୁଣିଲା ମାତ୍ରେ ପରିଜା ସାହେବ୍ ତୁଆଡ଼େ ମନା କରିଦେଲେ । କହିଲେ "ସେ ମୋର ପିତୃତୁଲ୍ୟ ତେଣୁ ତାଙ୍କ ଝିଅ ହେବେ ମୋ ଭଉଣୀପରି । ସେଠି ମୋର ବିଭାହେବା ପ୍ରସଙ୍ଗହିଁ କଳ୍ପନାତୀତ ।" ତାଙ୍କ ବିଭାଘର ବିଷୟରେ ବି କାହାଣୀ ଶୁଣାଯାଉଥିଲା । ସେତେବେଳକୁ ସେ ସାତବର୍ଷ ବିଲାତରେ ରହି ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ ହୋଇ ଫେରିଥିଲେ । ଅଥଚ ନିଜେ କନ୍ୟା ନ ବାଛି ସେ ଭାର ଛାଡ଼ିଦେଲେ ତାଙ୍କ ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କ ଉପରେ । ତାଙ୍କର ଖାଲି ଯୋଡ଼ିଏ ସର୍ତ୍ତ ଥିଲା :—(୧) ଯୌତୁକ ଆଦୌ ମଗା ଯାଇ ହେବନାହିଁ । (୨) ଅତି ବଡ଼ଲୋକ ଘର ହୋଇ ନ ଥିବ । ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ସୁନ୍ଦରମଣି ଦେବୀ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଦେବୀ ମୂର୍ତ୍ତି ପରି ଦିଶୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ବ୍ୟବହାର ବି ପୁଣ ମର୍ଯ୍ୟାଦାପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ସ୍ନେହଭରା ଥିଲା । ବାପଘର ଖୁବ୍ ଖାନ୍ଦାନ୍ ଘର । ସେ ନାଁଡାକ ରାଜକିଶୋର ଦାସ (ସେତେବେଳେ ବାଙ୍କା ବଜାର କଟକ, ସେ କାଳର ଜଣେ ଜମିଦାର)ଙ୍କ ଭଉଣୀ, କିନ୍ତୁ କାଳକ୍ରମେ ତାଙ୍କ ବାପଘର ବସି ଯାଇଥିଲା । ପରିଜା ସାହେବ୍ ତାଙ୍କୁ ତୁଆଡ଼େ ଆହୁରି ଶିକ୍ଷିତା କରାଇବାକୁ ନିଜେ ଯତ୍ନ ନେଇଥିଲେ । ସେ ନିଜେ ପରିଜା ସାହେବ ଆଉ କିପରି ତାଙ୍କୁ ଖାଣ୍ଟି ଓଡ଼ିଆଣୀ କରି ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ପଦାକୁ ବାହାର କରୁଥିଲେ, ଏଥିପାଇଁ ସେ ଦୁହେଁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧାଭାଜନ ହୋଇଥିଲେ । ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ସାହେବମାନଙ୍କ ଚଳଣି ଦେଶୀ ଲୋକଙ୍କ ଚଳଣିଠୁଁ ଭିନେ । ତାଙ୍କ ଖାଦ୍ୟ ଭିନେ, ଠାଣି ବି ଭିନେ । ସମସ୍ତେ ଜାଣିଥିବେ, ଯେ ବର୍ଷେ ଅଧେ ପାଇଁ ବିଲାତର ମାଟି ମାଡ଼ି କେଉ ଆସେ, ତା ଚଳଣିରେ କେତେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଯାଏ, ସେହି ବର୍ଷକର ସାହେବୀ ପାଣି ପାଟିରେ ଲାଗି କାହା ଜିଭ, ତାଳୁ ତଣ୍ଟି ଏପରି ବଦଳିଯାଏ ଯେ ବୁଢ଼ାଟିଏ ହେବାଯାଏ ତା ପାଟିରେ ଆଉ ଓଡ଼ିଆ ଉଚ୍ଚାରଣ ହୁଏ ନାହିଁ । ଜଣେ ବିଲାତର ଦିବର୍ଷ ଖଣ୍ଡେ ରହି କିଛି ଡିଗ୍ରି ନ ପାଇ ଫେରି ଆସିଥିଲା, ଉକ୍ତ ବିଭାଗରେ ଗୋଟିଏ ସାନ ପରିଦର୍ଶକ ହୋଇ ନିଯୁକ୍ତି ପାଉଥିଲା, ସେ ହିସାବରେ ବୁଲି ବୁଲି ଗାଁରେ ଯାଏ ତ ତା ଆଗେ ଆଗେ ବୁହା ହୋଇ ଚାଲିଥାଏ ବାକ୍ସଟିଏ । ସେଇଟା ତା 'କମୋଡ୍' ବିଲାତରୁ ଫେରିଲା ପରେ ତା ପାଇଁ ତା ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ଲୋକେ ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଦେଖୁଥିଲେ ପରିଜା ସାହେବଙ୍କୁ,—ସେ ବିଲାତରେ ପଢ଼ିଛନ୍ତି, ପଢ଼ାଉଛନ୍ତି, ସାତବର୍ଷ ରହିଛନ୍ତି, ଅଥଚ ତା ପ୍ରଭାବରେ ତାଙ୍କଠିଁ ଓଡ଼ିଆ ଦେଉ ଟିକିଏ ବି ତୁଟୁନି ନାହିଁ । କି ନୀତିମତ୍ତା ! କି ସ୍ୱଦେଶପ୍ରୀତି ! ସେ ଖାଇବାକୁ ଭଲ ପାଆନ୍ତି ଦହି ପଖାଳ, ଶାଗ, ବଡ଼ି, କାଞ୍ଜି ପାଣି, ଓଡ଼ିଆ ତରକାରି, ଚକୁଳି; ଛୁଞ୍ଚିପତ୍ର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ଘର ପିଠା,—ଲୋକ ତୁଣ୍ଡରେ ଏକଥା ବି ଆଲୋଚନା ହୁଏ । ଏଥିପାଇଁ ବି ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କରାଯାଏ । ୧୯୩୦ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶ ଗଠନ ଆଶାରେ ଚାରିଆଡ଼େ ଓଡ଼ିଆ ଜାତୀୟତାର ଚେତନା ଖେଳୁଥାଏ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ, ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଭାରତୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନର ଆବେଗ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ଥାଏ । ଏ ଦୁଇ ଆନ୍ଦୋଳନରେ କିଏ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଭାବେ ମିଶନ୍ତୁ କି ନ ମିଶନ୍ତୁ । ତାଙ୍କଠିଁ କିଛି କୃତିତ୍ୱ ଥିଲେ ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ଜାତୀୟ ସଂପଦ ବୋଲି ମୂଲ୍ୟାୟନ କରି ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦେଉଥାନ୍ତି । ଜନମାନସରେ ସେହିପରି ଥିଲେ ପରିଜା ସାହେବ । ଖୁବ୍ କୃତୀ, ଗୁଣୀ, ଯଶସ୍ୱୀ ସମ୍ମାନାସ୍ପଦ, ତାହାଛଡ଼ା ଲୋକଙ୍କ ଆଖିରେ ଓଡ଼ିଶାର ଓ ଭାରତର ଗୋଟିଏ ଅମୂଲ୍ୟ ସଂପଦ । ତାଙ୍କପେନି ଲୋକେ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ । ସେ କାହାକୁ ହସି ପଦେ କଥା କହିଦେଲେ ସେ ବ୍ୟକ୍ତିଟି ନିଜକୁ କୃତାର୍ଥ ମଣୁଥିଲା ।

"ଚାଲ ଆଜି ସଞ୍ଜବୁଡ଼େ ଯିବା, "ମୋ ଭାଇ କହିଲେ, "ପରିଜା ସାହେବଙ୍କର ଆଜି ମାତୃ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଭୋଜି, ସେ ଆମକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିଛନ୍ତି । ସେ ନିଜେ ତ ଆସିଛନ୍ତି, ଅନେକ ଗାଁରୁ ଲୋକ ଆସିବେ, ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ବହୁତ ମୁରବି ଲୋକ ଆସିଥିବେ, ଦେଖିବୁ । ସଞ୍ଜବୁଡ଼େ ଭାଇଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଗଲି । ଗାଁରେ ଯେପରି ଥାଏ, ଛାଇତଳିଆ ସଜ ଘର । ପ୍ରକୃତରେ, ଅନେକ ଆତ୍ମୀୟ ବନ୍ଧୁ ଲୋକମାନେ ଆସିଥାନ୍ତି । ବାଟରେ ଠିଆ ହୋଇ ବୁଣିଆମାନଙ୍କୁ ପାଛୋଟି ଥାନ୍ତି ଜଣେ, ହାତଯୋଡ଼ି ଠିଆ କପାଳରେ ଲଗାଇ ଦେଇ ଗାଇଁ ଦଣ୍ଡବତ କରୁଥାନ୍ତି । ଡେଙ୍ଗା ଗୋରା ଲୋକ, ଗମ୍ଭୀର, ପ୍ରଶାନ୍ତ ମୁହଁ, ବଡ଼ ବଡ଼ ଆଖି, ଲୁଗା ଜାମିଦ୍ ପିନ୍ଧିଥାନ୍ତି । ହାତ ଧୋଇବାକୁ ପାଣି ଢାଳି ଦେବା ବି ଆରମ୍ଭ କଲେ ସେ ହାତ ପୋଛିବାକୁ ତଉଲିଆ ବଢ଼ାଇ ଦେଉଥାନ୍ତି । ଟିକିଏ ପରେ ମୁଁ ଜାଣିଲି, ସେ 'ପରିଜା ସାହେବ୍' । ତାଙ୍କ ଦାଦି ଶ୍ରୀ ଉଦୟନାଥ ପରିଜାଙ୍କୁ ଆଗରୁ ଦେଖିଥିଲି, ତାଙ୍କୁ ନୁହେଁ ।

ସେ ସଞ୍ଜଟି ମୋ ଜୀବନ ଭିତରେ ଅଭୁଲା ସଞ୍ଜଟିଏ । କେହି ମତେ ଚିହ୍ନନ୍ତି ନାହିଁ, ମୁ କାହାରିକି ଚିହ୍ନେ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ ସେଠି ଏଭଳି ଘଟଣା ଘଟିଲା ଯେ ମୁଁ ଚାରିଆଡ଼େ ଚିହ୍ନା ହୋଇଗଲି । ଭୋଜି ଖାଇ ବସିଥାଉଁ । ପରିଜା ସାହେବ୍ ବୁଲି ବୁଲି ପରଶା ଦେଖୁଥାନ୍ତି, ଖୁଆଉଥାନ୍ତି । ହଠାତ୍ ସେ କହିଲେ, "ଆପଣମାନେ ଜାଣି ଖୁସି ହେବେ, ଏ ବର୍ଷ ମାଟ୍ରିକୁଲେସନ୍ ପରୀକ୍ଷାରେ ପାଟଣା ୟୁନିଭରସିଟିରେ ଓଡ଼ିଆ ପିଲାଟିଏ ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଛି । ପାଟଣା ଯାଇଥିଲି, ଶୁଣି ଆସିଲି, କିନ୍ତୁ ପିଲାଟି ଓଡ଼ିଶାର କୌଣସି ସ୍କୁଲର ଛାତ୍ର ନୁହେଁ, ସେ ପାଟ୍ନା କେନ୍ଦ୍ରରୁ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇଥିଲା ।" ପାଟ୍ନା କେନ୍ଦ୍ରରୁ ୧୯୩୦ରେ ମୁଁ ଜଣେ ମାତ୍ର ଓଡ଼ିଆ ପିଲା ମାଟ୍ରିକୁଲେସନ୍ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇଥିଲି, ଆଗରୁ ଭାଇ ମୋଠୁ ଶୁଣିଥିଲେ, ସେ ସେହିକଥା କହିଲେ । ତା ପରେ ମୋ ଉପରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଯେଉଁ ସ୍ନେହ ଶ୍ରଦ୍ଧା ସମ୍ମାନ ଅଜାଡ଼ି ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ମୁଁ ଲାଜରେ ମୁହଁ ଟେକି ପାରିଲି ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତରେ, ଜୁଲାଇ ମାସରେ ସରକାରି ଗେଜେଟରେ ଯେତେବେଳେ ଯୋଗ୍ୟତା ଅନୁସାରେ ସ୍ଥାନ ବାହାରିଲା, ବିହାର ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶରେ ଫାଷ୍ଟ ନୁହେଁ ମୁ ସେକେଣ୍ଡ୍ ହୋଇଥିଲି । ପରିଜା ସାହେବ୍ଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସେଇଠି ଚିହ୍ନା ହେଲା ।

"ଆସିବ" ସେ କହିଲେ । ମୁଁ ଯାଏଁ । 'ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ରର ସେକ୍ସନ୍'ରେ ଭାଇ ଦୁଇ ବର୍ଷ ଥିଲେ, ଛୁଟି ହେଲେ ମୁଁ ଯାଏଁ, ପରିଜା ସାହେବ୍ ଯେତେବେଳେ ଆସିଥାନ୍ତି ସେତେବେଳେ ଯାଇ କଥା ଘଣ୍ଟା ଦୁଏଁ । ତାଙ୍କ ଗାଁରେ ତାଙ୍କ ଦାଦି ପୁଅ ଭାଇ ଦି' ଜଣ, ଜୟକୃଷ୍ଣ ଓ ରାମଚନ୍ଦ୍ର (ବୀର), ଜୟୀବାବୁ କଲେଜରେ ମୋ ସହପାଠୀ କି ମୋ ତଳେ ମନେ ନାହିଁ, ସେ ଆର୍ଟସ୍ ଛାତ୍ର, ରାମ ଆଉ ତିନି ଚାରି ବର୍ଷ ସାନ, ସେ ଦିହେଁ ସେଠି ଅନେକ ସମୟରେ ମୋ ସଙ୍ଗରେ ବୁଲି ଯାଆନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କଠୁ ପରିଜାଙ୍କ ପିଲା ଦିନର ନାନା କାହାଣୀ ମୁଁ ଶୁଣୁଥିଲି । ପରିଜା ସ୍କୁଲରେ ଓ ତା ପରେ କଟକ କଲେଜରେ ପଢ଼ିଲା ବେଳେ ଦୁଆଡ଼େ ଲେଖା ଲେଖି ଆଡ଼କୁ ଖୁବ୍ ମନ ବଳାଇଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ସେ ଗୋଟିଏ ହାତ ଲେଖା ମ୍ୟାଗାଜିନ୍ ବି ଚଳାଉଥିଲେ । ମୋର ମନେ ପଡ଼ୁଛି, ଗୋଟିଏ ଅତି ପୁରୁଣା ହାତ ଲେଖା ମାଗାଜିନ୍ ଖାତା ଜୟୀ ବାବୁଙ୍କ ପାଖେ ଥିଲା ଓ ତହିଁରେ ପରିଜା ସାହେବଙ୍କ ଲେଖା ପଢ଼ିଥିଲି । ଲାଗୁଛି, ପରିଜା ସାହେବ୍ ଯୌତୁକ ପ୍ରଥା ବିରୁଦ୍ଧରେ କି ପ୍ରବନ୍ଧଟିଏ ଲେଖିଥିଲେ, ନିଜେ ବିଭା ହେବା ବହୁତ ପୂର୍ବରୁ । କେତେଥର ପରିଜା ସାହେବ୍ ଛୁଟିରେ ଆସି ଆମ ବସାକୁ ବୁଲି ଆସିଥିଲେ । ମନେ ପଡ଼ୁଛି, ସେ ଅଳ୍ପ କଥାତ କହୁଥିଲେ, ଯେତିକି କହନ୍ତି ତହିଁରେ କିଛି ସାର ଥାଏ—ସେ କିଛି କଥା କହି ସାରି ଚାଲିଗଲା ପରେ ତାଙ୍କ କଥାରେ କଣ କଣ ଶିକ୍ଷଣୀୟ ଥିଲା ସେହି କଥା ଆଲୋଚନା ହେଉଥାଏ । ଜଣଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସାଧାରଣ କଥାକୁ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଶିକ୍ଷଣୀୟ ଭାବିବା ଅନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କ କଥା ବିଷୟରେ କ୍ୱଚିତ୍ ମୁଁ ଦେଖିଛି । ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ମୁଁ ଇଷ୍ଟ୍ ହଷ୍ଟେଲ୍ (ପୂର୍ବ ଛାତ୍ରାବାସ)ରେ ରହିଲି, ପରିଜା ସାହେବ ଓ୍ୱେଷ୍ଟ ହଷ୍ଟେଲ (ପଶ୍ଚିମ ଛାତ୍ରାବାସ)ର ଓ୍ୱାର୍ଡେନ୍ ଥାନ୍ତି । ଫିଜିକ୍ସ୍, କେମିଷ୍ଟ୍ରି, ମ୍ୟାଥ୍ମ୍ୟାଟିକ୍ସ ଛଡ଼ା ଆଇ. ଏସ୍. ସି.ରେ ମୁଁ ନେଇଥାଏ ଅପସନେଲ୍ ସବ୍ଜେକ୍ଟ ହିସାବରେ ବଟ୍ନୀ (ଉଦ୍ଭିଦ୍ ବିଜ୍ଞାନ), ଯହିଁରେ ନିଜେ ପରିଜା ସାହେବ୍ ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ ଓ ଅଧ୍ୟାପକ । ତାଙ୍କ ତଳେ ଆଉ ଦୁଇଜଣ ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲେ ଶ୍ରୀ ଦେବବ୍ରତ ମୁଖାର୍ଜି ଓ ଶ୍ରୀ ପର୍ଶୁରାମ ମିଶ୍ର, ପଛେ ଆଉ ବି ଜିଏ ଆସିଲେ ।

ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଠ ପଢ଼ାଇବା ରୀତି ଓ ପରିଜା ସାହେବଙ୍କ ପାଠ ପଢ଼ାଇବା ରୀତି ଭିତରେ କିଛି ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦେଖିଥିଲି । କେବେହେଲେ ତାଙ୍କଠି କ୍ଳାନ୍ତି ନ ଥିଲା, ଅଧୀରତା ନଥିଲା, ଛାତ୍ର ନ ବୁଝିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ବୁଝାଇବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ, କେବେ ବିରକ୍ତ ହେବେ ନାହିଁ । ସେ ଚାହୁଁ ନ ଥିଲେ ଛାତ୍ରକୁ ପାଠ 'ଗୋଳି ବାଟି ପିଆଇବାକୁ', ଲୋଡ଼ୁଥିଲେ, ଆଗ ଛାତ୍ରର ବିଦ୍ୟା ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଉପୁଜୁ, କୌତୂହଳ ଓ

ଅଗ୍ରହ ଜନ୍ମୁ, ସେ ନିଜେ ନିଜ ବୁଦ୍ଧି ଖେଳାଇ ଖୋଜୁ, ଦେଖୁ, ଆବିଷ୍କାର କରୁ, ସେ ତାକୁ ବାଟେଇ ନେଇ ଦେଉଥିବେ, ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିବେ । ଆଉ ଦେଖୁଥିଲି ସରଳରୁ ସରଳତମ ସୂତ୍ର ଗୁଡ଼ିକ ପରିଷ୍କାର ଭାବେ ବୁଝାଇ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରାଇବା ପାଇଁ ସେ ବେଶି ଆଗ୍ରହୀ, ତାହାରି ଉପରେ ତାଙ୍କର ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ । ସେ ଜାଣିଥିଲେ ଯେତକ ଭଲ କରି ନ ଶିଖିଲେ ଆଉ ଅଧିକା ପାଠ ଭୁଶୁଡ଼ି ପଡ଼ିବ । କାମରେ ଲାଗିବ ନାହିଁ । ଛାତ୍ର ଯେବେ ଭୁଲ କରୁ ଯେତେ ଭୁଲ୍ କରୁ, ସେ ତାକୁ ନିରାଶ ହେବାକୁ ଛାଡ଼ି ଦେବେ ନାହିଁ । ସେହି ଆଶା, ଉତ୍ସାହ, ବଳ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ, ସାହସ ଓ ପରିଷ୍କାର ଚିନ୍ତାର ସଜୀବ ପରି ତାଙ୍କ ଦସ୍ତଖତଟି ।

ତାଙ୍କ ଇଂରାଜୀ ଦସ୍ତଖତରେ "PARIJA କଲେଜରେ ଛାତ୍ରାବାସରେ ଥିଲା PARYA ଓ ହାତଲେଖା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବି 'ପର୍ଯ୍ୟା' ବୋଲି ଲେଖାଥିଲା ।

ଆଇ. ଏସ୍. ସି. ପରେ ମୁଁ ଆଉ ବଟ୍‌ନୀ ନେଇ ନାହିଁ କି ତାଙ୍କ ଛାତ୍ର ହୋଇ ନାହିଁ । ବି. ଏ. (ଅନର୍ସ) ନେଲି । ତୃତୀୟ ବର୍ଷ ସହରରେ ମୋ ଉପର ଭାଇ ଶ୍ରୀ କାହ୍ନୁଚରଣ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ପାଖେ ରହିଲି, ଖରାଛୁଟି ଜଗତସିଂହପୁରରେ ତାଙ୍କ ଉପର ଭାଇଙ୍କ ପାଖେ କଟାଇ ଫେରିଲି, ଅସୁସ୍ଥ ଅବସ୍ଥାରେ ଦିନେ ପରିଜା ସାହେବଙ୍କ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲି ବହେଁ ଖୁବ୍ ଯତ୍ନ ନେଇଥିଲେ ଭଲ ଭଲ ଖାଇବାକୁ ଦେଇଥିଲେ । ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଷ ମୁଁ ପଶ୍ଚିମ ଛାତ୍ରାବାସରେ କେତେ ମାସ ରହିଥିଲି, ପରିଜା ସାହେବ ୱାର୍ଡେନ୍ ଥିଲେ । ୧୯୩୪ ୩୬ ଏମ୍ ଏ ବେଳେ କଟକ ସହରରେ କାହ୍ନୁଭାଇଙ୍କ ପାଖେ ରହୁଥିଲି, ତାପରେ ବି ୧୯୩୯ ଆରମ୍ଭଯାଏ ତାଙ୍କ ପାଖେ ଥିଲି, ଅନେକ ସମୟରେ ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜକୁ ଯାଉଥିଲି, ସେତେବେଳେ କେତେଥର ପରିଜା ସାହେବଙ୍କ ଘରକୁ ବୁଲିଯାଇଛି ।

ଛାତ୍ରଜୀବନ ଭିତରେ ଦେଖିଛି, ଯେତେଥର ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇଛି, ସେ କିଛି ନା କିଛି ଖାଇବାକୁ ଦେଇଛନ୍ତି । ପିଜୁଳି, କଦଳୀ, ଅମୃତଭଣ୍ଡା ନଡ଼ିଆ ଆଦି ଫଳ ତ ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଖାଦ୍ୟ, କାହିଁରେ କେତେ ଓ କଣ କଣ ଖାଦ୍ୟସାର ଅଛି ତାହା ବୁଝାଇ ଓ ଖୁବ୍ ଖାଇବାକୁ ଦିଅନ୍ତି । ତା ଛଡ଼ା ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ନାନା ପିଠା ପଣା କରି ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଖୁଆଇବାକୁ ଭଲ ପାଆନ୍ତି ।

ପଢ଼ିଲାବେଳେ କେତେବେଳେ ମୋର ପଇସା ଅଭାବ ପଡ଼େ । ପ୍ରଥମ ବର୍ଷ ହିଁ ସେ ମତେ କହିଥାନ୍ତି ଯେତେବେଳେ ଯାହା ଅସୁବିଧା ହେବ ମତେ କହିବ, ଆଦୌ ସଂକୋଚ କରିବ ନାହିଁ । କେତେଥର ଯାଇଛି, ଟ ୧୫ ଙ୍କା କି ଟ ୨୦ ଙ୍କା ଆଣିଛି । ମାଗିଲାମାତ୍ରେ ଦେଇଛନ୍ତି, ତାପରେ ମୋ ଭାଇଙ୍କଠୁ ଟଙ୍କା ଆସିଲେ ଆଣି ଲେଉଟାଇ ଦେଇଛି । ଦିନକର କଥା ମନେ ପଡ଼ୁଛି । ପଶ୍ଚିମ ଛାତ୍ରାବାସର ପଢ଼ା ବହି ଉଧାରଦେବା ପାଠାଗାର ଯେଉଁ ବହି ଯେ ନେବାକୁ ଚାହିଁବ ତାର ଚଉଠା ଦାମ୍ ଦେଲେ ଦୁଇବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବହିଟି ରଖିହୁଏ । ଖଣ୍ଡିଏ ବହି ଆଣିବାକୁ ଯାଇଥିଲି । ଯେଉଁ କର୍ମଚାରୀ ତା ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥିଲେ ସେ କହିଲେ ଟ ୪୲ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସେ କାଳରେ ଟ ୪୲ ବହୁତ ଓ ମୋ ପାଖେ ତା ନଥିଲା । ସେ ଦାମ୍ ପଛେ ନେବାକୁ ବି ମନା କଲେ ଓ ବହିଟି ମୋ ପାଇଁ ରଖିଦେବାକୁ ବି ମନା କଲେ । ମୁଁ ଫେରି ଆସୁଥିଲି । ପଛରୁ ଡାକ ଶୁଭିଲା, ଶୁଣ, ଶୁଣ । ଫେରିଗଲି । ଘର ସେମୁଣ୍ଡେ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି ପରିଜା ସାହେବ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ପାରି ନଥିଲି, ସେହି ଡାକୁଥିଲେ । ପଚାରିଲେ ସେ ପିଲା କାହିଁକି ଫେରିଯାଉଥିଲା କି (ଅମୁକ) ବାବୁ କଣ ହେଲା ତାଙ୍କଠୁ ସବୁ ଶୁଣିଲେ । ଟଙ୍କା କାଢ଼ିଲେ, ବଢ଼ାଇଦେଲେ, କହିଲେ ବହିଟି ଦେଇ ଦିଅନ୍ତୁ । ତାଙ୍କୁ କିଏ କ କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଇବ । କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଇବାକୁ ମୁଁ ଲାଜମାଡ଼େ, ମାଡ଼ିପଡ଼େ । ହସିଦେଲେ, କହିଲେ " ଯାଅ ।".

ଯେତେଥର ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇଛି ସେ ଦୁଃଖ ସୁଖ ପଚାରିଛନ୍ତି । ନାନା ଉପଦେଶ ଦେଇଛନ୍ତି, ସେ ଥରେହି ଦେଖା ମିଳେ, ଯାଇ କଥା ହୋଇ ଆସିଲେହିଁ ଖୁସି ଲାଗେ ।

ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି, ସେ ଆଇନ୍ ଶୃଙ୍ଖଳା ମାନିବା ଓ ମନାଇବା ଲୋକ, ତାଙ୍କ ଆଗରେ କିଛିକିଏ ଦୋଷ ଦୁର୍ବଳତା ଥିବ ନାହିଁ । ଶାସନରେ କଠୋର, ଖୁବ୍ ଦାବିରେ ବାନ୍ଧି ରଖିବା ମଣିଷ; କେତେଜଣ ଛାତ୍ରମାନେ ସମସ୍ତେ ସେପରି ଭାବନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେ କେବେ ସ୍ନେହବନ୍ଧଲେ ଛାତ୍ର ଜଣେ ଉପମଲ୍ଲ ଡ଼ରୁଆ,

ପେଣ୍ଟୁଆ ଖରୁଆ ଗୁପ୍ତମାରୁ ହେଉ, ସେ ଚାହୁଁଥିଲେ ଯେ ପିଲାଏ ମଣିଷପରି ମଣିଷ ହୁଅନ୍ତୁ । ସୁସ୍ଥ ସବଳ, ଆଗୁଆ, ନିଡ଼ରୁଆ, ସବୁ କାମକୁ ପାରଙ୍ଗମ, ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିର୍ଭୀକ । ମତେ ବି ଲାଗେ ଯେ ପୂର୍ବ ଛାତ୍ରାବାସ ଅପେକ୍ଷା ତାଙ୍କ ପଶ୍ଚିମ ଛାତ୍ରାବାସରେ ଅନ୍ତେବାସୀମାନଙ୍କର ଅଧିକ ଉଚ୍ଛୁଳ ବ୍ୟବହାର ଓ ସ୍ୱାଧୀନତା ଥିଲା । ପିଲାଙ୍କୁ ସେ କେବେ ଶାସନ କରୁନଥିଲେ । କିନ୍ତୁ କଲେଜ୍ ବାହାରୁ ଅନ୍ୟ କାହା କର୍ତ୍ତୃକ ପିଲାଙ୍କ ସମ୍ମାନ କି ନିରାପତ୍ତା ଉପରେ ସାମାନ୍ୟତମ ହସ୍ତକ୍ଷେପର ଉପକ୍ରମ ଦେଖିଲେ ସେ ଗୋଠକୁ ଆଗୁଳି ଦନ୍ତାହାତୀ ପରି ଠିଆ ହେଉଥିଲେ,—ଏକଥା ଅକାମକୁ ସେ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେବେ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ଦାୟିତ୍ୱ ନେବେ ନିଜେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଆସ୍ଥା ଥିଲା ।

ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ୍‌ରେ ଉଦ୍ଭିଦ୍ ବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗକୁ ସେ ସୁନ୍ଦର କରି ଗଢ଼ିଥିଲେ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟର ପରିସର ସେତିକିରେ ସୀମିତ ନଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାର ଛାତ୍ର ସମାଜକୁ ଆଦର୍ଶ କରି ଗଢ଼ିବି, ବଡ଼ହେଲେ ଏମାନେ ହେବେ ନାନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏ ଦେଶର ଗଡ଼ାଳି ।" ସବୁଠି ଏହିଭଳି ଥିଲା ତାଙ୍କ ସ୍ୱପ୍ନ ଓ ଆଶା । ଶିକ୍ଷାର ଯେଉଁ ବିଭାଗରେ ଯେ ଛାତ୍ର ଥାଉ, ଗଠନମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ ଯେ ଯାହା କରୁ, ଜାଣିଲେ ସେ ଉତ୍ସାହ ଦେଉଥିଲେ, ସେ ବିଷୟରେ କୌତୂହଳ ଦେଖାଉଥିଲେ, କିଛି ଗଠନମୂଳକ ଓ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ଉପଦେଶ ଦେଉଥିଲେ । ତେଣୁ ଗାଁର କି ସହରର ହଜାର ହଜାର ଲୋକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କ ଚିହ୍ନା ଥିଲା । ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ଜଣେ ମୁରବି ବୋଲି ମାନୁଥିଲେ ତାଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ ବା ପରାମର୍ଶ ଲୋଡ଼ୁଥିଲେ । ସେ ନିଜେ ସ୍ୱାଧୀନଚେତା ଥିଲେ, ବିଦେଶରେ ରହି ସ୍ୱଦେଶକୁ ଭକ୍ତି କରୁଥିଲେ, ସେ ଭାବୁଥିଲେ,—ଏ ଦେଶରେ ଶିକ୍ଷା ବିସ୍ତାର ନହେଲେ, ଚରିତ୍ର ଗଠନ ନହେଲେ ଏ ଦେଶର କୌଣସି ଉନ୍ନତି ହେବନାହିଁ । ତାଙ୍କ ରୁଚି ଓ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଖୁବ୍ ଉନ୍ନତ ହିଁ ଥିଲା । ସେ ଅନ୍ୟାୟ ଅନୀତି ଶୋଷଣ ଉତ୍ପୀଡ଼ନର ବିରୋଧୀ ଥିଲେ, ମିଥ୍ୟା ଓ ମିଥ୍ୟାଚାରର ବିରୋଧୀ ଥିଲେ । ଯେଉଁମାନେ ଦୁଃସ୍ଥ ଓ ଦରିଦ୍ର ତାଙ୍କପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଗଭୀର ସହାନୁଭୂତି ଥିଲା, କିନ୍ତୁ ନିଜର ମୂଲ୍ୟବୋଧକୁ ତଳକୁ ଖସାଇବା ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନଥିଲା । ତଳ ଲୋକଙ୍କ ମୂଲ୍ୟବୋଧକୁ ଉପରକୁ ଉଠାଇବାହିଁ ତାଙ୍କର ଅଭିପ୍ରେତ ଥିଲା । ସେ ଆନ୍ତରିକତାକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଉଥିଲେ, ଲୋକ ଦେଖାଣିଆକୁ ଘୃଣା କରୁଥିଲେ । ସେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ, ମଣିଷର ଗୁଣ ତାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଫୁଟିବା ଉଚିତ, କଥାରେ କି ତୁଚ୍ଛ ପ୍ରଚାରରେ ନୁହେଁ । ସେ ମାନବ ପ୍ରେମୀ ଥିଲେ, ସ୍ୱଦେଶପ୍ରେମୀ ଥିଲେ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହର ଅବକାଶ ନାହିଁ, ସମ୍ଭବତଃ ଓଡ଼ିଶାର ଗୌରବମୟ ଅତୀତକୁ ଆଖି ଆଗରେ ରଖି ସେ ଗୋଟିଏ ପୁଅର ନାଁ ରଖିଥିଲେ ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର, ଆରଟି ନାଁ ଲାଙ୍ଗୁଳେନ୍ଦ୍ର, କିନ୍ତୁ ସେ ଭାବୁନଥିଲେ ଯେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭେକ ରଖି ବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମାର୍ଗରେହିଁ ମଣିଷ ତାର ସ୍ୱଦେଶପ୍ରେମ ଦେଖାଇ ପାରିବ, ଅନ୍ୟ ମାର୍ଗରେ ନୁହେଁ । ନିଃସ୍ୱାର୍ଥପର ଓ ନିଷ୍ଠାପରଭାବେ ସାଧାରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଶର ଯେ କୌଣସି ଦିଗରେ ସାମାନ୍ୟତମ ଉନ୍ନତି ବା ଉପକାର କଲେ ଯେ ଯେଉଁ ଦାୟିତ୍ୱ ତୁଲାଏ, ତାହା ମଧ୍ୟ ତାର ସ୍ୱଦେଶ ପ୍ରୀତିର ନିଦର୍ଶନ, ତାଙ୍କର ଧାରଣା ଏଭଳି ଥିବାର ଜଣାପଡ଼େ । ଖୁବ୍ ଟାଣ ମନ, ଖୁବ୍ ଦମ୍ଭ ଦେହ, ତାଙ୍କର ବଳିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ମନେ ପଡ଼ିଗଲେ ଲାଗେ ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ, ଯେମିତି ସାରଳା ଦାସଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ: ଆପଣା ସ୍ୱାଧୀନ ବିଚାରରେ ଆପଣା ନୀତିରେ ସୁପ୍ରତିଷ୍ଠିତ, ଆଖି ଖୁବ୍ ବଡ଼, ଦୃଷ୍ଟି ଖୁବ୍ ଦୂରକୁ । କୌଣସି ପ୍ରକାର ଶସ୍ତା ଜନମନଲୋଭା (ପପୁଲିଷ୍ଟ) ଆଚରଣଠୁ ବହୁତ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ, ସେହି ଥିଲା ବୋଧହୁଏ ଏ ଦେଶର ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ମନରେ ତାଙ୍କପ୍ରତି ପ୍ରବଳ ଆକର୍ଷଣର ଗୁପ୍ତ ରହସ୍ୟ ।

ପରିଡ଼ା ସାହେବ୍ ଆଉ ନାହାନ୍ତି ଏପରି ଭାବିବାହିଁ ଅସମ୍ଭବ । ଓଡ଼ିଶାରେ ସେ ଯେଉଁ ହଜାର ହଜାର ମଣିଷ ଗଛ ପୋତି ଦେଇଗଲେ ସେମାନେ ଥିବାଯାଏ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଅଛନ୍ତି । ଏ ବଢ଼ନ୍ତା ଦେଶର ସ୍ମୃତିରେ ସେ ଅମର ହୋଇ ରହିଥିବେ ।

ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ସଭାପତି ଡକ୍ଟର ପରିଜା

ଡକ୍ଟର କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ଦାଶ
ପରିଦର୍ଶୀ ଅଧ୍ୟାପକ, ବିଶ୍ୱ ଭାରତୀ

ଡକ୍ଟର ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜା ବିଶ୍ୱବିଖ୍ୟାତ ବୈଜ୍ଞାନିକ; ଭାରତ ବାହାରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଭାବେ ତାଙ୍କ କୃତିତ୍ୱରେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଗର୍ବିତ କରିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସାହିତ୍ୟର ଅନ୍ୟତମ ସ୍ରଷ୍ଟା ସେ । ବିଜ୍ଞାନର ଜଟିଳ ବିଷୟକୁ ସରଳ ଓଡ଼ିଆରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଦକ୍ଷତା ତାଙ୍କର ଥିଲା । ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପଢ଼ା ନାମରେ ତାଙ୍କର ବହୁ ପ୍ରବନ୍ଧ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ବୈଜ୍ଞାନିକ ହେଲେ ବି ବିଦ୍ୟାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଭାଗରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରବେଶ ଓ ବାହାରେ ଭିତରେ ଅଧିକାର ବି ଜନ୍ମିଥିଲା । ପରିଜା ସାହେବ, ନାମରେ ଲୋକପ୍ରିୟ ହେଲେ ବି ସେ ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ ଭାବ ଭୁଲି ନ ଥିଲେ । ବକ୍ତୃତା ଦେବାବେଳେ ତାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଢଗ ଢମାଳି ବାହାରି ପଡ଼ୁଥିଲା; ଲୋକ ବାଣୀର ଯଥାଯଥ ପ୍ରୟୋଗ ଦେଖି ଲୋକେ ବିସ୍ମିତ ହେଉଥିଲେ; ସେହିପରି ତାଙ୍କ ସଂସ୍କୃତ ଓ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଇଂରାଜୀ ଭାଷଣରେ ବି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସଂସ୍କୃତ ଶ୍ଳୋକ ଉଦ୍ଧୃତ ହେଉଥିଲା । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଂସ୍କୃତିରେ ଉଦ୍ବୁଦ୍ଧ ହେଲେ ବି ସେ ଗ୍ରାମୀଣ ଭାବ ଓ ପାରମ୍ପରିକ ସ୍ୱଭାବର ସଂସ୍କୃତି ପ୍ରତି ସଚେତନ ଥିଲେ । ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଓ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ କୃତିତ୍ୱ ଯୋଗୁଁ ସେ ଓଡ଼ିଶାର ବରେଣ୍ୟ ସାହିତ୍ୟିକ ମହଲରେ ଏକ ଉଚ୍ଚ ଆସନର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଥିଲେ । ତେଣୁ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ ଭଳି ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟିକ ଅନୁଷ୍ଠାନର ସଭାପତି ରୂପେ ତାଙ୍କ ନିର୍ବାଚନ ଅତି ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ହୋଇଥିଲା । ତାହାଙ୍କ ମନରେ ଏଥିଲାଗି ଉଲ୍ଲାସ ସଂକୋଚ ବା କୁଣ୍ଠା ନ ଥିଲା ।

ପରିଜାଙ୍କର ଉନ୍ନତ ଚରିତ୍ର ଓ କର୍ମନିଷ୍ଠା ଉପରେ ଲୋକମାନଙ୍କର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା । ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ଅଧିକ ଗୌରବାନ୍ୱିତ କରିବ ଓ ଉନ୍ନତତର ପ୍ରଗତିକୁ ନେଇଯିବ—ଏ ଆସ୍ଥା ଜନ୍ମିଥିଲା ।

୪-୮-୧୯୩୪ର ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ଏକ ସାଧାରଣ ଅଧିବେଶନରେ ତାଙ୍କୁ ସଭାପତିଭାବେ ନିର୍ବାଚିତ କରାଗଲା । ୬-୪-୧୯୩୭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ସଭାପତି ଆସନ ଅଲଙ୍କୃତ କରିଥିଲେ ।

ସହକାରୀ ସଭାପତି ଭାବରେ ଅଧ୍ୟାପକ ବିପିନବିହାରୀ ରାୟ ଓ ସାଧାରଣ ସମ୍ପାଦକ ଭାବେ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ସାହୁ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ ।

୨୩-୧୨-୧୯୩୪ର ଏକ ସାଧାରଣ ଅଧିବେଶନରେ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗ ଗଠନ କରାଯାଇ ବିଭିନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଉପରେ ଦାୟିତ୍ୱ ନ୍ୟସ୍ତ କରାଯାଇଥିଲା—(କ) ଅର୍ଥବ୍ୟୟ ନିରଞ୍ଜନ କାନୁନଗୋ, (ଖ) ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ—ଚନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ ରାୟ, (ଗ) ସାଧାରଣ ସାହିତ୍ୟ—ବାଳକୃଷ୍ଣ କର, ଅଧ୍ୟାପକ ଜନାର୍ଦନ ମହାନ୍ତି (ଘ) ପୁସ୍ତକାଗାର ବିଭାଗ—ଅଶ୍ୱିନୀ କୁମାର ଘୋଷ, ରୁଦ୍ରଚରଣ ମହାନ୍ତି (ଙ) ଶାଖାସମିତି ବିଭାଗ—ହରିହର ମହାପାତ୍ର, ସରୋଜିନୀ ଦେବୀ (ଚ) ପ୍ରଚାର ବିଭାଗ—ସୂର୍ଯ୍ୟନାରାୟଣ ଦାସ, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର କର, (ଛ) ପରୀକ୍ଷା ବିଭାଗ—ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସ, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସେନଗୁପ୍ତ ।

ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭବନର ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟି ଟିକସ ଉଣା କରିବା ଲାଗି ଶ୍ରୀ ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜା, ଶ୍ରୀ ହରିହର ମହାପାତ୍ର, ଶ୍ରୀ ବାଞ୍ଛାନିଧି ମହାପାତ୍ର କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରିବା ପ୍ରସ୍ତାବ ହୋଇଥିଲା ।

୮-୪-୧୯୩୪ରେ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭବନରେ ସଂରକ୍ଷିତ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ମୂର୍ତ୍ତି ସବୁ ମ୍ୟୁଜିୟମକୁ ଅର୍ପଣ କରିବା ପ୍ରସ୍ତାବ ହୋଇଥିଲା । ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ସମ୍ପତ୍ତି ଏକ ସର୍ବସାଧାରଣ ସମ୍ପତ୍ତି । ଏହା ହସ୍ତାନ୍ତର କରିବାର ଅଧିକାର କାହାରି ନାହିଁ ବୋଲି ଓକିଲ ସଂଘ ମତବ୍ୟକ୍ତ କରିଥିଲେ । କ କ ମୂର୍ତ୍ତି ସାହିତ୍ୟ ସମାଜରେ ସଂରକ୍ଷିତ ଥିଲା, କେବେ ହସ୍ତାନ୍ତରିତ ହେଲା ତାର ସମ୍ବାଦ ବିବରଣୀରୁ ମିଳେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏବେ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜରେ କୌଣସି ପ୍ରସ୍ତର ମୂର୍ତ୍ତି ନାହିଁ । କେବଳ କବିବର ରାଧାନାଥଙ୍କ ମାର୍ବଲ ମୂର୍ତ୍ତି—ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ସଂସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି ।

୧୦-୬-୧୯୩୪ରେ ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱନାଥ କର, ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରହରାଜ ଓ ଶ୍ରୀ ଶଶିଭୂଷଣ ରାୟଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ସାହିତ୍ୟିକ କୃତିତ୍ୱ ଯୋଗୁଁ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ ପକ୍ଷରୁ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା କରିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ହୋଇଥିଲା ।

୧୦-୬-୩୪ ରେ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭବନରେ ପ୍ରାଚୀର ଧାରେ ଧାରେ ନାଡ଼ିକେଳ, ଗୁବାକ ଆଦି ବୃକ୍ଷ ରୋପଣ କରିବା ପ୍ରସ୍ତାବ ହୋଇଥିଲା ।

ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ ବୋଧହୁଏ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ରହିଗଲା; ପ୍ରାଚୀର ଧାରେ ଧାରେ ଗୋଟିଏ ହେଲେ ନାଡ଼ିକେଳ ବା ପୂଗ ରୋପିତ ହୋଇନାହିଁ ।

ଟଙ୍କା ବଦଳରେ କେତେକ ତାଳ ପତ୍ର ପୋଥି ଦେବେ, ଆଜୀବନ ସଭ୍ୟ ହେବେ—ସୂର୍ଯ୍ୟନାରାୟଣ ଦାସ ଆବେଦନ କରିଥିଲେ । ପୋଥିର ତାଲିକା ଶୁଣିଲା ପରେ ଏସବୁ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ନୁହେଁ ବୋଲି ସଭ୍ୟମାନେ ମତ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥିଲେ । ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ପୋଥି ଦାନ କଲେ ତାଙ୍କୁ ଆଜୀବନ ସଭ୍ୟ କରାଯିବ ବୋଲି ପ୍ରସ୍ତାବ ହେଲା ।

'ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା ସମିତି' ଉ: ସା: ସ: ର ଶାଖା ସମିତିରୂପେ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇଥିଲା । ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ୩୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ତ୍ତି ଉତ୍ସବରେ ସଭାପତିତ୍ୱ କରିବା ଲାଗି ଜୟପୁରାଧୀଶ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିବା ପ୍ରସ୍ତାବ ହୋଇଥିଲା ।

୧୪-୧-୩୪ ରେ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ସଙ୍ଗୀତ ଶାଖାର ଅଧିବେଶନ ହୋଇଥିଲା । ଗୀତ ପ୍ରତି-ଯୋଗିତା ଏହାର ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଥିଲା । ଶ୍ରୀ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଧୀର 'ଆହ୍ଲାଦ', ଶ୍ରୀ ଦଶରଥ ଶତପଥୀ କଲହଂସ କେଦାର ଓ ରସକୁଲ୍ୟା, ରାଧାରମଣ ରାୟ ଭୈରବୀ, ନିମାଇଁ ଚରଣ ହରିଚନ୍ଦନ ଓ ତାପରେ ଶ୍ରୀମତୀ ସରସ୍ୱତୀ ଦେଈ କୃଷ୍ଣକାମୋଦୀ ଓ କୌଶିକ ରାଗର ଗୀତମାନ ଗାଇଥିଲେ । କାଳି ଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ, ମଧୁପୁର ପଟ୍ଟାୟତ ବଳଭଦ୍ର ଧୀର ନରେନ୍ଦ୍ର, କୃପାସିନ୍ଧୁ ପଟ୍ଟଦେବଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ଚୌଧୁରୀ ବିଚାରକ ମଣ୍ଡଳୀରେ ଥିଲେ । ନିମାଇଁ ଚରଣ ହରିଚନ୍ଦନ ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରି 'ଗଜପତି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପଦକ' ଲାଭ କଲେ । ଶ୍ରୀମତୀ ହେମମାଳୀ ଓ ସରସ୍ୱତୀ ରୌପ୍ୟ ପଦକ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ।

ସମାଜର ସନ୍ତକ ତଳେ ଖୋଦିତ ହୋଇଥିଲା—ସରସ୍ୱତୀ ଶ୍ରୁତି ମହତୀ ନ ହୀୟତାମ୍, ଏବେ 'ସତ୍ୟଂ ଶିବଂ ସୁନ୍ଦର' ଖୋଦିତ ହୋଇଅଛି ।

୨୦-୬-୩୬ ରେ ପ୍ରସ୍ତାବ ହୋଇଥିଲା ଯେ ସମ୍ପାଦକ ଗଡ଼ଜାତ ଗସ୍ତରେ ଯାଇ ଉ: ସା: ସ: ଲାଗି ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ଏକ ବାର୍ଷିକ ସ୍ଥାୟୀ ସାହାଯ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରନ୍ତୁ ।

ସମ୍ପାଦକ ଗଡ଼ଜାତ ଗସ୍ତରେ ଯାଇଥିଲେ କି ନାହିଁ ଜଣା ଯାଏ ନାହିଁ ; କିନ୍ତୁ କୌଣସି ଗଡ଼ଜାତ ସ୍ଥାୟୀ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇନାହିଁ । ସାମୟିକ ଦାନ ବା ପୁରସ୍କାର ମିଳିଛି ମାତ୍ର ।

ତାଳଚେର ପୁରସ୍କାର, ହିନ୍ଦୋଳ ପୁରସ୍କାର, ଜଗନ୍ନାଥ ପୁର ପୁରସ୍କାର, କଲେଜ ପୁରସ୍କାର, ସ୍କୁଲ ପୁରସ୍କାର, ଶଶିଗଡ଼ ପୁରସ୍କାର ପ୍ରଭୃତି ପୁରସ୍କାର ସେତେବେଳେ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା ।

ସାହିତ୍ୟିକମାନଙ୍କ ସମାଧି କ୍ଷେତ୍ର (ସତୀ ଚଉରା)ର ରକ୍ଷଣ—ଦାୟିତ୍ୱ ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟି ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ ବୋଲି ପ୍ରସ୍ତାବ ହୋଇଥିଲା, କିନ୍ତୁ 'ସତୀ ଚଉରା' ଏବେ ବି ଏକ ଅବହେଳିତ ଅଞ୍ଚଳ ପରି ଜଣାଯାଏ ।

୧୮-୪-୩୭ ରେ ଉ: ସା: ସ: ର ସାଧାରଣ ଅଧିବେଶନରେ ନିର୍ବାଚନ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜା ପୁଣି ସଭାପତି ହୋଇଥିଲେ । ସହକାରୀ ସଭାପତିରୂପେ ଅଧ୍ୟାପକ ବିପିନ ବିହାରୀ ରାୟ, ସମ୍ପାଦକ ରୂପେ ଶଶିଭୂଷଣ ରାୟ ଓ ସହକାରୀ ସମ୍ପାଦକ ରୂପେ ସୋମନାଥ ମହାପାତ୍ର, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସେନଗୁପ୍ତ, ରାମେଶ୍ୱର ଖାଁ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ ।

୪-୬-୩୭ ରେ ପତ୍ରିକା ପ୍ରକାଶ ସମ୍ପର୍କରେ ଏକ ଆଲୋଚନା ହୋଇଥିଲା । ପଣ୍ଡିତ ବଳରାମ ଦାସଙ୍କ ସୂକ୍ଷ୍ମ ବିଚାର ଫଳରେ ଜୁଲାଇ ୧ ତାରିଖରେ ଶ୍ରୀଗଣେଶ ହେବା ସ୍ଥିର ହେଲା ।

୧୩-୬-୧୯୩୭ ରେ ସୋନପୁର ମହାରାଜା ସାର୍ ବୀରମିତ୍ରୋଦୟ ସିଂହ ଦେଓ ଧର୍ମନିଧି, ଜ୍ଞାନ ଗୁଣାକର, K. C. I. E., M. R. A. S. ଙ୍କ ମହାପ୍ରୟାଣରେ ଏକ ଶୋକସଭା ହୋଇଥିଲା ଓ ତାଙ୍କ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ନୂତନ ମହାରାଜା ଶ୍ରୀ ସୁଧାଂଶୁ ଶେଖରଙ୍କୁ ସମବେଦନା ଜ୍ଞାପନ କରି ଯାଇଥିଲା ।

ଉକ୍ତ ମହାରାଜା କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଓଡ଼ିଆରେ ଏମ୍. ଏ. ଖୋଲିବା ଲାଗି ୫୨,୦୦୦ ଟଙ୍କା କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ହାତରେ ୧୯୧୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଦାନ କରିଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କ ରାଣୀ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ଇଂରାଜୀରେ ଏମ୍. ଏ. ଖୋଲିବା ଲାଗି ସରକାରଙ୍କ ହାତରେ ୫୦ ହଜାର ଟଙ୍କା ଦାନ କରିଥିଲେ । ମହାରାଜା ମହୋଦୟ ନିଜେ ଜଣେ ସୁଲେଖକ ଥିଲେ ଓ କବି ଲେଖକମାନଙ୍କୁ ନାନା ଭାବେ ଉତ୍ସାହିତ କରୁଥିଲେ ।

୧୯୩୭ ରେ ଓଡ଼ିଶା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦେଶ ହେବା ପରେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ସଭା ଗୃହ ଅନୁସନ୍ଧାନରେ ଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭବନକୁ ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦୁଇ ବର୍ଷ ଲାଗି ଦାନ କରିବା ପ୍ରସ୍ତାବ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହି ଗୃହ ରାଜନୈତିକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେବ ନାହିଁ, ମୂଳରୁ ଏକ ସର୍ତ୍ତ ଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ କେତେକ ସଭ୍ୟ ଉକ୍ତ ପ୍ରସ୍ତାବର ବିରୋଧ କରୁଥିଲେ । ସେ ଯାହାହେଉ, ବ୍ୟବସ୍ଥା ସଭାର ପ୍ରାଥମିକ ଅଧିବେଶନଟି ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ହଲ୍‌ରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା ।

ପରିଜା ସାହେବ ସଭାପତି ଥିବା ବେଳେ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ—ସମାଜର ବାର୍ଷିକ ବିବରଣୀ ଛପା ହେଉଥିଲା କି ନାହିଁ ଜାଣେନାହିଁ । ଛପା ହେଉଥିଲେ ସେ ସବୁ ଦେଖିବାର ସୁଯୋଗ ମୋତେ ମିଳି-ନାହିଁ । ଉ: ସା: ସ: ର ଯତ୍ନ ସାମାନ୍ୟ କାଗଜ ପତ୍ର ଦେଖି ଉପାଦାନରେ ବିଷୟଟି ଲିପିବଦ୍ଧ କଲି ମାତ୍ର । 'ଅଳ୍ପ କହିଲେ ଭଲ ଲେଖା ହୋଇ ଯିବ'—ଏହା ଏପରି ଏକ ବିଷୟ ନୁହେ । ଏହା ଗବେଷଣା ସାପେକ୍ଷ, ଡ: ପରିଜାଙ୍କ ଅମଳ ଯେ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ଏକ ବିକାଶ କାଳ ଓ ସଭାପତି ମହୋଦୟ ଯେ ଏହି ଜାତୀୟ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଉନ୍ନତି ଲାଗି ଯତ୍ପରୋନାସ୍ତି ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି, ତାର ସୂଚନା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତିର ବିବରଣୀମାନଙ୍କରୁ ମିଳେ ।

—×—

ସେ ଏକ ବିରାଟ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ

ଡକ୍ଟର ସଦାଶିବ ମିଶ୍ର

ଅଧ୍ୟାପକ ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପଣ୍ଡାଙ୍କର ପରଲୋକ ହୋଇଯାଇଛି । ଏ ଜାତିର ଜୀବନ ପ୍ରବାହରେ ଏକ ମହୀୟସୀ ଅଧ୍ୟାୟ ଅବସନ୍ନ ହୋଇ ଆସିଥିଲା । ସେ ଅଧ୍ୟାୟର ଅବସାନ ହୋଇ ଯାଇଛି ।

ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ବିଭିନ୍ନ ପଦବୀରେ ଅନେକେ ଅଧିଷ୍ଠିତ ଥାଆନ୍ତି । ସେମାନେ ବହୁ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ପାଆନ୍ତି ସମ୍ମାନ, ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା । ପାଆନ୍ତି ପଦବୀର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ହିସାବରେ, ଲୌକିକତାର ପ୍ରବାହରେ, କ୍ଷମତାର ପ୍ରଭାବରେ କିମ୍ବା ପ୍ରସାଦର ଅଧିକାଂଶ ଭାବରେ । ମାତ୍ର ଆଉ କେତେକ ଅଛନ୍ତି ଯାହାଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲେ ସ୍ୱତଃ ହାତଯୋଡ଼ି ହୋଇଯାଏ, ମସ୍ତକ ଅବନତ ହୋଇପଡ଼େ, ଅନ୍ତର ଆନନ୍ଦରେ ଉଚ୍ଛୁଳି ହୋଇ ଆସେ । ଏଭଳି ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଅତି ବିରଳ । ଡକ୍ଟର ପଣ୍ଡା ଏହି ବିରଳ ଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ତାଙ୍କଠାରେ ଥିଲା ଏକ ବଳିଷ୍ଠ, ଅସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ।

୧୯୬୮ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସ ୪ ତାରିଖ ଦିନ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜର ଶତବାର୍ଷିକୀ ଉତ୍ସବରେ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ଲାଇବ୍ରେରୀ ସୌଧର ଭିତ୍ତିପ୍ରସ୍ତର ସ୍ଥାପନ କରିବା ଲାଗି ଆସିଥିଲେ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରଙ୍କର ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀ ଡକ୍ଟର ତ୍ରିଗୁଣା ସେନ । ବହୁ ଲୋକ ସମବେତ ହୋଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିଲେ ଡକ୍ଟର ପଣ୍ଡା । ଭିତ୍ତିସ୍ଥାପନ କରିବାପାଇଁ ଯିବା ବେଳକୁ ତ୍ରିଗୁଣା ସେନଙ୍କର ହଠାତ୍ ଆଖି ପଡ଼ିଗଲା ଡକ୍ଟର ପଣ୍ଡାଙ୍କ ଉପରେ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କର ପାଦ ସ୍ପର୍ଶ କରି ଗଲେ ଭିତ୍ତିପ୍ରସ୍ତର ନିକଟକୁ ।

ଭାରତ ବର୍ଷର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପଣ୍ଡା ନାମ ଅତି ସୁପରିଚିତ । ପଣ୍ଡିତ ଏବଂ ନିଷ୍ଠାପର ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ଭାବରେ ସେ ଅଶେଷ ଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜ୍ଜନ କରିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ସର୍ବତ୍ର ତାଙ୍କର ଅଗଣିତ ଛାତ୍ର, ସହକର୍ମୀ ଏବଂ ଗୁଣମୁଗ୍ଧ ଅଛନ୍ତି । ଅନେକେ ସେ ଯେଉଁଭଳି ଭାବରେ ତାଙ୍କର ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ଲାଭ କରିଛନ୍ତି, ସେ ସମସ୍ତ ହୋଇଛି ସେମାନଙ୍କର ଅଲଭ୍ୟ ଆହରଣ । ଅଧ୍ୟାପକ ପଣ୍ଡା ଅଧ୍ୟାପକ । ଜୀବନ ବ୍ୟାପୀ ଅଧ୍ୟାପକ । ଶିକ୍ଷକତା ତାଙ୍କର ମହନୀୟତା । ଶିକ୍ଷକଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷାଦାନ କରିବେ ଏବଂ ନୂତନ ଜ୍ଞାନର ସନ୍ଧାନରେ ନିମଗ୍ନ ରହିବେ । ଏ ଉଭୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଧ୍ୟାପକ ପଣ୍ଡା କୃତିତ୍ୱ ଅର୍ଜ୍ଜନ କରିଥିଲେ । ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନରେ ଖ୍ୟାତି ଲାଭ କରିଥିଲେ । ଭାରତୀୟ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସର ସଭାପତି ହୋଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ଏତିକରେ ଶିକ୍ଷକତା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ନାହିଁ । ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁର ଲେଖିଛନ୍ତି, ଶିକ୍ଷକ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ କେବଳ ବିଦ୍ୟାଦାନ କଲେ ମାଷ୍ଟର ମଶାୟ ହୋଇ ପାରନ୍ତି, ମାତ୍ର ସେଥିରେ ଅନ୍ତରର ବିନିମୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ । ଅଧ୍ୟାପକ ପଣ୍ଡାଙ୍କର ଶିକ୍ଷକତାରେ ଥିଲା ଏହି ବିନିମୟର ମହତ୍ତ୍ୱ । ସେଥିରେ ସେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରୁଥିଲେ । ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନରେ ଏକ ଜୀବନ୍ତ ସ୍ପନ୍ଦନ ସୃଷ୍ଟି କରି ପାରୁଥିଲେ ।

କୃଷି ଗୃହ ସ୍ତରରେ ବୃତ୍ତି ଉପାର୍ଜନ କରି ସେ ଗଲେ ବିଲାତ । କେମ୍ବ୍ରିଜ୍ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅଧ୍ୟୟନ କଲେ । ଡିଗ୍ରି ପାଇସାରି ଗବେଷଣା କଲେ । ୧୯୧୪ ଠାରୁ ୧୯୨୧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେଠାରେ ରହିଲେ । ଏହି ସାତ ବର୍ଷ ରହଣି କାଳ ମଧ୍ୟରେ ସେ କେମ୍ବ୍ରିଜ୍‌ର ବାତାବରଣରେ ପରିପୁଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ । କେମ୍ବ୍ରିଜ୍‌ର ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଜୀବନରେ ପରିପ୍ଲୁତ ହୋଇଥିଲେ । ପୂର୍ବରୁ ଛାତ୍ର ଜୀବନରେ ଯେଉଁ ନିଷ୍ଠା ଏବଂ ମନୋଯୋଗ ତାଙ୍କୁ ସ୍ୱଦେଶରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରି ଉପଯୁକ୍ତ କରିଥିଲା, ତାହାର ପରିଣତ ସାଧନ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ କ୍ଷେତ୍ର ମିଳିଲା କେମ୍ବ୍ରିଜ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ।

ଡକ୍ଟର ପରିଜା ନିଜ, ଚରିତ୍ର କିମ୍ବା ଆଚାର ପଦ୍ଧତି ବିଷୟରେ କୌଣସି ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିନାହାନ୍ତି; କୌଣସି ଭାଷଣ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ମାତ୍ର ତାଙ୍କର କୌଣସି ଛାତ୍ର ଛାତ୍ରଜୀବନ ପରେ ପଞ୍ଚାଶତ ବୟସରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ପାନ ସିଗାରେଟ୍ ଖାଇବାର ସାହସ କରି ପାରି ନାହାନ୍ତି । ପୂର୍ବେ ଭାରତୀୟ ଛାତ୍ରମାନେ ବିଲାତରେ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଗଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଆଚାର ପଦ୍ଧତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶପତ୍ର ମିଳୁଥିଲା । ସେଥିରୁ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ସେ ଅନେକ ଥର ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ସେଥିରେ ଥିଲା—ଘନ ଘନ ବୃଷ୍ଟି କିମ୍ବା ତୁଷାର ବୃଷ୍ଟି ଲାଗି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଅନୁପସ୍ଥିତି କ୍ଷମଣୀୟ ବିବେଚିତ ହେବ ନାହିଁ । କଥା ଅଛି, ଜର୍ମାନୀର ବିଖ୍ୟାତ ଦାର୍ଶନିକ ଇମାନୁଏଲ୍ କାଣ୍ଟ ତାଙ୍କର ଦୈନନ୍ଦିନ କର୍ମରେ ଏଭଳି ସମୟାନୁବର୍ତ୍ତିତା ଆଚରଣ କରୁଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କୁ ବୁଲିଯିବାର ଦେଖିଲେ ଲୋକେ ଘଡ଼ିର ସମୟ ମିଳାଇ ଦେଉଥିଲେ । କୌଣସି ସଭା ସମିତି ଉତ୍ସବ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଡକ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କୁ କେବେ ଗୋଟିଏ ମିନଟ୍ ବିଳମ୍ବ ହେବାର କେହି ଦେଖିନାହିଁ ।

ସେ କାଳରେ ଯେଉଁମାନେ ବିଲାତ ଯାଉଥିଲେ, ବହୁବର୍ଷ ସେ ଦେଶରେ ରହୁଥିଲେ, ସେମାନେ ବିଲାତି ଚାଲିଚଳନ, ଆଚାର ବ୍ୟବହାର ସମସ୍ତ ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ଭାବରେ ଆହରଣ କରି ଆସୁଥିଲେ । ଡକ୍ଟର ପରିଜା ଏହାର ଏକ ନିପାତନ । କୌଣସି ମାଦକ ଦ୍ରବ୍ୟ ତ ଦୂରର କଥା, ଧୂମ ପାନ ମଧ୍ୟ ସେ କେବେ ହେଲେ କରି ନାହାନ୍ତି । ସେଠାରେ ଯେଉଁ ଶିଷ୍ଟ ନିୟମ ନୀତି ଶୃଙ୍ଖଳା ସେ ଶୁଭ ସଙ୍ଗତ ବୋଲି ବିବେଚନା କରିଛନ୍ତି, ତାହାକୁ ସେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ନିକଷରେ ଯାହାକୁ ସେ ବର୍ଜନୀୟ ବୋଲି ବିଚାର କରିଛନ୍ତି, ତାହାକୁ ସେ ବହୁ ଦୂରରୁ ପରିହାର କରିଛନ୍ତି ।

ସେ ସଦାଳୁ ଓ ଶାନ୍ତ । ନିଜେ ସେ ସ୍ୱ ଉତ୍ଥାନ କରନ୍ତି । ଜୋତା ପ୍ରତିଦିନ ପରିଷ୍କାର କରାଯିବ । ସ୍ୱୟଂ ଖାଇସାରି ଜୋତା ପାଲିସ କରନ୍ତି । ସକାଳ ୭ଟା ବେଳକୁ ପୋଷାକ ପତ୍ର ପିନ୍ଧି ପ୍ରସ୍ତୁତ । ଠିକ୍ ନଅଟା ବେଳେ ଲାବୋରେଟୋରୀରେ ଉପସ୍ଥିତ । ଷୋହଳ ବର୍ଷ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କୁଳପତି ରହି ଅବସର ଗ୍ରହଣ କଲାପରେ ପୁଣି ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ଗବେଷଣାରେ ଲାଗିଲେ । ସେ ବୟସରେ ମଧ୍ୟ ଠିକ ନଅଟା ବେଳେ ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନ ଗବେଷଣାଗାରରେ ଉପସ୍ଥିତ । ଏଥିରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଛି ଛାତ୍ର ଏବଂ ସହକର୍ମୀ ମାନଙ୍କ ସହିତ ଅନ୍ତରର ବିନିମୟ । ବକ୍ତୃତାରେ ନୁହେଁ, ଉପଦେଶରେ ନୁହେଁ, ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅନୁଶୀଳନରେ ।

ସମୟ ମିଳିଲେ ଗଳ୍ପ କରନ୍ତି । ଯେ ସୁଯୋଗ ଯେ ପାଇଛି ସେ ସେସବୁ ଗଳ୍ପର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ବହୁବେଳ ମନେ ରଖିଥିବ । ଡକ୍ଟର ପରିଜା ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନୀ । ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ଜ୍ଞାନର ପରିସର ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ । ରାମାୟଣ ମହାଭାରତ, ପୁରାଣ ଇତିହାସ, ଭକ୍ତମାଳୀ, କଥାକଥନୀ—ଏ ସକଳ ବିଷୟରେ ଏଭଳି ପ୍ରବେଶ, ନ ଶୁଣିଲେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ହେବନାହିଁ । ସେ କୌଣସି କଥା ପଡ଼ୁଥିବା ବେଳେ ଠିକ୍ ଗୋଟିଏ ଖାପିବା ଭଳି ପ୍ରବାଦ ବା କଥାଟିଏ ଉଦ୍ଧାର କରିଦେବେ । ସାତବର୍ଷ କେମ୍ବ୍ରିଜ ଅଧିବାସ ପରେ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି, ଉତ୍କଳୀୟ ପରମ୍ପରା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତାଙ୍କର ଥିଲା ଗଭୀର ଅଭିନିବେଶ । ଭାରତୀୟ ଏବଂ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଂସ୍କୃତିର ଏ ଅପୂର୍ବ ସଂଯୋଗ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲା ଅନ୍ତରର ବିନିମୟର ଏକ ସଞ୍ଚାର ମାର୍ଗ । ଏହି ବିନିମୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ଏକ ଅସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ।

ଏ ସକଳ ସିଦ୍ଧିର ସମ୍ମିଶ୍ରଣରେ ଯେଉଁ ବିରାଟ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ପରିସ୍ଫୁଟ ହୋଇଥିଲା ସେ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଶାରୀରିକ ଅବସାନ ହୋଇ ଯାଇଛି । ମାତ୍ର ସେ ମହନୀୟ ଆଦର୍ଶର କ'ଣ ଅବସାନ ହୋଇପାରେ?

—X—

ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସଂପର୍କ

ଶ୍ରୀ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ପରିଜା

ଡକ୍ଟର ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜାଙ୍କ ପରଲୋକ ପରେ ଗତ ତା ୨ ରିଖ ଠାରୁ ମୁଁ ସ୍ତବ୍ଧ ମୂକ ହୋଇ ବସିଥିଲି ଏବଂ କୌଣସି ନିଜର ମନୋଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଅବସ୍ଥାରେ ନଥିଲି । ଏବେ ଓଡ଼ିଶା ଲୋକ ସଂପର୍କ ବିଭାଗଙ୍କ ଅନୁରୋଧରେ ମୋତେ ଏତକ ଲେଖିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।

ସମସ୍ତେ ଡକ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱବିଖ୍ୟାତ ବୈଜ୍ଞାନିକ, ପ୍ରଖ୍ୟାତ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ଏବଂ ଉତ୍କୋଟୀର ସମାଜସେବୀ ହିସାବରେ ଦେଖିଛନ୍ତି । ମୁଁ କେବଳ ଆମ ଗାଁ ପାଖ ତାଲୁକଦାର ବାସିନ୍ଦା ହିସାବରେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଛାତ୍ର ହିସାବରେ ଏକ ସାଧାରଣ ସଂପର୍କ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବେଶୀ ଅନୁଭବ କରୁଛି ।

ମୁଁ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିଲା ବେଳଠୁ ଡକ୍ଟର ପରିଜା ଏକ ବିଖ୍ୟାତ ବ୍ୟକ୍ତି । ସେତେବେଳେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖାକରିବାକୁ ମନ ହେଉଥିଏ, କାରଣ ମୁଁ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜକୁ ଆସିଲି ଏବଂ ଦୁଇ ବର୍ଷ ଉଦ୍ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନର ଛାତ୍ର ଥିଲି । ମୁଁ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ଛାତ୍ରାବାସରେ ସ୍ନାତକ ବର୍ଷ ସମସ୍ତ ଥିବାବେଳେ ସେ ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ଓ୍ୱାର୍ଡେନ୍ ଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ୧୯୩୯ ମସିହାରେ ତାଙ୍କର ମୋତେ ଦେଇଥିବା ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସାର୍ଟିଫିକେଟ୍ ଏବେ ଦେଖି ମୋ ଆଖିରେ ଲୁହ ଆସିଗଲା । ସେଥିରେ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି "He is one of the few all-round youngmen I know. He was the central figure in all social activities and won the love of all his fellow boarders" ଅର୍ଥାତ "ମୁଁ ଜାଣିଥିବା ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ କେତେଜଣ ସର୍ବଗୁଣସଂପନ୍ନ ଯୁବକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଜଣେ । ସମସ୍ତ ସାମାଜିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସେ ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ସମସ୍ତ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ସ୍ନେହଭାଜନ ହୋଇ ପାରିଛନ୍ତି ।"

ଆମେ କେତେଜଣ ପାଠପଢ଼ା ଅପେକ୍ଷା ସାମାଜିକ, ରାଜନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଧିକ ସମୟ ଦେଉଥିଲୁ ଏବଂ ସେହି ଦୋଷରେ ୧୯୩୯ ମସିହାରେ ମୋତେ ହଷ୍ଟେଲରୁ ବହିଷ୍କାର କରାଯାଇଥିଲା ଜଣେ ସାହେବ ପ୍ରିନ୍ସିପାଲଙ୍କ ଆଦେଶରେ । ଏହି କାରଣ ହିଁ ଡକ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କର ଉଦାର ହୃଦୟ ଥିବାରୁ ମୋତେ ପୁଣି ହଷ୍ଟେଲରେ ଗ୍ରହଣ କରିବାପାଇଁ ସେ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିବାରୁ ଏ ଗ୍ରହଣ ସମ୍ଭବପର ହୋଇ ପାରିଲା । କେତେ ମହାନ୍ ସେ ।

ମୁଁ ଛାତ୍ରାବାସରେ ଥିବାବେଳେ ସେ ଓ୍ୱାର୍ଡେନ ଥିଲେ ଏବଂ ମୋର ଅନେକ ସମୟରେ ତାଙ୍କସହିତ ମତଭେଦ ହେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରେ ମୋ ମତ ଠିକ୍ ବୋଲି ଜାଣିବା ପରେ ସେ ମୋତେ ପ୍ରଶଂସା କରୁଥିଲେ । ଏହା ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ଗୁଣ ଏବଂ ତାହା ଭୁଲି ହେଉ ନାହିଁ ।

ସୁରକ୍ଷା ଭବନରେ ମୁଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲାପରେ ସେ ଅତି ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ସମକ୍ଷ ହସି ହସି "ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ତୁମର ଶାନ୍ତ ପ୍ରବଣତା ଓ ସାମାଜିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରୁ ମୋର ଧାରଣା ହୋଇଥିଲା ଯେ ତୁମେ ଜଣେ ସଫଳ ଇନସୁରାନ୍ସ ଅଫିସର ହେବ ବୋଲି କିନ୍ତୁ ପ୍ରଶାସନିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତୁମର କାର୍ଯ୍ୟ ବାସ୍ତବିକ୍ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା, ଓ ଏହା ଆମକୁ ଅଧିକ ଆନନ୍ଦ ଦେଉଛି ।"

ମୁଁ ଓଡ଼ିଶାର ଏମ୍ପ୍ଲଏମେଣ୍ଟ ଡିରେକ୍ଟର ଥିଲାବେଳେ ସେ ଥରେ ନିଜେ ଆସି ମୋ ଅଫିସରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ମୁଁ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ କହିଲି " ସାର୍, ଆପଣ ନିଜେ ନ ଆସି ଫୋନ କରି ଦେଇଥିଲେ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତା ।" ସେ ଉତ୍ତରରେ କହିଲେ " ମୋର କାମ ଅଛି ତେଣୁ ମୁଁ ଆସିବା କଥା ।" କେତେ ନିରହଙ୍କାର ସରଳ ବ୍ୟକ୍ତି ସେ ।

ତାଙ୍କର ମୋ ପ୍ରତି ଅନାବିଲ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଯୋଗୁଁ ମୋର ବସ୍ତ୍ରସର ଦିନ ମୋତେ ଆଶୀର୍ବାଦ କରିବାପାଇଁ ସେ ଆମ ଗାଁ ଘରକୁ ଆସିଥିଲେ । ଏହା ତାଙ୍କର ମହାନୁଭବତାର ନିଦର୍ଶନ ।

ମୋର ଏତେ ଆପଣାର ଦର୍ଶନ ଦାତା ମହାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବିୟୋଗରେ ମୁଁ ସ୍ୱତଃ ଅନୁଭବ କରିବା କଥା ଯେ, ମୋର ମୁରବୀ ଚାଲିଗଲେ । ତାଙ୍କର ଆତ୍ମା ଶାନ୍ତି ପାଉ, ଏତିକି ଭଗବାନଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରାର୍ଥନା ।

ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ଏମ୍ପ୍ଲଏମେଣ୍ଟ ଡିରେକ୍ଟର,

ଓଡ଼ିଶା

ଡକ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କ
ଅନ୍ତିମ କାମନା

"ମୋର ପୁତ୍ର କନ୍ୟାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି,

"ସରଳ ଜୀବନ ଯାପନରେ ମୁଁ ଆଜୀବନ ବିଶ୍ୱାସୀ । ଏଣୁ ମୋର ଅନୁରୋଧ ଯେ, ମୋ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ସମସ୍ତ ପାରମ୍ପରିକ ପ୍ରଥା, ଯଥା—ଜ୍ଞାତି କୁଟୁମ୍ବମାନଙ୍କୁ ଭୋଜନ ଓ ଲୁଗାପଟା ଦେବା ପ୍ରଥା ପାଳନ କରାଯିବ ନାହିଁ ।

"ମୋ ପାଇଁ କେବଳ ଯତ୍ ସାମାନ୍ୟ କ୍ରିୟା ଓ ପ୍ରାର୍ଥନା କରାଯାଇ ପାରେ ।

"ଶୁଦ୍ଧି ପ୍ରଥା ଅନୁଯାୟୀ ଯାହା ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଥାନ୍ତା ତାହା ଦରିଦ୍ର ତଥା ମେଧାବୀ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଓ ବୃତ୍ତି ବାବଦରେ କିମ୍ବା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଦାନ କରାଯିବା ଉଚିତ ।"

ସ୍ୱା-ପି: କେ: ପରିଜା
ତା ୨୩-୫-୧୯୭୮

ମହା ପ୍ରୟାଣ ପଥେ

୧୯୭୮ ମସୀହା ଜୁନ ମାସର ଦୁଇ ତାରିଖ--

ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାତଃସ୍ମରଣୀୟ ଶିକ୍ଷାଗୁରୁ, ଭାରତବର୍ଷର ବରେଣ୍ୟ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ଏବଂ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଖ୍ୟାତିସଂପନ୍ନ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜା ୮୭ ବର୍ଷର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କର୍ମମୟ ଜୀବନ ସମାପନ କରି, ତାଙ୍କର କଟକ କାଣ୍ଟନମେଣ୍ଟ ରୋଡସ୍ଥ ପାରିଜାତକ ବାସଭବନରେ ପୂର୍ବାହ୍ଣ ୧୧ ଟା ୫୫ ମିନିଟରେ ଚିରଦିନ ଲାଗି ମହାନିଦ୍ରା ବରଣ କଲେ । ଏହି ଦୁଃସମ୍ବାଦ ସହସା ସର୍ବତ୍ର ବ୍ୟାପି ଯାଇଥିଲା । ମାତ୍ର ୧୮ ଦିନ ତଳେ ମେ ମାସ ୧୬ ତାରିଖରେ ତାଙ୍କର ସୌଭାଗ୍ୟବତୀ ସହଧର୍ମିଣୀ ଶ୍ରୀମତୀ ସୁନ୍ଦରମଣି ପରିଜାଙ୍କର ୭୫ ବର୍ଷ ବୟସରେ ପରଲୋକ ଘଟିଥିଲା ଏବଂ ସତେକି ତାଙ୍କର ମହାନ୍ ଜୀବନର ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗିନୀ ସ୍ୱରୂପିଣୀ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟା ସୁନ୍ଦରମଣିଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ସେ ଆଉ ଅଧିକ ଦିନ ଏ ପୁରରେ ରହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ନ କରି—ଏପୁରର ସମସ୍ତ ମାୟା ଛିନ୍ନକରି ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସ୍ୱର୍ଗରେ ମିଳିତ ହେବା ଲାଗି ଅନ୍ତରାତ୍ମାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହିଥିଲେ ଓ ଏହି ଆଶୁମୃତ୍ୟୁକୁ ମନେ ମନେ କାମନା କରୁଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ମନସ୍କାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣକରି ବିଧାତା ତାଙ୍କର ଆତ୍ମାକୁ ସେପୁରକୁ ଡାକିନେଲେ ।

ଡାକ୍ତର ପରିଜାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ସମ୍ବାଦ ବିଦ୍ୟୁତ ବେଗରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗକୁ ବ୍ୟାପିଗଲା । ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁଖରେ ସେହି ଗୋଟିଏ କଥା—"ପରିଜା ସାହେବ ଆଉ ନାହାନ୍ତି । ଉତ୍କଳର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତମ ଜ୍ଞାନଦୀପ ନିଭିଗଲା ।" ଘଣ୍ଟାକ ଭିତରେ ହଜାର ହଜାର ଶୋକାକୁଳ ଛାତ୍ର, ଶିକ୍ଷାବିତ୍, ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ, ସାହିତ୍ୟିକ, ବୈଜ୍ଞାନିକ, ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ଓ ଜନସାଧାରଣ ତାଙ୍କ ବାସଭବନରେ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇ ସେହି ମହାପୁରୁଷଙ୍କର ଶେଷ ଦର୍ଶନ ଲାଭ କରିଥିଲେ ।

ଡକ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କର ତିନିପୁଅ ଓ ଦୁଇଝିଅ ମଧ୍ୟରୁ ବଡ଼ଝିଅ ଶ୍ରୀମତୀ ମନ୍ଦାକିନୀ ଦାସ-ମହାପାତ୍ର ଓ କନିଷ୍ଠପୁତ୍ର ଶ୍ରୀ ସ୍କନ୍ଦ ପରିଜା ଆଇ. ଏ. ଏସ୍. ଙ୍କର ପୂର୍ବରୁ ପରଲୋକ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଅନ୍ୟ ଝିଅ ଡାକ୍ତର ସୌଦାମିନୀ ପରିଜା ଓ ଦୁଇପୁତ୍ର ଶ୍ରୀ ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ପରିଜା ଓ ଶ୍ରୀ ଲଲାଟେନ୍ଦୁ ପରିଜା ଆଇ. ଏ. ଏସ୍. ଅନ୍ତିମ ସମୟରେ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ ।

ତାଙ୍କର ଶବଯାତ୍ରା ସଙ୍ଗରେ ହଜାର ହଜାର ବ୍ୟକ୍ତି ଖାନନଗର ଶ୍ମଶାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭକ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ଯାତ୍ରା କରିଥିଲେ । କଟକର ବିଭିନ୍ନ ସଂସ୍ଥା ଓ ସ୍କୁଲ କଲେଜ ବାଟ ଦେଇ ଶବଯାତ୍ରା ଗଲାବେଳେ ଶତଶତ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ବହୁ ଅନୁଷ୍ଠାନ ତାଙ୍କ ଶବାଧାର ଉପରେ ମାଳା ଓ ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ ।

ଶବଦାହ ବେଳେ ରାଜ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳର ବହୁ ସଦସ୍ୟଙ୍କ ସହିତ ଓଡ଼ିଶାର ବହୁ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପସ୍ଥିତ ଥାଇ ଶେଷ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର ଶ୍ରୀ ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ପରିଜା ମୁଖାଗ୍ନି ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ ।

ଏହି ମହାନ୍ ଶିକ୍ଷକ, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ସମାଜସେବୀଙ୍କ ବିୟୋଗରେ ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଯାଇଥିଲା । ସରକାରୀ ଅଫିସ ଓ ହାଇକୋର୍ଟରେ ଜାତୀୟ ପତାକା ଅର୍ଦ୍ଧନମିତ କରାଯାଇଥିଲା ଏବଂ ସମସ୍ତ ସରକାରୀ ଅଫିସ ଓ ସ୍କୁଲ କଲେଜ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଏବଂ ଓଡ଼ିଶା ଗେଜେଟ୍‌ର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଶୋକସଂଖ୍ୟା ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ।

ତାଙ୍କର ମହାପ୍ରୟାଣ ବାର୍ତ୍ତା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଓଡ଼ିଶାର ଓ ଓଡ଼ିଶା ବାହାରୁ ବହୁ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ଅନୁଷ୍ଠାନ ତରଫରୁ ସସମ୍ମାନ ଶୋକବାର୍ତ୍ତାମାନ ଆସି ପହଞ୍ଚିଥିଲା । ସହସ୍ରାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି ଶୋକବାର୍ତ୍ତାମାନ ପ୍ରେରଣ କରିଥିଲେ ।

ଓଡ଼ିଶାର ମାନ୍ୟବର ରାଜ୍ୟପାଳ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଭଗବତ୍ ଦୟାଲ ଶର୍ମା ସମବେଦନାପୂର୍ଣ୍ଣ ଗଭୀର ଶୋକପ୍ରକାଶ କରି କହିଲେ ଯେ—

"ଡକ୍ଟର ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜାଙ୍କ ତିରୋଧାନ ସମ୍ବାଦ ପାଇ ମୁଁ ଗଭୀର ମର୍ମାହତ । ସେ ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ବିଦ୍ୱାନ, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ଥିଲେ । କାର୍ଯ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଷ୍ଠା ଓ ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ ମନୋଭାବ ଦ୍ୱାରା ସେ ଓଡ଼ିଶାର ଖ୍ୟାତି ବୃଦ୍ଧି କରିଥିଲେ । କେବଳ ଆଜିର ଯୁବ ସମାଜ ନୁହେଁ, ପରବର୍ତ୍ତୀ ଯୁବ ସମାଜ ପାଇଁ ସେ ପ୍ରେରଣାର ଉତ୍ସ ହୋଇ ରହିବେ ।......"

ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନସଭାର ବାଚସ୍ପତି ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟପ୍ରିୟ ମହାନ୍ତି ଶୋକବାର୍ତ୍ତାରେ କହିଲେ ଯେ—

ଡକ୍ଟର ପରିଜା ପ୍ରତିକୂଳ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଯେଉଁଳି ପ୍ରଗାଢ଼ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟ ବଳରେ ଅତିକ୍ରମ କରି ବିଜ୍ଞାନ ଜଗତରେ ନିଜର ସତ୍ତା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ, ତାହା ଏ ଜାତିର ଇତିହାସରେ ଏକ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ଘଟଣା ହୋଇ ରହିବ । ତାଙ୍କର ଅମର ଆତ୍ମା ପରମ ଶାନ୍ତି ଲାଭ କରୁ, ଏହାହିଁ ଭଗବାନଙ୍କ ନିକଟରେ ମୋର ଏକାନ୍ତ ପ୍ରାର୍ଥନା ।

ଓଡ଼ିଶାର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ନୀଳମଣି ରାଉତରାୟ ଗଭୀର ଶୋକପ୍ରକାଶ କରି କହିଲେ ଯେ—

ଡକ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ସମ୍ବାଦ ତାଙ୍କୁ ଦାରୁଣ ଆଘାତ ଦେଇଛି । ସେ ଥିଲେ ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମ ଓ ସାଫଲ୍ୟର ଏକ ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରତିଛବି । ତାଙ୍କର ମହାନ୍ ଜୀବନଧାରା ସମଗ୍ର ଦେଶର ଶିକ୍ଷାବିତ୍, ବିଜ୍ଞାନୀ ଓ କୃତୀ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣାର ଏକ ଚିରନ୍ତନ ଉତ୍ସ ହୋଇ ରହିବ । ଏ ରାଜ୍ୟର ଶିକ୍ଷା ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ଅବଦାନ ଅନନ୍ୟ ସାଧାରଣ । ବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ମହାନ୍ ପ୍ରତିଭା ଅନ୍ତର୍ଜାତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ସମ୍ମାନିତ ହୋଇ ଆସିଛି । ଏହି ରାଜ୍ୟରେ ବିଜ୍ଞାନସମ୍ମତ କୃଷିବିକାଶର ମୂଳଦୁଆ ସେ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ବିୟୋଗରେ ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟର ବହୁଛାତ୍ର ଓ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ଆଜି ମର୍ମାହତ ହୋଇଛନ୍ତି ଏବଂ କେବଳ ଓଡ଼ିଶା ପାଇଁ ନୁହେଁ ସମଗ୍ର ଦେଶପାଇଁ ଡକ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କର ବିୟୋଗ ଏକ ଅପୂରଣୀୟ କ୍ଷତି ।

ଓଡ଼ିଶାର କୁଳବୃଦ୍ଧ ନେତା ଓ ଚିନ୍ତାନାୟକ ଡକ୍ଟର ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ଏକ ଶୋକ-ବାର୍ତ୍ତାରେ ପ୍ରକାଶ କଲେ ଯେ—

ଭାରତର ବିଶିଷ୍ଟ ବିଜ୍ଞାନାଚାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟତମ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ଡକ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କ ପରଲୋକ ପ୍ରାପ୍ତିରେ ଓଡ଼ିଶା ଜଣେ ମହାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ହରାଇଲା । ଶିକ୍ଷାର ଅଗ୍ରଗତି ସଂପର୍କରେ ସେ ଯାହା କରିଯାଇଛନ୍ତି ସେପରି କୌଣସି ଶିକ୍ଷାବିତ୍ କରିପାରି ନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କର କୃତି ସଂପର୍କରେ ଲେଖି ବସିଲେ ବିରାଟ ଗ୍ରନ୍ଥ ହେବ । ବାଣୀ ବିହାରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ଓଡ଼ିଶା ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସେ କେବଳ ପ୍ରାଣପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ନୁହନ୍ତି, ମୁଖ୍ୟ ନିର୍ମାତା ମଧ୍ୟ । ଏହିଭଳି ତାଙ୍କର ବହୁକୃତି ଶିକ୍ଷାର ବିକାଶ ପଥରେ ଏକାନ୍ତ ସହାୟକ ହୋଇଛି । ତାଙ୍କର ବିୟୋଗ ଓଡ଼ିଶା ବାସୀଙ୍କ ପ୍ରତି ଏକ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବଜ୍ରାଘାତ ।

ପୂର୍ବତନ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ନନ୍ଦିନୀ ଶତପଥୀ ଗଭୀର ଶୋକପ୍ରକାଶ କରି କହିଲେ ଯେ .... ପରିଜା ସାହେବ ଜଣେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଖ୍ୟାତି ସଂପନ୍ନ ବିଶିଷ୍ଟ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ବିଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରସାରରେ ସେ ପ୍ରଧାନ ପୁରୋଧା ଥିଲେ ବୋଲି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । କେବଳ ଶିକ୍ଷା ନୁହେଁ ସାମାଜିକ ବ୍ୟାପାରରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ସମଧିକ ଆଗ୍ରହ ଥିଲା । ସେ ଥିଲେ ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଶାର କୁଳବୃଦ୍ଧ । ବୋଧହୁଏ ତାଙ୍କ ବିୟୋଗରେ କୁଳବୃଦ୍ଧଙ୍କ କୋଠରୀଟି ଖାଲି ପଡ଼ିଲା .... ।

ଓଡ଼ିଶାର ବିଶିଷ୍ଟ ଜନନାୟକ, କେନ୍ଦ୍ର ଇସ୍ପାତ୍ ଓ ଖଣି ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ଡକ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣିବାମାତ୍ରେ ଘୋର ମର୍ମାହତ ହୋଇ ସେହି ମହାନ୍ ଆତ୍ମାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ଅର୍ପଣକରି କହିଲେ ଯେ—

........ଏକ ମହାନ୍ ଆତ୍ମା ଚାଲିଗଲେ । ଡକ୍ଟର ପରିଜା ଥିଲେ ଭାରତର ଜଣେ ବରପୁତ୍ର । ସେ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ଯେଉଁ ପୃଥିବୀର ବିଜ୍ଞାନ ମାନଚିତ୍ରରେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ସ୍ଥାନ ଦେଇଥିଲେ । ରାଜ୍ୟରେ ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରସାର ଦିଗରେ ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ଅଗ୍ରଦୂତ ।

ଦେଶର ବିଶିଷ୍ଟ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ସ୍ୱାମୀ ସତ୍ୟପ୍ରକାଶ ଡକ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କ ବିୟୋଗ ବାର୍ତ୍ତା ଶୁଣି ଭୁବନେଶ୍ୱର ଆର୍ଯ୍ୟସମାଜର ପ୍ରଥମ ବାର୍ଷିକ ଉତ୍ସବରେ ପ୍ରବଚନ ଦେଉଥିବା ସମୟରେ କହିଥିଲେ ଯେ ପ୍ରକୃତ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଈଶ୍ୱର ବିଶ୍ୱାସୀ ତପସ୍ୱୀ ଓ ସତ୍ୟାନୁସନ୍ଧିତ୍ସୁ । ଡକ୍ଟର ପରିଜା ଏହିଭଳି ଏକ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଥିଲେ ।

ବିଧାନ ସଭାର ବିରୋଧି ଦଳ ନେତା ଶ୍ରୀ ବୃନ୍ଦାବନ ନାୟକ ଏକ ଶୋକବାର୍ତ୍ତାରେ କହିଲେ ଯେ ଡକ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ସମ୍ବାଦରେ ସାରା ଓଡ଼ିଶା ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ । ......ବିରୋଧିଦଳର ଜଣେ ବୈଧାନିକ ଭାବରେ, ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କୁଳପତି ଭାବରେ ଓ ନାନା ସାଂସ୍କୃତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନର ସଭାପତି ଭାବରେ ସେ ନିଜର ଶୃଙ୍ଖଳା ତଥା ଦକ୍ଷତା ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରମାଣିତ କରିଛନ୍ତି ।

ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନାବୋର୍ଡ ସଭ୍ୟ ତଥା କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ନେତା ଶ୍ରୀ ରାମକୃଷ୍ଣ ପତି ଶୋକ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲେ ଯେ ଜଳେଶ୍ୱର ଅଂଚଳରେ ତାଙ୍କରି ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଆମେ ଦକ୍ଷିଣାଞ୍ଚଳ ମିଶ୍ରଣ ଆନ୍ଦୋଳନ ଏବଂ ମେଦିନୀପୁରରେ ଓଡ଼ିଆଭାଷା' ସାହିତ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତିର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲୁ । ସେ ଯେ କେବଳ ଜଣେ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ଥିଲେ ତାହା ନୁହେଁ—ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ଦେଶପ୍ରେମୀ ।

ଉତ୍କଳର ବିଶିଷ୍ଟ ଜନନେତା ଓ 'ସମାଜ'ର ସଂପାଦକ ଶ୍ରୀ ରାଧାନାଥ ରଥ ଗଭୀର ଶୋକ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଛନ୍ତି ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଶା ତଥା ଦେଶର ଜଣେ ମହାନ୍ ତଥା ବିଦ୍ୱାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ତିରୋଧାନ ଘଟିଲା...........ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଜାତି ପକ୍ଷରେ ଏକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ । ଦେଶପ୍ରତି ତାଙ୍କର ମହାନ୍ ସେବା ବିଶେଷକରି ଶିକ୍ଷା ଓ ବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ମହାନ୍ ଦାନ ଦେଶବାସୀ ଚିରଦିନ ସ୍ମରଣ କରିବେ । ଗଭୀର ଭକ୍ତିରେ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ମୁଣ୍ଡ ନଇଁ ଯାଉଛି ।

ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟତମ ବିଶିଷ୍ଟ ଜନନେତା ଏବଂ ଜନତା ଦଳର ସାଧାରଣ ସଂପାଦକ ଶ୍ରୀ ରବିରାୟ ଏମ୍. ପି. ଗଭୀର ଶୋକ ପ୍ରକାଶକରି କହିଛନ୍ତି ଯେ ଗୁରୁଦେବ ପରିଜାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଆମମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ବିନା ମେଘରେ ବଜ୍ରପାତ ଭଳି । ଏହା ଫଳରେ ଦେଶର ସାହିତ୍ୟ, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ବୌଦ୍ଧିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ଅପୂରଣୀୟ କ୍ଷତି ହେଲା ତାହାର ତୁଳନା ନାହିଁ ।

କଂଗ୍ରେସ (ଇ) ଦଳର ରାଜ୍ୟଶାଖା ସଭାପତି ଶ୍ରୀ ଜାନକୀବଲ୍ଲଭ ପଟ୍ଟନାୟକ ଶୋକ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଛନ୍ତି ଯେ ଡକ୍ଟର ପରିଜା ତାଙ୍କ ସାରାରେ ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ଥିରସଂକଳ୍ପ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ । ସେ ଥିଲେ ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ସନ୍ତାନ, ଆଦର୍ଶ ଛାତ୍ର, ଆଦର୍ଶ ଶିକ୍ଷକ ଏବଂ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ପ୍ରତିଷ୍ଠାବାନ୍ ବୈଜ୍ଞାନିକ । ତାଙ୍କର ଜୀବନ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରେରଣା ଦେଉଥିବ ।

ଏହିରୂପେ ଶତ ଶତ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ଅନୁଷ୍ଠାନ ପକ୍ଷରୁ ସେହି ମହାନ୍ ଆତ୍ମାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶୋକବାର୍ତ୍ତା ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳିରେ ଓଡ଼ିଶାର ସମ୍ବାଦପତ୍ରମାନ କିଛିଦିନଧରି ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ସେଥିରୁ ଜଣାପଡେ ଯେ ଡକ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ଓଡ଼ିଶାବାସୀ କିଭଳିଭାବେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଭକ୍ତି କରୁଥିଲେ । ସମଗ୍ର ଦେଶ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି କି ସଜୀବ ମମତା ଓ ଭକ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଶିକ୍ଷକ ଜୀବନର ଆରମ୍ଭରୁ ତାଙ୍କର ପରଲୋକ ପ୍ରାପ୍ତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟରେ ତାଙ୍କର ଦୀପ୍ତିମାନ୍ ଛବିଚିତ୍ରଟି ଅଙ୍କିତ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଆଜି ଚିତାନଳରେ ତାଙ୍କର ନଶ୍ୱରଶରୀର ହୁଏତ ଭସ୍ମ ହୋଇ ଯାଇଛି ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ଅମର ମହାନ୍ ଆତ୍ମାର ସେହି ଦୀପ୍ତିମାନ ଛବିଚିତ୍ର ଆମ ହୃଦୟରୁ କେବେ ଲିଭିଯିବ ନାହିଁ । ଭାରତୀୟ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସ ଡକ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ପରମକୃତଜ୍ଞତାର ସହିତ ଯେଉଁ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ଅର୍ପଣକରିଛନ୍ତି ତାହା ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ।

ଭାରତୀୟ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସ ତାରବାର୍ତ୍ତାରେ ଶୋକ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଛନ୍ତି ଯେ——

ଭାରତର ଅନ୍ୟତମ ଯୁଗଦ୍ରଷ୍ଟା ବିଶିଷ୍ଟ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ପ୍ରଫେସର ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜାଙ୍କ ତିରୋଧାନରେ ଭାରତୀୟ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସ ଗଭୀର ଶୋକ ପ୍ରକାଶ କରୁଛନ୍ତି. ଭାରତୀୟ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସର ଏହି ପୂର୍ବତନ ସଭାପତିଙ୍କ ପ୍ରତି ବୈଜ୍ଞାନିକମାନଙ୍କର ହୃଦୟରେ ଅମିତ ଶ୍ରଦ୍ଧା ସମ୍ମାନ ରହି ଆସିଛି । କେବଳ ଯେ ଏଦେଶରେ ଶିକ୍ଷାବିସ୍ତାର ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଐତିହାସିକ ଅବଦାନ ଥିଲା ତା' ନୁହେଁ—ଗତ କେତେ ଦଶନ୍ଧି ଧରି ଭାରତୀୟ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସର ସମୃଦ୍ଧିପାଇଁ ତାଙ୍କର ପ୍ରତୁଳ ଅବଦାନ ରହିଆସିଛି । ତାଙ୍କ ବିୟୋଗରେ ଦେଶ ଜଣେ ଅତୁଳନୀୟ ପ୍ରତିଭା ଓ ସଂସ୍କୃତି ସଂପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ହରାଇଲା ଏବଂ ଭାରତୀୟ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସ ମଧ୍ୟ ଜଣେ ମହାନ୍ ପୃଷ୍ଠପୋଷକଙ୍କୁ ହରାଇଲା" ।

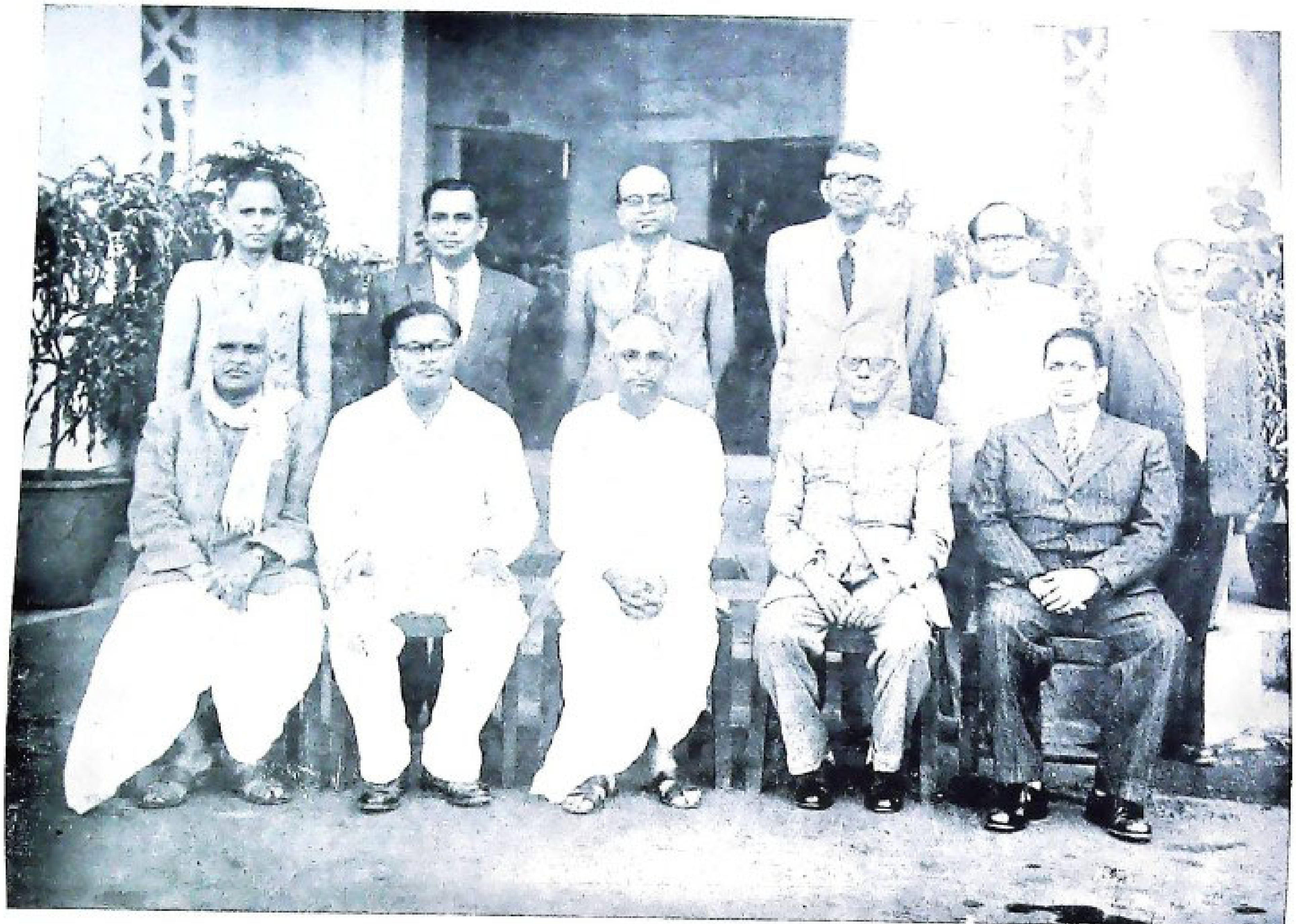

୧୯୬୦ ମସିହାରେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଡକ୍ଟର ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜାଙ୍କ ଅଧ୍ୟକ୍ଷତାରେ ଗୋଟିଏ ନିଶା ନିବାରଣ କମିଟି ଗଠନ କରିଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ସାଧୁଚରଣ ମହାନ୍ତି, ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ସିଭିଲ ସର୍ଜନ ଡକ୍ଟର କାଶୀନାଥ ମିଶ୍ର, ଖଦୀବୋର୍ଡ଼ର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଶ୍ରୀ ଭି. ସୀତାରାମାୟା, ବୋର୍ଡ଼ ଅଫ୍ ରେଭିନ୍ୟୁର,ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ ଏହି କମିଟିର ସଦସ୍ୟ ଥିଲେ ।

ବନାରସ ହିନ୍ଦୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଛାତ୍ରସଂସଦ ଭୁଇଆ ଛାତ୍ରାବାସରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଗହଣରେ ଭାଇସ୍ ଚାନ୍ସେଲର ଡକ୍ଟର ପରିଜା (୧୯୫୦–୫୧)

୧୯୩୦ରେ ଆଲ୍ଲହାବାଦରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ନବମ ଭରତୀୟ ଉଦ୍‌ଭିଦ ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଡକ୍ଟର ପରିଜା

କେମ୍ବ୍ରିଜରୁ ସଦ୍ୟଫେରନ୍ତା ପରିଜାସାହେବ

ସ୍ୱୀୟ ପରିବାରର କେନ୍ଦ୍ର ସ୍ଥଳୀରେ ଡକ୍ଟର ପରିଜା ଓ ଶ୍ରୀମତୀ ପରିଜା

ଡକ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କ ମହାନ୍ ପ୍ରତିଭାର କେତେକ ସ୍ମାରକୀ

PATNA UNIVERSITY

This is to Certify

That the Degree of

Doctor of Science

was conferred Honoris Causa

on

Mr. Prankrishna Parija

at a Convocation holden

this 30th day of November 1944.

T. G. Rutherford

Chancellor.

Utkal University

UTKAL UNIVERSITY

This is to certify that

Dr. PRANAKRUSHNA PARIJA

was this day admitted to

the Degree of Doctor of Science (Honoris Causa)

in this University at a Special Convocation

for his having attained eminence by virtue of his

contributions to science and an established place in

the Scientific World

Utkal University
Cuttack
The 11th January, 1950.

Vice-Chancellor.

THE VICEROY'S HOUSE.
NEW DELHI
31 DECEMBER 1943.

My dear Parija

I send my warmest congratulations on your O.B.E. I know how well deserved this honour is and how much pleasure it will give to many others besides myself.

Yours sincerely
Wavell

P. K. Parija, Esq., IES.

Enclosure.

CENTRAL CHANCERY OF
THE ORDERS OF KNIGHTHOOD.
ST. JAMES'S PALACE, S.W.1.

The Secretary has the honour to transmit a Warrant of Appointment, under The King's Sign Manual, to the Most Excellent Order of the British Empire, and to request that the receipt of this Warrant may be acknowledged on the attached form.

The Secretary would be glad to receive notification of any change of permanent address, and in the event of the decease of persons holding such Warrants Executors are earnestly requested to notify the Secretary.

Pran Krishna Parija, Esq.,
O.B.E.

ଡକ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କ ମହାନ୍ ପ୍ରତିଭାର କେତେକ ସ୍ମାରକୀ

George R.I.

George the Sixth by the Grace of God of Great Britain, Ireland and the British Dominions beyond the Seas King, Defender of the Faith, Emperor of India and Sovereign of the Most Excellent Order of the British Empire to Our trusty and well beloved Prana Krishna Parija Esquire

Greeting

Whereas We have thought fit to nominate and appoint you to be an Additional Officer of the Civil Division of Our said Most Excellent Order of the British Empire We do by these presents grant unto you the Dignity of an Additional Officer of Our said Order and hereby authorise you to have hold and enjoy the said Dignity and Rank of an Additional Officer of Our aforesaid Order together with all and singular the privileges thereunto belonging or appertaining.

Given at Our Court at Saint James's under Our Sign Manual and the Seal of Our said Order this First day of January 1944 in the Eighth year of Our Reign

By the Sovereign's Command

[illegible]

Grand Master

Grant of the dignity of an Additional Officer of the Civil Division of the Order of the British Empire to Prana Krishna Parija Esq.

Orissa University of Agriculture & Technology

The Chancellor and the Board of Management hereby confer the Degree of

Doctor of Science

(Honoris causa)

this 28th day of January 1976

on

Dr. Pranakrushna Parija

for his contribution to the cause of learning and Science in Agriculture.

Orissa University of Agriculture & Technology
Bhubaneswar.
The 28th day of January 1976

Akbar Ali Khan
Chancellor

ଡକ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କ ମହାନ୍ ପ୍ରତିଭାର କେତେକ ସ୍ମାରକୀ

SRI VENKATESWARA UNIVERSITY

We, the Chancellor, Pro-Chancellor, Vice-Chancellor

and Members of the Senate of Sri Venkateswara University do hereby proclaim and make known that the Degree of

Doctor of Science

HONORIS CAUSA

has been conferred on

Dr. P. Parija

at the Convocation held on the 13th February 1962.

Given under the Seal of Sri Venkateswara University

Tirupati
13th February 1962

CHANCELLOR

Sambalpur University

ସମ୍ବଲପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ

On behalf of the Sambalpur University
We, the Chancellor and the Vice-Chancellor
hereby confer the Degree of

DOCTOR OF SCIENCE
(Honoris Causa)

on

Dr. PRANAKRUSHNA PARIJA

at the Fifth Convocation of the University held on Sunday, the 7th Day of May, 1972.

Vice-Chancellor.

Jogendra Singh
Chancellor.

ଡକ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କ ମହାନ୍ କୃତିତ୍ୱର କେତେକ ସ୍ମାରକୀ

This

SANAD

is presented to

Mr/Sri/Mrs Prankrishna Parija, D.Sc., O.B.E

in appreciation of the valuable services rendered by him to the Civil Defence Organisation of Cuttack during the years 1942-45 as a Chief Warden

Dated Cuttack

The 26.2.45

W. H. Lewis

Governor of Orissa

This

SANAD

is presented to

Mrs/Sri/Miss Sundermoni Parija

in appreciation of the valuable services rendered by him to the Civil Defence Organisation of Cuttack during the years 1942-45 as a Lady A.R.P. Worker

Dated Cuttack

The 26.2.45

W. H. Lewis

Governor of Orissa

Extraction of pesticide from Ipomoea Crassicaulis

Reading the Sc. American Vol. 217, July, 1967 p13 "Third-Generation Pesticides" found by Carroll M. Williams, came across the suggestion that the balsam fir contains a chemical which persisting in the paper made from it inhibits the development of an insect Pyrrhocoris apterus. Balsam fir is has no insect pest. It is suggested that at one time there was an insect pest of this plant & the plant developed this antibody in reaction to the insect attack & became immune to the pest.

As Ipomoea is nearly completely free from insect pests just possible it might have a chemical which can be utilised as an insecticide.

15 VI 74

Dear Parija

Your letter posted 7 2 74 has just arrived - has it been into outer space!

If you persist in addressing an old friend of over 50 years standing as 'Dear Professor' - I shall call you ex Vice-Chancellor!

It was good to have news of you from your son-in-law but it was better still to hear from you. I know India is a big place but whenever I meet anybody from there I hopefully enquire about you.

I also am taking things quietly - I had a heart attack 2 years ago & the subsequent medication or the Psalmist's stage of 'labour + sorrow' has taken some of the steam out of me. Nora has now joined the octogenarians but she has still plenty of go.

The little boy Peter, whom you may remember is now 51 & chief engineer for International Computers. The baby Mary is the wife of the professor of physics at Reading - mother of a mathematician reading for a Ph.D at Warwick & a daughter an undergraduate here at Churchill - also mathematics.

My wife joins in sending greetings & we hope that you enjoyed the stay on the platform for your train with me.

Yours sincerely,

G.E.Briggs

To my [illegible]

I have always [illegible] simplicity. Therefore [illegible] that on my death [illegible] observance of all the [illegible] of Gyanti Kutumba [illegible] clothes [illegible]

A simple [illegible] and Kriya ceremony [illegible] only.

Any [illegible] have been spent [illegible] should be [illegible] the study [illegible] students [illegible]

ଅନ୍ତିମବାସନା।

Ravenshaw College
Cuttack
7-4-44.

Chaudhury Upendranath Misra has been a Student of this College for 4 years. He has appeared at the B.A. Examination this year and has good chance of success. His record in the College is good, his conduct has been good throughout and he bears a good character. He comes of a good family of the Cuttack District. I would recommend him for a responsible position.

[illegible]
7/4/44.

ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ପରିଜା ତାଙ୍କର ଜଣେ ଛାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅର୍ଥ ବିଭାଗର ଡେପୁଟି ସେକ୍ରେଟାରୀ ଚୌଧୁରୀ ଶ୍ରୀ ଉପେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଏହି ପ୍ରଶଂସାପତ୍ର ଦେଇଥିଲେ।

ଡକ୍ଟର ପରଜାଙ୍କ ମହାନ୍ ପ୍ରତଭାର କେତେକ ସ୍ମାରକୀ

National Institute of Sciences of India

New Delhi

January 7, 1935

Sir,

We have the honour to inform you that at a General Meeting of the National Institute of Sciences of India held this day you were elected Foundation Fellow of the National Institute.

We are, Sir,

Yours faithfully

S. Basu

[signature]

Secretaries

NATIONAL INSTITUTE OF SCIENCES OF INDIA

Prof. P. Parija

Issued on the occasion of the Silver Jubilee of the Institute, December 1960

To

Dr. Pranakrushna Parija, M.A. (Cantab) I.E.S. (Retd), B.Sc., F.N.A

Revered Sir,

This day is a memorable one in the annals of the Utkal University because your life cannot be separated from the life of Orissa during the best part of the present century, since you have played a decisive role in the shaping of it by your influence on the intellectual life of the State by virtue of your scholarship, character and integrity.

As a scholar, your contribution has passed into history and your name is enshrined in classical texts of your discipline and through your achievements in the intellectual sphere you have distinguished yourself and brought glory to this State and have inspired generations of students and scholars in their quest for truth and pursuit of the welfare of mankind.

Generations of young people have been inspired to dedicate themselves to the highest ideals of life which represent the cumulative wisdom of history, transmitted through the annals of scholarship, and you have distinguished yourself as a great beacon light in this State, the country and the world.

As an administrator, both in the field of general administration and educational administration you have belonged to that rare breed of men who unite vision and imagination with a great deal of practical ability and your administration has been characterized by sympathy, understanding and tolerance and the highest standards of rectitude and moral integrity. Your long and illustrious career is a testimony to the way a great man adorns the position, he is called upon to hold. Your life fuses the objectivity and detachment of the scientific spirit symbolized by the West with the spiritual and humane values represented by the East, thus offering an example of a perfectly integrated personality to both the worlds.

The Utkal University could not have thought of a better way to honour itself than by dedicating its Central Library which is the symbol and repository of knowledge and wisdom to be named after you. It will remain a glorious testimony to the way in which a university paid its debts of gratitude to a person who as its Vice-Chancellor for over a decade played a decisive role in laying a firm foundation for its continuing reputation.

So, we do hope that the University as an institution with its army of teachers and students now and in future will be worthy of the values you have stood for in your long, remarkable and illustrious life. We have great honour in presenting you with the key to the Central Library of the Utkal University.

Most Truly Yours

[signature]

Vice-Chancellor
UTKAL UNIVERSITY

BHUBANESWAR,
January 21st 1978

ଡକ୍ଟର ପରିଜାଙ୍କ ମହାନ୍ ପ୍ରତିଭାର କେତେକ ସ୍ମାରକୀ

To

Padmabhusan Professor Pranakrushna Parija,
M. A (CANTAB), I. E. S. (Retd), O. B. E., D. Sc., F. N. A

Revered Sir,

Your eightyfifth birthday which is a rare event in the life of average mortals has come as an auspicious day. To remember that day is to remember a great man whose life is inseparable from the life of the people of Orissa. You have played a noble role in the shaping of that life by virtue of your outstanding intellectual acumen, sterling character and profound wisdom.

In the realm of scholarship your discoveries which now form a part of classical texts have enabled you to cross the barriers of time and through such memorable achievements you have brought glory to our state and the country. You have been a constant source of inspiration to many young scholars by your ceaseless quest for truth in the cause of human welfare.

As a teacher you have directed the lives of generations of young people and helped them to cherish the highest ideals of life - ideals shaped by the accumulated wisdom of mankind as revealed in the pages of history and transmitted through the channels of knowledge. In doing this you have left on the minds of your students the indelible imprint of a great teacher.

Your achievements as an educational administrator and later, as a general administrator, have been characterized by sympathy, tolerance, rectitude, balance, and the highest standards of moral integrity and as such you have added lustre to whichever position you have held in the course of your long and illustrious career.

It is, however, as a man that your eminence is most notable. Combining the best traits of the cultures of the east and the west, you have been a scientist, a humanist and a savant. While imbibing the national and scientific spirit of the west you have blended into it the spiritual and humane element which distinguishes the culture of the east and thereby presented a model of an integrated personality for emulation by others.

Sir, you are the symbol of an epoch. To such a symbol we can only pay our homage by praying to God to grant you a long and healthy life so that you may continue to inspire us as a landmark in Orissa.

MOST TRULY YOURS

Chairman,
Professor P. Parija Felicitation Committee

BHUBANESWAR
April 17th, 1976

Revered Dr. Pranakrushna Parija,

The Vice-Chancellor, members of the Syndicate and the alumni of the Sambalpur University deem it a great honour to felicitate you, Sir, on your attaining eighty-five years of age. To-day, we recollect with both pride and pleasure, the glorious fifty years of your eventful life during which period under the benign influence of your multi-faceted genius, the State of Orissa was conscientiously groomed to the needs of higher education. Rarely has a person of your calibre adorned the high offices in the State Education Department and none has adorned it so well as you had done for more than half a century. By your remarkable achievements in the field of Plant Physiology and Anatomy, not only did you make great contributions to the cause of advancement of science, but you also gave your own State a recognition in the world map. Your wide-ranging scholarship, administrative acumen, devotion to duty, hard work and punctuality, large heartedness and great love for your fellowmen have left such a deep impression on all of us that it can hardly be weathered by the passage of time.

A great scientist as you are, you did your utmost to foster a scientific aptitude among generations of students who passed through the portals of Ravenshaw College and came under the all enveloping influence of your towering personality. To-day you are not only a great Guru of all those who are guiding the destiny of Orissa, but you are also there amongst us as a living symbol of the learned Rishis of yore.

On this memorable day, we pray for your long life, so that you continue to emanate the beacon light of a luminous star in our country's firmament.

Yours, Sir,

Bhubaneswar Behera
16-4-76
17

REGISTERED No. 0-14

The Orissa Gazette

EXTRAORDINARY
PUBLISHED BY AUTHORITY

No. 715 CUTTACK FRIDAY, JUNE 2, 1978/JAISTHA 12, 1900

HOME DEPARTMENT

NOTIFICATION

The 2nd June 1978

No. 25573/Poll.—Born on 1st April, 1891 in a small village in Icchapur, near Balikuda about 50 Kms. from the District Headquarters Cuttack, Dr. Pranakrishna Parija had a brilliant academic career all through till he passed his B. Sc. Examination with Mathematics Honours from Calcutta University in the year 1913. He was deputed to U. K. in 1914 by the Provincial Government for higher studies and studied Botany in the Christ College, Cambridge University under Professor Seward and Blackman. In the final examination held in 1918 he stood first in first class and secured the Frank Smart Prize and Fellowship for research. During his memorable association with Professor Blackman he did commendable work in the field of Botanical research. After two years of Fellowship, he was employed by the Government of U. K. for a year to find out the best method of storing apples. During his stay of seven years at Christ College, Cambridge he was first Secretary and then President of the Indian Students' Majlis. Birbal Sahani, Chintaman Dwarakanath Deshmukh, Afzal Hussain, Hanumanthrai, Ramanujan, John Mathai and others were his contemporaries at Cambridge. On return to Orissa in August, 1921 he joined as Professor, Botany, Revenshaw College in the Indian Education Service. Popularly known as 'Parija Saheb' he easily won the love, affection and confidence of the students by his profound scholarship. It is because of his untiring efforts that provision for teaching Botany Honours was made in Ravenshaw College in 1930 and thereafter this College acquired name as a centre of higher learning and research in Botany in the country. His works on aquatic weeds and his research on how to induce flood resistance, drought resistance and saline resistance in rice are considered monumental. He was Principal, Ravenshaw College from February 1938 to April, 1945. During this long tenure he introduced many pioneering educational reforms in the college, such as the common mess system, the tutorial system and the election of student Presidents of the College Union, thereby encouraging students to

take up position of responsibility. He also introduced the system of extra-mural lectures and the students' labour bureau through which students learn to appreciate the dignity of labour. An entire generation of intellectuals, scientists and men of eminence in different walks of public life who were once his students, is a living monument to this great teacher. Professor Parija was the first Vice-Chancellor of Utkal University (1943—1948), then an infant institution and significantly contributed to nurse it to maturity. In 1945 he became the first Director of Agriculture in the newly created Development Department of Government of Orissa and in this position he provided a powerful direction and momentum to the 'Grow More Food Campaign'. In 1948 he was called upon by Shri Govinda Malaviya to join the Benaras Hindu University as its Pro-Vice Chancellor, a post which he held with distinction till 1951. In 1952 he was elected to the Orissa Legislative Assembly as an independent member and had the vision to pioneer the Cuttack Improvement Trust Scheme which became a reality two decades later. In September, 1955 he once again became the Vice-Chancellor of Utkal Universify, a post he held with distinction for ten years. During this period, the University blossomed into a full-fledged institution with addition of many new teaching departments and faculties. It was during this time that Dr. Rajendra Prasad, the then President of India had laid the foundation stone of the present University Campus at Vani Vihar on 1st January 1958. The Campus was inaugurated by the late President Dr. S. Radhakrishnan on 2nd January 1963. The crowning glory of his career came when he was elected the General President of the Indian Science Congress Association, of which he was previously the General Secretary for five years, to preside over the Bombay session held in January 1960. During 1962-63 he was Chairman Standing Committee, Inter University Board of India & Ceylon. Under his able guidance the General session of the Indian Science Congress was held at Cuttack in 1962, an event which is lovingly remembered by many even today. In 1963 he was Chairman, General Education Committee, University Grants Commission. From 1966 to 1970 he was an active member of the Board of Management of the Orissa University of Agriculture & Technology, Bhubaneswar and rendered signal service to the University which in recognition thereof conferred on him the Degree of Doctor of Science in January 1976. A brilliant student, a strict disciplinarian and yet a loving teacher, a dedicated researcher, a scientist of world renown, a firm administrator, an eminent educationist and a selfless social worker, Dr. Parija combined in his multifaceted personality many adorable qualities. As a true soldier, he had led a relentless crusade against orthodoxy and dogma all his life. He became a legend during his life time. His death has left an irreparable void in the intellectual and academic life of the country which would be difficult to fill.

The State Government record their profound sense of grief and loss at the passing away of this illustrious Son of Orissa.

SITAKANT MAHAPATRA
Secretary to Government of Orissa

Reproduced

DR. PARIJA AS I KNOW HIM

Shri BISWANATH DAS

The late lamented Dr. Parija is one of the prominent personalities in the field of education and research in India. As a teacher he had some outstanding abilities which were specially of his own. The misfortune in India today is that we have no Gurukula system of education to enable a man of his abilities and attainments to utilise in the development of real education. But in this present system of education Dr. Parija has made it possible to many extent. He was a hard task master and he would not tolerate if a moment is lost in vain. To him time was life and he gave much importance on the proper utilisation of this valuable time. Being in Indian Educational Service his emoluments were far higher and his status with official order was far above the ordinary reach.

I recall one occasion during my first ministry when I was directed by the Congress Working Committee to call ourselves "Prime Minister",, we had to face a stubborn student agitation. I remember that Dr. Parija as the Principal was always kind and generous with the Bidyarthis and at the same time a great discipliner. The students being instigated by the then political set-up started an agitation without necessary justification and behaved in a way which could least be desired. It was too much for a teacher of the status, quality and culture of Dr. Parija to expect this from college students. It was a British regime when law and order had foremost priority. The Europan Officers of the Education Department and of the Secretariat were awefully upset. There were limits for us to which certain things could be tolerated. Unfortunately the agitation being prepared by the politicians knew no limits and it was too much for any conscientious teacher to tolerate the way the agitation was directed and the action taken by the students. The Government stood firm calling always on the students not to take law to their own hands. But the

students were in unrest and did not listen to anybody. Politicians were instigating the students to continue the agitation. My ministry had to take certain steps to condone some excesses by the rebelious students. Really certain things were in excess and unpardonable.

But just after a few hours, it was to my utter surprise, a resignation letter from Dr. Parija came to my hand. He had mentioned in the resignation letter that under such circumstances, he would not be able to maintain the necessary discipline and organise the instituition to a rational order.

I found that the resignation was not a mere threat on paper but a reality. It took two or three days to discuss with him. Dr. Parija cleared his doubts, cleared his earnest difficulties and made him withdrawn his resignation.

Dr. Parija was a friend in deed and friend in need. Once he agrees to a point, he stands on it erect. He was a friend of loving heart, a guide of a sound mind that of a philosopher and scientist.

He is no more. But his bright image will be installed ever in the heart of his students and colleagues and countrymen.

RE'MINISCENCE OF DR. PARIJA

Shri NITYANANDA KANUNGO

With the passing away of Dr. Parija, an era has come to an end. He was the symbol of good manners, modesty, elegance in human relations and all that was graceful in social behaviour. He had earned the highest distinctions in erudition and academic achievement. He had been recepient of high honours from the British Government, and the Government of Independent India. He had not asked for any honours; but they were conferred on him all the same. His advice and opinion was sought for, all over the country in matters scientific and educational; and there is not any University or Scientific body of any distinction in the country, where he has not been invited to help. His simplicity in everyday life was remarkable. Till the last of his days, that is before infirmity set in, about a month before the day of death; he used to wash his own clothes and polish his shoes himself. But he was endowed with some undefinable quality, which I have felt, but am not able to express, which made him an outstanding person in any company, and in society in general.

I have had the privilege of coming in contact with him from my childhood and later as a student when he joined the Ravenshaw College as Professor in the Old Imperial Service. He had spent the whole period of the first war in England, where he was a close friend of Netaji Subas Chandra Bose. Subas Babu had presented him with a nice silver-headed ebony-wood walking-stick, which Parija valued very much. Subas Babu had high regard for Parija and always enquired about him, from mutual friends. Parija was a strong Nationalist, [from his early days, and he held the same views in his latter life. He did not agree with the policies and programmes of the Congress. When I joined Congress he did not try to dissuade me, though he was requested by members of my family to do so.

All through out my political career, particularly the days when congress-men had to suffer various forms of indignities he was always kind enough whenever I happened to meet him and even otherwise he used to make enquiries about me from friends. One of his closes friends was Professor Taraporewala, an eminent scholar and Professor of ancient history and

culture in Calcutta University. He had come all the way from Calcutta by Passenger train in order to alight at the small station Bayree and travelled by bullockcart a distance of more than 20 miles to attend the wedding of Dr. Parija at Balipadia in the Mahanga P.-S. That was the beginning of my friendship with Dr. Taraporewala which lasted till he was alive. Through Dr. Parija I had the good-luck to be introduced among many illustrious scholars all over India with some of whom I was fortunate to form abiding friendship.

Perhaps it is not known that it was mainly through the efforts of Dr. Parija that the Central Rice Research Institute was located at Cuttack in spite of tremendous pulls for locating it in Bengal which was under a Muslim-league Ministry. Dr. Rameya, the International Rice Expert was a friend of Dr. Parija and Dr. Parija introduced Dr. Rameya to me, along with Mr. Gokhel who was the adviser to the Governor of Orissa. We worked out a strategy for obtaining a decision from the Government of India. Even when the relationship of the British Government and most of its servants was extremely bitter against Congress men, Dr. Parija's home was a nutral ground where both types could meet on friendly social place. Many instances of this nature could be described which might sound strange.

When his eldest child, a daughter, her husband and his younger son who had a promising career in the Indian Administrative Service died in the prime of their lives at close intervals, another aspect of Dr. Parija's life could be noticed. He bore the bereavements stoically and did not show any sign of break-down and went about his commitments in public service without fail. I have never come across anyone who could bear such tragic misfortune so stoically.

His influence in the formation of characters of hundreds of his students and others with whom he came in contact will always be remembered.

Dr. Parija as Scientist

Dr. M. K. ROUT

Dr. Parija was the Principal when I joined Ravenshaw College as a first year student in July 1938. In 1944, when I joined as Lecturer in Ravenshaw College, Dr. Parija was both its Principal and the Vice-Chancellor of Utkal University. In January 1945, on the eve of leaving Ravenshaw College to join as the Director of Agriculture, Dr. Parija's parting message sent to each of us was brief and yet deeply touching: "To-day I sever my twenty three years' association with this college. It has produced a wrench in my heart". On that memorable day of the farewell meeting held in the College hall where many speakers spoke with their voices choked, there were tears in every one's eyes. After a few years, he was made the Pro-Chancellor of the Utkal University. In 1955, he again joined as Vice-Chancellor and continued to hold that office till 1966. Ravenshaw College was his academic home. He used to come frequently to the Botany Department for years after his retirement to pursue his research.

Dr. Parija's activities were multi-dimensional, and yet he had an integral personality. He was involved with almost every aspect of Indian life—education, language, scholarship, literature, agriculture, administration, politics and humanitarian activities. His life is a part of the Orissa's socio-cultural heritage.

Dr. Parija was an embodiment of scientific temper. He was honest, objective, cool and had a passion for creative experiments. He initiated the idea of the college union with a student president while he was in Ravenshaw College. The common mess system, now operating in the hostels of Ravenshaw College, owes its origin to him. He also initiated the idea of earning while learning, by starting students' labour Bureau organisations in the hostels. He believed in human dignity and democratic principles. He believed, too, in the values of discipline and integrity of character. He was, truely, a great scientist, not merely because he was immensely and variously honoured for his original contributions to knowledge, but also because he lived with the values, principles and methods that characterise the scientific temper.

Prof. Parija after obtaining a Tripos, was awarded the Frank Smart studentship by the Cambridge University where he worked as a Research student under Prof. F. F. Blackman. He studied the respiration of stored apples and pioneered the theory that senescence ensues due to a lowering of "organisation-resistance". His studies on respiration of apples clearly indicated that oxygen has a conservative effect on the loss of carbon and he further advocated the theory of "Oxidative anabolism". All these works were done at Cambridge. He established a centre of research on various aspects of Botanical studies in the Ravenshaw College, Cuttack. His studies included (a) Control of water hyacinth and other aquatic weeds (b) Physiological and anatomical studies of Rice plants (c) Mechanism of the bursting of fruits (d) Blue-Green algae of Cuttack and (e) Mass culture of algae. His work continues to be quoted in many Text Books and research papers appearing in India and the foreign countries. Dr. Parija's work on the aquatic flora of the Chilka lake for manufacture of agar agar, and in the fields of flood resistence, drought resistance and saline resistance to rice has been of immense practical application.

Dr. Parija combined in him the scientist's sense of justice and the artist's sense of grace and humaneness. He has made great contributions in the field of Botanical sciences and has played significant part in the shaping of various educational policies at the national, state and university levels. He has helped, in his lifetime, hundreds and hundreds of poor students. His last testament speaks of his deep concern for the poor. Men like me who have come in close contact with him, who have worked with him at various levels of national life, would remember him as a noble soul and a kindred spirit. The young generation of today has much to learn from the illustrious life of Dr. Parija. May his life and works be a beacon-light to guide us in achieving our national goals through the ways of grace, humanity and justice.

HIS IMAGE

Justice H. MOHAPATRA

Tall and straight, shipshape in an elegant suit, profuse hair on the head smartly parted on the right side, with two large eyes bespectacled with gold rims, Prof, Parija walked in quick steps on the veranda of the Ravenshaw College on the day he had arrived from England, a few months after the College had shitted to its new site at Chauliaganja in 1921. We were the first batch in the first year Intermediate in that new building from July that year. We were startled at the sight of this new figure and guessed and gossiped many things about him, little knowing his antecidents or achievements. His appearance was so striking with a scholastic aura that the students suspected a domineering person in him and thought there would be a wide gulf between him and them. In the College, except three, all the professors and lecturers kept a distance from the students. There were two Englishmen on the staff and another two came on transfer latter on. They were in Indian Educational Service, the prestigeous superior most rank in education department of the country. Only two persons from Orissa had been placed in that service, both from Cambridge,—Mr. S. C. Tripathy, Professor of Physics and Mr. P. Parija. Professor of Botany, Mr. Tripathi had joined the College in June, Mr. Parija came a few months later. Mr. Tripathy came to be the first Warden of the East Hostel of the College. For the West Hostel, the warden post was kept for Mr. Parija to occupy, on his arrival from England. Next day to his joining, he went round the West Hostel, chatted with ease and pleasure with boarders, cut a few jokes with them, dispelled all distance and instantly brought about an atmosphere of close relations. The ice was broken, the man emerged out of the professor and the cream from below the crust. By word of mouth, within two days, the whole college (I speak of the students) became enamoured of him. On their request, he immediately started a series of lecture in the West Hostel Common Room on Sunday morning about his experiences in England, particularly in the Cambridge Univsrsity. For these lactures, he came attired in dhoti, Kurta and Chadar. In the evening, once a week, he delivered a lecture with the help of a magic lantern on a popular science subject in the physics theatre. Mr. Narayan Misra, lecturer in physics was his aid in that. Electricity was not then in the college. In these functions he

was in his suit. No other member of the staff opened such activities for the students. Mr. Parija was also first among them to join some public meetings in the Town Hall or Sri Ramachandra Bhavan, on matters not of aggresive countroversy. He soon become a person sought after by students and others alike.

Eminent men in public life at that time like B. Das, Swami Bichitrananda Das, Sarangadhar Das, Viswanath Kar, Brajasundar Das, Gopabandhu Choudhury were seen in his contact. Within three years of his coming to Cuttack, he was chosen as the Chairman of tha Reception Committee for the All Orissa Students Conference which was held in the Ravenshaw College Hall with Pandit Godavaris Mishra as President. I was his Secretary. The Conference came to be banned by the Government through the District Magistrate (an English man) because Godavaris Babu was a Congress man. We persisted and Mr. Parija continued his support till the Conference met, passed a protest resolution against the Government order and adjourned. Our stake was little, his stake was high, but he did not flinch.

How soon he captured the minds of the students was amazing. The Professor in him was confined to his laboratory. The spectrum of the man was far wide. His humane behaviour drew the boys near him. He sympathised with the poor, helped the needy, pushed the talented, goaded the average and befriended the foreborn. He leaned on none though he lent support to many. These features of his life remained undiminished till the last and for that, he was so widely loved and respected. His image will remain imprinted in the minds of all who have seen him at work or in leisure.

JEJE

SUJATA PARIJA (Munu)

Dr. Pranakrushna Parija was a many-faceted personality. People know him and revere him as a botanist, as a scientist, as an administrator, as an educationist, as a writer and as a social reformer. He was all these and much more.

For me he was not only my grandfather, but one who has taught me many things of life. He was one of those rare beings who could explain complicated matters in simple terms and his affection for us, his grand-children, was unbounded. Yet, affection never blinded him to reality. He was severe when required, and to teach us the basic lessons of life he would not hesitate in being stern, if that was required.

He was our incomparable "Jeje", whenever we felt hurt or wronged it was Jeje who was our champion; the rock on whom we could lean. Jeje is no more, but I feel he is still in his study, "office as we used to call it, or relaxing in his bedroom in the well-worn green easy-chair. Strange that what was reality two days ago is to be found only in Memory's Lane.

I remember so many things that it is difficult to set them a child, I had misplaced his pen-knife. He called me from my room upstairs and, as he sat in his swivel-chair, reading-glasses firm on his prominent nose, said: "Put the knife back in its proper place. That will teach you to be systematic. An orderly mind is the first requisite in life. Remember it".

He behaved as if he was an iconoclast. But I know my Jeje believed in creator-an essential cause of all life, call it God or what-you-will. Why do I say this ? Because he was the first person who explained to me about the variety of life, the nature of living things, and the order in what seemed to be chaotic happenings. This happened once when we were pottering around the garden together and saw a Praying-mantis eating an insect. Not only that, he showed me that all life has it's own use and continuing of life in this universe is as valid as continuing of thought.

His was an enquiring mind and he would tell us often times that we must enquire, we must be inquisitive. I remember he told me that day 'Curiosity is the essence of man". A few days later, although I was rather young, he gave me two books; one, The Personality of Animals by Munro-Fox, and the other, the Expanding Universe by James Jeans.

He always believed that one should read and that one should ask questions. His work took him to many places, and frequently. Every time, on his return, we were sure that he would bring us books: Fairy tales, Classics, Encyclopaedias, and books on Science and life.

Jeje was a great story-teller. After dinner or when he was relaxed he would call us and tell us tales from the Ramayana, Panchatantra and Mahabharata. He would keep us enthralled with Sanskrit slokas and their explanation.

He was a firm believer in the dignity of labour and in being self-dependent. He always did his own work (right till the very end). One of the few times he was annoyed with me was when I had shouted at a servant. He told me that I had no right to shout at a servant since I could easily have done the work myself. He also said that a servant had as much right and was as much as a member of our family as I.

My Jeje had a great sense of humour. When we were young, some of his jokes and anecdotes went over our heads—but we laughed all the same, because he laughed. Later, much later, we learnt to appreciate his subtle: humour and then we used to roll with laughter.

My grandfather was a truthful man. He did not believe in false politeness. Once I had misbehaved with my tutor and Jeje heard about it. He called me and told me quietly: "If you feel you have done the right thing, stick to it. If you think you have done wrong, apologise". That was the time when he told me, "Never be afraid of the truth; a lie may be easier, but eventually truth pays. "Don't be falsely polite, give respect when it is due".

As a child I had the tendency to prag about my possessions. Once he witnessed such a happening. That evening, when I was in my favourite den, his study, he explained to me that variety and ostentation do not make a man. Humility and simplicity become a person much more. And this Jeje practised throughout his life.

A few months ago when my grandmother was very ill and in great pain Jeje, who was himself unwell with asthma and arthritis, went to her, sat by her beside, stroked her hair and explained to her that sufferings are a part of life. They are trials to be borne with fortitude and oldage and death are part of life. Sufferings purify the soul and one should never be afraid of pain or death. He explained to her in his ininiteble way, with examples from the scriptures. 'Death is but a transition from life we bear the something that we do not know in this mortal world. If one was not afraid when he came to this world, why should he be afraid to leave it'.

My Jaje never moralized nor preached. He lived by these same standards. He was paliert, lovable and understanding. I have learnt many things from him—each comment and action was a lesson in life. That is no exaggeration.

My Jeje, the Incomparable, is no more. His study looks forlorn. I miss him terribly—June 2nd 1978 saw the passing away of my most unforgettable character.

STUDENT UNREST

Dr. P. K. PARIJA

In analysing any mass upsurge, whether of immature youth or of adults, one has to consider the various factors involved. Mass rising has certain similarities with a bonfire. We have the fuel, the spark and the agency that applies the spark. The fuel must be in a condition to catch the fire, the spark must be of some duration to ignite the fuel and the agent must have accepted good motive in applying the spark or the spark may be accidental. If there is any deficiency in one of the factors, there is bound to be a misfire.

Although there are certain similarities between bonfire and mass upsurge, the analogy cannot be carried too far. In a human mass uprising, the inflammable material is human mind. It is an accepted fact that mass psychology is of a lower order than the individual. The mass mind does not stop to think, unless it has been so processed that minor incidents will not upset it.

In the case of adults, experience in life has taught them to think before acting but in emotional youth, such thinking is rare and action is impulsive and hence may be unreasonable and unpredictable.

As to the spark, that is to say, the immediate cause of the inflagration, there are three distinct types. Firstly, a group of people, large or small, may have some accepted cultural practice or religious faith which they prize. If any individual or hostile group casts aspersion or acts in a way to offend the susceptibility of the group, there occurs a mass insurgence approved by the whole cummunity. Such instances have occurred in different parts of the world. In such category of upsurge can be included the national struggle against foreign rule or against any imposition of ideology opposed to accepted one. Such movements have the general approval of the society as a whole and one that basis justifiable.

The other category of events that inflame the mass is often trivial. A tradesman has altercation with an individual or a bus conductor's behaviour offends a passenger. The offended man has not the courage nor the strength to fight it out with the offender and he seeks the sympathy

of his fellow men, young or grown-up and starts the uprising. Such events occur in the market place and have occurred in the recent student trouble. The basic defect in such mass insurgence is the physical weakness or lack of courage in the individual concerned who acts as the subsister to attract the sympathy of the mass. Such movements. whether by grownups or youth, do not have the approval of the society as a whole. As a rule they die out as minor incidents, unless Unscrupulous people take advantage of these incidents to foment trouble against their opponents. In the recent student trouble in some States including Orissa it was apparent that such advantage was taken. Whatever low opinion they or anybody else may hold of the group in power, it is not proper to take advantage of an agitated mass to create trouble for those in power. It is antisocial.

Their category of mass upsurge is based on some group grievances, financial or otherwise. Employees of some concern demand more wages as in the case of Bank employees or students have some grievance about lack of facilities, as the students in Paris demonstrated against lack of residential facilities.

Solutions of these problems would vary according to nature of the trouble. In the first category which is justifiable on the ground that it has the support of the society as a whole. The solution lies in the wisdom of the offending party in removing the cause of agitation by conceding the mass demand.

Ccming to the second category namely student unrest let us analyse the background of the average college or university student. Quite a large number of students come from the middle and lower middle classes with traditional Indian culture. There is an atmosphere of inhibition. Even parents who are educated rear up children with imperative "Do's and Don'ts" without giving reasons for commands and with heavy penalty for disobedience. This inhibition sows the seeds of revolt which mostly remains latent so long the children are under the home influence. When the children are free from the inhibitory atmosphers. the sudden acquisition of freedom may lead to undesirable activities. This could only be checked if the youthful energy can be canalised to healthy activities in residential institutions. We do not have sufficient number of residential units to provide accommodation for all the students that may require it. A large number of school or college students are forced to live in surroundings which are not suitable for a regulated life. Such a situation exposes them to the influence of people who have already been misled in their life or to the machinations of unscrupulous propagandists.

Even those who can affored and find accommodation in hostels do not get the type of guidance they need either on account of inadequate teacher/student ratio or on account of lack of enthusiasm on the part of the teachers to guide the young people under their charge.

Young people who are coming to the Universities are faced with these difficulties of lack of proper accommodation and guidnnce. We must also admit that the desire for University education is great whatever may be the

reason. A large section of the entrants is hardly equipped intellectually for the type of education the Universities prescribe. People talk about diverting students from the University in other directions. It has been easily said than done. Unless sufficiently attractive openings are created the rush for University education will continue. We cannot close the door of the University to those who wish to enter, because we can not preach equality and demand excellence at the same time. Universities should devise ways and means so that equality and excellence can be accommodated in the Univetsities. There must be spheres of activity for all categories of young men who enter the portals of the University. If we limit the field and try to force everyone through limited number of disciplies there is bound to be failures which generate a sense of frustration. This may mean creating degrees and diplomes of varying standards and stiffness but it will certainly remove one of the reasons for academic disquiet. Such a system of variety of degrees with varying stands need cause no apprehension, because those who have passed through a University course will have developed a personality which will find useful engagement in life. So long as the Society attaches exaggerated value to University degree, those who fail to secure it, persist in their attempts and spread discontent and organise mass effort among the students to coerce authorities to make success easy.

In the University stages the two principal actors are the teacher and the student. The teacher is supposed to set the example to the student in devotion to duty, exemplary conduct and condition of a high standard. Students come to the University with these expectations. If instead, they find group alignment among the teachers, no matter on what basis, if they suspect unethical conduct on the part of teachers or if they find shallowness in the teacher's knowledge or teaching, a feeling of disappointment is generated. The majority suffer in silence. A section of students gets into group alignments to fish in troubled water for their own advatage. The more vocal section starts agitation and disquiet spreads.

One more factor causing academic disquiet is the confused thinking on the problem of the medium of instruction. At the secondary stage the medium of instruction is now the regional language. At the University stage, the medium is mostly English. The Universities which have kept English as the medium of instruction have done so to maintain the standard of knowledge and to provide a wider horizon to the student. Students coming from Secondary Schools with the regional language as the medium instruction find themselves in a difficult situation when they find the medium of instruction is English. A solution lies in improving the teaching of English in Secondary Schools or lengthening the Pre-University course by another year till the regional languages or Hindi is rich enough to be the medium of University instruction.

We have enumerated the main internal factors promoting academic disquiet. Some of these factors are generated or strengthened by external influences.

These external influences emanate from a variety of sources. They may have political, communal or other ideological origin. A reference has

already been made to unscrupulous propagandists. Unscrupulous politicians do not hesitate to incite students and utilise them to achieve their own ends. Such outside influences are creating cleavages among the students and generating academic disquiet. It is high time to put a stop to such interference in the academic atmosphere.

Last of all, ill-advised criticism of the existing education system by all and sundry without suggesting any definite alternative tends to create a distaste in the minds of students towards existing educational set up and causes academic disquiet. It may be mentioned here that the few positive alrernatives that are being experimented have not yet been regarded as complete successes. These are the basic education and the Higher Secondary Education. Unless the promoting factors are eliminated academic disquiet will continue to exist.

Finally about the third category, here agaid delay in taking timely action is the root of trouble. For example, House Surgeons go on strike for inadequate remuneration. This is a quetion which ought to be in the knowledge of the authorities concerned. Why should they not take notice of it and find out remedies ? They allow matters to drift till the suffering House Surgeons organise strikes and get what they want. This encourages others who have grievances to take to strike to gain their object.

Such indecisions and vacillations are not confined to the State but also extend to the Central authorities.

LIFE AND DEATH

Dr. P. K. PARIJA

Let us first of all understand ths distinctive qualities of living matter. Chemical analysis has shown that living matter is made up of elements which constitute the inanimated world but these elements in the living matter exist in certain specific combination in a particular condition known as colloidal or jelly like state. Matter in this form however has certain qualities which distinguish it from dead matter. These qualities are growth producing its own i.e., reproduction and perception of and response to stimulus in any form. Even in the inorganic world we have instances of growth but such growth is different from the growth of living matter. Thus for example, a sugar crystal grows in size but such growth is at the expense of sugar alone. On the other hand living matter grows by taking in and assimilating foreign matter. A plant cell placed in weak solution of suitable inorganic salts is capable of taking in the salts and building up more living matter.

This Colloidal substance which is the basis of life is called protoplasm. This substance has the property of losing water and assuming an apparently dry state and coming back to the orginal state under suitable conditions. These changes can only taka place within a limited range of conditions. Thus for example a seed can be dried up in the sun and stored for a shorter or longer period according to the kind of seed without losing its life. When suitable conditions are provided, it sprouts into life. If, however, the seed is heated at the temperature of boilinq water, the change in the protoplasm becomes permanent and life becomes extinct. Similarly if the seed is frozen iife can not be regained. What is true of a seed is true also of an egg or any other living substance.

Protoplasm like the lifeless jellies or emulsions is unstable i.e. it has a tendency to separate out into its component substances, Thus for example Scott's emulsion if stored for long, will separate out into cod liver oil and watery solution of salts. If shaken vigorously, emulsive condition is brought about. again The meaning of this simple operation of shaking is that we are putting energy into the mixture of oil and water in order to produce the

already been made to unscrupulous propagandists. Unscrupulous politicians do not hesitate to incite students and utilise them to achieve their own ends. Such outside influences are creating cleavages among the students and generating academic disquiet. It is high time to put a stop to such interference in the academic atmosphere.

Last of all, ill-advised criticism of the existing education system by all and sundry without suggesting any definite alternative tends to create a distaste in the minds of students towards existing educational set up and causes academic disquiet. It may be mentioned here that the few positive alrernatives that are being experimented have not yet been regarded as complete successes. These are the basic education and the Higher Secondary Education. Unless the promoting factors are eliminated academic disquiet will continue to exist.

Finally about the third category, here agaid delay in taking timely action is the root of trouble. For example, House Surgeons go on strike for inadequate remuneration. This is a quetion which ought to be in the knowledge of the authorities concerned. Why should they not take notice of it and find out remedies ? They allow matters to drift till the suffering House Surgeons organise strikes and get what they want. This encourages others who have grievances to take to strike to gain their object.

Such indecisions and vacillations are not confined to the State but also extend to the Central authorities.

LIFE AND DEATH

Dr. P. K. PARIJA

Let us first of all understand ths distinctive qualities of living matter. Chemical analysis has shown that living matter is made up of elements which constitute the inanimated world but these elements in the living matter exist in certain specific combination in a particular condition known as colloidal or jelly like state. Matter in this form however has certain qualities which distinguish it from dead matter. These qualities are growth producing its own i.e., reproduction and perception of and response to stimulus in any form. Even in the inorganic world we have instances of growth but such growth is different from the growth of living matter. Thus for example, a sugar crystal grows in size but such growth is at the expense of sugar alone. On the other hand living matter grows by taking in and assimilating foreign matter. A plant cell placed in weak solution of suitable inorganic salts is capable of taking in the salts and building up more living matter.

This Colloidal substance which is the basis of life is called protoplasm. This substance has the property of losing water and assuming an apparently dry state and coming back to the orginal state under suitable conditions. These changes can only taka place within a limited range of conditions. Thus for example a seed can be dried up in the sun and stored for a shorter or longer period according to the kind of seed without losing its life. When suitable conditions are provided, it sprouts into life. If, however, the seed is heated at the temperature of boilinq water, the change in the protoplasm becomes permanent and life becomes extinct. Similarly if the seed is frozen iife can not be regained. What is true of a seed is true also of an egg or any other living substance.

Protoplasm like the lifeless jellies or emulsions is unstable i.e. it has a tendency to separate out into its component substances, Thus for example Scott's emulsion if stored for long, will separate out into cod liver oil and watery solution of salts. If shaken vigorously, emulsive condition is brought about. again The meaning of this simple operation of shaking is that we are putting energy into the mixture of oil and water in order to produce the

emulsion. Any suitable state of matter can only be maintained if energy is put in continuously to prevent its going back into the original stable state like the mixture of oil and water referred to above.

It follows therefore that the protoplasm must be continuously supplied with energy to maintain it in a fit condition for the manifestation of life.

The main source of energy for the living organisms is the sun. This energy is primarily taken by plants. Animals and parasitic plants directly or indirectiy depend on the green plants for their food supply. Life will persit on earth so long as this source of energy lasts. As the sun is all the time radiating energy, a time will come when a dead level of energy will be created and there will be no more of radiation of energy from the sun. In such an eventuality, the chief source of energy will dryup so to speak. According to the calculation of some classical physicists after some millions of years the sun would become cold but with the recent advancement of our knowledge of heavenly bodies, scientists have come to the conclusion that the sun will become hotter before it becomes cold. That present age of the sun is said to be 2,000,000,000 years. It is believed that in another 11,000,000,000 millions years the sun will be hottest. By that time the heat will be so intensive that the surface of our planet will be well above the boiling point of water and although at this temperature the solid rocks forming the crust of the earth will probably not yet melt. The oceans and seas will boil. Life on this earth therefore will be billions of years before the sun becomes cold.

Now let us consider what we mean by death. In such considerations we have to separate one celled organisms from more complex organisms like the ordinary plant or animal we see around us. These latter consist of many cells which live in a coordinated society.

In one celled organisms life lasts so long as the protoplasm can continue in a fit condition and is not subjected to conditions too drastic for its recovery. Thus for example boiling the drinking water creates conditions too drastic for the protoplasm of the germs to recover and results in the death of these germs. Another drastic condition may be that high concentration of salts in the cell or other chemicals which so alter the condition of the protoplasm that its colloidal nature is lost. Such chemicals we call poisons. Such salts or chemicals may be produced as the by-products of the very activity of the cell itself and unless got rid of, may go on acumulating till a concentration is reached which affects protoplasm and alters its nature. In such contigency life becomes extinct. If the protoplasm is allowed to operate under favourable conditions, it can go for ever. Even under moderately unfavourable conditions the protoplasm does not die but becomes dormant. The organism acquires that is known as a resting period. It may even break up its contents into several bits, each bit resting and awaiting favourable conditions to resume life activities. This we call reproduction. Thus we see death in one-celled organism may occur if the internal or external conditions adversely affect the nature of the living matter. It may be noted here that the chance of a neucellulär organism to live long is very great. The small world in which they live and move is

less prone to violent change than bigger organisms. The byproducts of their internal activity can pass out of the cell with greater ease and hence death-dealing conditions do not arise frequently. Any changes that do occur are such that they induce temporary stoppage of activity of the organism which may go into rest or reproduce bodies which carry on the race. Hence it is said that the race of germs that killed Tutankhamen may be living even to-day.

When we come to more complex organisms, the state of affairs is quite different. Here the components cells live in greater or lesser co-ordination. In animals they live in well-knit society with central direction. There is functional specitication in this society different groups of cells perform different duties and we call such groups as organs. There are the organs for vision, breathing, feeding and reproducing, etc., each specialising in a particular process and yet on account of central direction. There is perfect co-ordination between these organs and between cell and cell. If for any reason the co-ordination among the organs breaks down or any organ fails to function the organism as a whole becomes diseased, although the majority of cells may be quite capable of continued life individually. This disease may kill the organism sooner or later. Similarly if in an organ the co-ordination between cell and cell is disturbed one cell may grow at the expense of its neighbours and we get cancer.

We have therefore to distinguish between the death of the organism as an individual as we understand it and the death of individual cells which together make up the organism. This is clearly manifest in such experiments as tissue cultures. In these experiments groups of cells are kept in suitable nourishment and they continue growing almost indefinitely. The reasons are in all probability firstly that the cells are less hampered by co-ordinated association with a large number of other cells and secondly that the waste products of cells are more easily discarded. We have seen in the case of one-celled organism that their chance for long life is greater because the waste products are more easily got rid of. Such is also the case in isolated cells or groups of cells in tissue culture. Thus living cells can continue so long as proper outside and inside physical conditions are guaranteed.

The death of an animal organism however is different. Death of a human being for instance is due to the stoppage of the heart and consequent stoppage of Oxygen to the tissues and the cessation of concerted action of the organ, although certain organs or groups of cells might be alive even after this state and can be kept alive in cultures.

In the case of plants the cells are in a sort of republic. The constituent tissues and cells enjoy a certain amount of autonomy. This is to say functional specialisation is not so advanced as in animals. For example, in a jackfruit tree, the stem, branches and even its underground portions are known to produce flowers and fruits. In many

planfs branches and even leaves can produce roots and become independent organism if severed from the parent tree. Plants have methods of disposing of water products different from these of animals. They have the power of rendering waste products harmless by combining them with other chemical substances and stroing them away in different regions. These methods are more congenial to long life. Some of the giant sequioes of America are known to have lived centuries, even before Lord Budha and they are still living.

Death in case of plants therefore is differents from that of animals An organ may be detached from the parent and may continue living as an organ because there was no central agency for directing the activities of the organs nor is there any distributing centre like the heart A fruit like the apple for example can continue to live for months till the co-ordinated activity inside and among the cells breaks down.

The plant as an individual is ordinarily hard to kill. You may cut down the stem but the remaining portion will regenrate the stem. Even uprooting the plant does not kill it. For example, a ginger plant or a banana plant continues living even after uprooting. Death of the individual only takes place when the supply of food is exhausted and the supply of energy is stopped either from the Sun or from any chemical process.

Whether from the stoppage of co-ordinated action or the stoppage of supply of energy, the individual dies. So far we have considered life as manifested in association with living matter. The question is whether life is ihe property of a certain specific combination of elements, or it has a distinct existance apart from the particular substance that we call protoplasm. If we accept that life is the property of a certain combination of elements then life must have a limit. This the materialistic point of view. On the other hand if we accept the separate existence of life as such then life just be eternal.

Philosophers like Bergson, deduce from the facts of evolution in the organic world that there is acertain force inherent in the very nature of life. This he calls the "ilan vitale" or vital urge, which is intermediate in its properties between the blind activities of life less matter and the conscious and purposeful activity of mind. In my previous talk we have seen that mind is universal and has a distinct existence from matfter, and it only manifests itself when it is associated with the body under appropriate conditions.

So as this ilan vitale is part and parcel of life and that it has the activities similar to that of mind, it proves that life has a separate existance, and it only reveals itself under suitable conditions. If this is conceded, then it is not necessary to postulate two entities such as ilan vital and mind. It is sufficient to assume the existence of one reality other than matter which manifests itself when suitable conditions present themselves. Our philosophers go so far as to suggest that this reality creates these conditions to manifest itself.

O

PROTECTION AGAINST ANTI-SOCIAL ELEMENTS AND THE NEED FOR PUBLIC COOPERATION

Dr. P. K. PARIJA

Before coming to the problem let us clarify our idea about Society. Society means a group of people living in association with others. Society may be small or large. In modern conception Society is coterminous with the State or naturehood. Such groups' are guided by a code of conduct which may be customs or written law. According to such code every member of the group has certain rights and certain amount of freedom provided the exercise of such rights does not encroach upon those of the other members. Such rights include acquisition and possession of property and freedom in personal matters like marriage,

If any member of the Society tries to interfere with such rights, he is anti-social.

Anti-social elements have been in existence in Societies from time immemorial. Even Ratnakar who later became Valmiki and wrote Ramayana was a thief (dasyu) in early life. Incidentally one may say that the dasyus and asuras referred to in the Vedas were not anti-social. In fact, they were working for their society and harrassing the invaders namely the Aryans. They have been called Rakshasas in Sanskrit".

Before we discuss about protection against the anti-social element, let us analyse the origin and nature of anti-social behaviour. Anti-social elements are self-centres and have no social sense—either due to laziness or misdirected energy. They want to achieve their objectives in the easy way without any care for the rights of others. It is not that they have no capacity for work, because some of the anti-social people are intelligent and energetic but their talents are misdirected. It may be mentioned here that in a minority of cases, the defect is hereditary as in the case of kleptomania. It is sometimes observed that rich people are kleptomaniac. This can only be explained that their bad conduct is inborn. Leaving these cases out of consideration, in the majority of cases antisocial behaviour can be compared

to a disease. Just as in the case of diseases once the diagnosis is done there are two ways of dealing with it, namely curative and preventive. Curative measures are for the benefit of the individual while preventive measures are necessary for the Society as a whole.

The traditional preventive measure throughout the world has been to invoke divine interference. Anti-social action has been considered as a sin and the divine punishment is severe. This method has been largely effective but with the growth of materialism, faith in divine interference is becoming weak. Hence an alternative preventive measure has to be adopted. This is one believes to create consciousness of welfare of the society so that the individual may not act in a way to damage the welfare of the society. It may be difficult but attempts should be made. One reads that in Socialist countries where supernatural faith is discredited, force has been applied to create State or Social consciousness and resistant people have died in numbers.

In the village of old, there was a community sense among all the villagers. For example, if there was a death in any family no matter which caste he belonged to, the whole village fasted till the cremation or burial was over. Such community sense has deteriorated on account of the materialistic ideas. In the towns, however, the situation has been different. A large number of people migrate into the town from outside. They take time to adapt themselves to the old inhabitants. Hence there is lack of a community sense. In any case for the reasons stated above serious attempts must be made to create in the minds of people a strong social sense as a preventive measure against anti-social activity. Educational system should be so oriented as to develop such social sense in the minds of young people.

Now as to curative measures, there are two ways which have been adopted from time immemorial. One is to persuade he antisocial element to change its mode of life. As a classical example of such attempt, the case of Ratnakar Dasyu may be recalled. Maharshi Narada changed Ratnakar's mode of life by advice and the dasyu became a rishi and wrote the great epic Ramayana.

Modern reformatory schools are based on this principle of persuasion and suggesting more honourable way of living.

The other more common method is to inflict exemplary punishment on the miscreants so that it will prevent him from future misdeeds and frighten the potential antisocial elements. To correct and apprehend the anti-social individuals or groups, the society or the executive body called the Government appoints an agency i. e. a group of men. This group has been given different names at different times and how we call them the Police. This agency can only be dutiful and detect the anti-social element and in a majority of cases may arrest the miscreants but in some cases the miscreants may escape detection and detention. Unless the people cooperate with the police, the latter cannot be successful.

As already mentioned, the vigilant agency has been appointed by the executive of the Society, be he a monarch, an elected body or a conqueror. Anti historical reasons for centuries past our country has been ruled by conquerors and the police are naturally associated with them. Hence there is an "antagonistic feeling against the police in the minds of the people and full co-operation is wanting. We must realise that the situation is now different. In executive i. e. Government is ours and the police is our agency. There is no reason why the people should distrust the police. With the full co-operation of the people with the police the anti-social element can be kept under control.

So far we have dealt with the anti-social element which clearly come under the unwritten or written code of conduct of the society. There is, however, another class of anti-social people who do not clearly come under the code. For example, a adulterates food stuff or a public servant who by idleness or misbehaviour delays action and injures social interest. Such antisocial activities can only be checked if the people co-operate with controlling authorities be they the police or any other authority.

Dr PRANA KRUSHNA PARIJA

Shri SAMUEL DAS

To extol Dr. Pranakrishna Parija as a distinguished scientist and a great educationalist should not be at the expense of his stature as a man. Some men are born great and some acquire greatness. Born in a poor family in a village remote from enlightened community and in an environment not very promising, Pranakrishna's struggle for life's opportunities began early. He represents the upheaval task of one who, by the utmost use of natural gifts, disciplined mind, and by perseverance, rose, to eminance in the fields of his choice in science, education, and humanitarian service.

Botany is not generally regarded as a fascinating subject by most people and was not a very popular one in the early decades of the present century, when Pranakrishna fixed his preference for it. The subject attracted in him absorbing interest, and as he explored deeply, it became increasingly interesting disclosing the varieties and complexities of plant life against the background of all kinds of life in this material world constituting an entirity in the unimaginable vastness of the universe. He spent about nine years in the Cambridge University (U. K.) and his labours yileded unequal fruitful results. His success in this branch of science, kindled the interest of many a promising student in Orissa to higher studies in this direction. Dr. Hranakrishna Parija has contributed a good deal in organising and improving facilities in higher studies in the subject in the universities in Orissa.

Dr. Parija always kept an open mind to scientific discoveries in other branches of science and it was amaging to note in him uptodate information, not only in subjects like Botany, but also in other sciences. He said that his mind should be an open door to all truth, and that a successful teacher should be an assiduous student throughout his life. Thus when he was called upon to take over the responsibilities of the Director of Agriculture for a couple of years, he brought to bear his wide knowledge derived from various sources in ensuring effective administration in the department for the improvement of agricultural products.

In spheres of administrative responsibility when Dr. Parija took over he gave attention to related details. Later in his office as Principal of the Ravenshaw College, he was invited to serve in many committees and to give counsel in many institutions in different parts of India. He felt very uneasy that he could not do his duty in looking into all details in his office. I was Secretary to the Government of Orissa from 1939 to 1944 in many subjects including Education. We provided a Bursar to relieve Dr. Parija of supervision in financial and routine matters. During 1943, the Parla-Godavaris Ministry took an important decision of establishing a University in Orissa the first of its kind known as the Utkal University. The Ruler states in Orissa had not integrated to the province at the time. The Secretariate was asked to give speedy implementation to the policy accepted with the consents of the Ruling chiefs. The details of the required legislative measure had to be worked out together with the elaborate regulations and rules within the frame work of the agreement with the Ruling Chief and the requirements of the two rulers of Orissa which had not then merged into one. Dr. Parija who was the Vice-Chancellor elect was helpful in giving his counsel and his personal attention into details. The Utkal University was inaugurated in 1943 by the then Chancellor Sir Huthurn Leuis, Governor of Orissa.

Dr. Pranakrishna Parija with his wide experience as an educationalist and as a result of his intimate association in the Universities of Patna and elsewhere gave a proper direction in the working of the new University. There were as usual teaching troubles at the beginning due to inadequate facilities and insist on demands for speedy expansions. The position of a Vice-Chancellor is not a bed of roses, and Dr. Parija had to face inevitable problems and also thereby criticism. The staff also were not quite efficient nor above questionable dealings. As far as possible he maintained a dignified altitude. He pleaded for provision of more officers to deal with expanding departments, when the University shifted from Cuttack to Vani-Vihar in Bhubaneswar. The Senate also presented a scene of stormy controversies some times and Dr. Parija who presided over the meetings eased off the situation by his ready wit and subtle humour. He always maintained the prestige of the chair in various meetings. In the senate, the syndicate and the committees, he was a a perfect gentleman, and a gentleman is always a gentleman. He could disagree with others without being disagreeable. As a great statesman (Disrali) has said " propriety of manners and consideration for others are the two main characteristic of a gentleman" These virtues indeed were richly manifest in Dr. Parija. Politics has been one obsession with the students community in post-independent days and this has vitiated academic atmosphere" The rivalry between political parties and the tendency to exploit the youthful forces for their purpose has been a big contributing factor to the unrest. The farment of unrest has assured serious proportion in every sphere of our national life, among workers labourers, the peasants, the youth, the students and the public servants. It is a common maxim in the political tendencies that when there are great movements for " demands" and " rights" without corresponding regard for the rights of others, or as a matter of fact, for responsibilities to the nation as a whole, confusion and

anarchy sets in throughout such a situation is exploited by the strong-willed persons or groups in bringing in authoritarian Government, like dictatorship. Then the people become a bundle of duties with little personal rights. In democracy, worth the name, the citizen has a balanced view of his rights as well as responsibilities. Political education of the people has been wanting leading to grave consequences in a nation where illiteracy among women is 90 per cent and general illiteracy is 70 per cent. The latest trend has shown that the majority of people are swayed more by their feelings than by reason. This does not augur well for this vast country as India. Dr. Parija with his analytical mind perceived the political trend. He entered the Orissa Legislative Assembly in 1951 as an independent member. He was sincere and out spoken in expressing his views—never compromising on matters involving ethical standard and moral principle. It is more important what we are within than what we express without. Our other expressions should correspond with what we are within. If it is otherwise, we tend to be insincere, hypocritical and prone to cherish double standards. Such a life breeds corruption, and opportunism in public life, and such a character breeds cankerworm not only in body politic but also in national life. Dr. Parija kept away from such double standards with his innate goodness. He was among a few of the lone stars that shed a passing light.

Dr. Parija's sense of dedication was not confined only to the outer world. He had his duty to the family as well. On return from England in 1920, he was appointed as Professor of Botany in the Ravenshaw College in the cadre of the Indian Educational Service. He married Sundermoni, a lady from the rural surroundings with only elementary education. She never entered the threshold of a High School, as there was only the Ravenshaw Girls' High School at Cuttack. Co-education was an anathema in those days. Dr. Parija gave his wife a modicum of education at home including the art of sewing and knitting imparted by a woman tutor. Thus Mrs. Parija was fitted to take her place not only at home, but also in society. She shared with other ladies of the advanced community in activities for the welfare of women and children. Dr. Parija gave his best to his best to his children so as to enable them to have a befitting place in life. In these days when there is call for removal of illiteracy, mostly in rural communities, Dr. Parija's example will serve as a beacon light.

Dr. Parija had a measure of strong weather in his life. There were sad bereavements by the loss of his eldest daughter and the youngest son who was an I. A. S., On such occasions he was composed when I met him on the day following the day his son passed away, he was composed and in his normal mood. When we parted after half an hour's talk, he went inside and presented me a book. he thought I was interested in. Indeed, it was an interesting book for me, it vividly represented the land where Jesus lived, taught and was crucified—such was the range of studies of Dr. Parija.

..e had disciplined himself in life from his student days and thus could face the vicissitudes in life with equanimity and steadiness. Discipline characterised him as a teacher, as a research scholar, and as a citizen. He often bewailed the present indiscipline among students. Politics has become an obsession with most students. Politics is not the only aspect of our life. Any one who has politics as his primary interest or agitation as a career is not necessarily a student being enrolled as a student just as a pram being placed in a motor garage does not necessarily turn out to be a motor car or an automobile. As the scripture says —"a little leaven leavens the whole lump." The great scientist Albert Einstin when asked by the research student of the Harvard University for a piece of single advice which should guide them in future, readily answered, "young men, devote an hour each day to examine your pre-conceived notions or what you have learnt and the time thus used would be most rewarding." A well regulated life is the hall mark of a student and in fact of any one who would be of any worth in this life.

Dr. Parija had that worth as a man. As a friend he was genial, to his opponent he was polite, as a good teacher he stooped to lift up the least among the taught, as a preceptor he was rich in counsel, in his sufferings he suffered heroically, as a father set an example of simplicity and self-denying love and among the common people he became a commoner with simplicity in manners and habits. He brought a sense of dedication to the cause of science, education and the welfare of his countrymen whom he served. His place is void now. This can only be filled by men endued with a sense of dedication and loyalty to duty in the spheres of work they have been called to accomplish.

When I met Dr. Parija for the last time, he said "now we are in the railway platform waiting for our train to come and take us away". In my letter of condolence to him after the passing away of his good wife, I wrote "the only consolation we have is that we are at the end of our tether in this life". So it is, time is fleeting away, and those who take time by the forelock and make the best of the opportunities, will have no regret at the glow of the setting sun.

OGP-MP-XII—[Home (PR)] 18—8,000—8-6-1978

ଶୁଭ ପରିଣୟର ଅଳ୍ପ କିଛିକାଳ ପରେ ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ଆଉ ସୁନ୍ଦରମଣି

ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନର ଅପରାହ୍ନରେ ବିମଳ
ଅନୁରାଗ ରଂଜିତ ପରିଜା ଦମ୍ପତି

Vol. XXXIV (Spl.) UTKAL PRASANGA Regd. No. O-247
Licence No. C. R. N. P. 5—Licensed to post without Pre-Payment

୧୯୬୦ ରେ ବମ୍ବେଠାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ୪୭ତମ ଭାରତୀୟ ବିଜ୍ଞାନ କଂଗ୍ରେସରେ ବିଶିଷ୍ଟ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଜବାହାରଲାଲ ନେହରୁ ପ୍ରମୁଖ ବହୁ ବିଶିଷ୍ଟ ନେତୃସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଗହଣରେ ସଭାପତି ଡକ୍ଟର ପରିଜା ।

Printed at Orissa Govt. Press, Cuttack-10